

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

Gintarė Smolskytė

**EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ
PANAUDOJIMO ĮTAKA LIETUVOS EKONOMIKAI**

Baigiamasis bakalauro projektas

Vadovas

Doc. dr. Eglė Gaulė

Vadovas (*gretutinės krypties studijos*)

Doc. dr. Ginta Railienė

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ
PANAUDOJIMO ĮTAKA LIETUVOS EKONOMIKAI

Baigiamasis bakalauro projektas

Projektą atliko

(parašas) Gintarė Smolskytė
(data)

Viešasis administravimas (kodas 612N70001)

Vadovas

(parašas) Doc. dr. Eglė Gaulė
(data)

Recenzentas

(parašas) Lekt. Irena Segalovičienė
(data)

Finansai (gretutinės krypties studijos)

Vadovas

(parašas) Doc. dr. Ginta Railienė
(data)

Recenzentas

(parašas) Lekt. Violeta Naraškevičiūtė
(data)

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų

(Fakultetas)

Gintarė Smolskytė

(Studento vardas, pavardė)

Viešasis administravimas, 612N70001

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

„Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaka Lietuvos ekonomikos augimui“

AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA

20 16 m. birželio d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Gintarės Smolskytės**, baigiamasis projektas tema „Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaka Lietuvos ekonomikos augimui“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Smolskytė, Gintarė. *EUROPEAN UNION STRUCTURAL FUNDS INFLUENCE ON LITHUANIAN ECONOMY*: Bachelor's thesis major studies in Public Administration / supervisor assoc. prof. Eglė Gaulė, minor studies in Finance / supervisor assoc. prof. Ginta Railienė. The Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: 03 S

Key words: European Union, economic integration, regional policy, structural funds, Lithuanian economy.

Kaunas, 2016. 80 p.

SUMMARY

European Union has economic and political objectives to encourage economic development and member states integration. However, in order to effectively implement the integration, European Union has to decrease economic and social differences between member states. To address this problem, European Union established Structural Funds aiming at the implementation of the European Union's regional policy objective: to decrease economic differences between member states and improve the Europe's position among the world's markets. Since 2004, Lithuania has become a part of the European Union and the membership gave a lot of advantages to Lithuania: free movement of goods, services, people, capital and labor, stable currency, economic and social cohesion of the common policy. Lithuania is assigned to low economically developed countries, therefore, Structural Funds investments are offered to boost the national economy and increase state's social development. At the post economic crisis period, Lithuania's macroeconomic indicators are beginning to recover and are approaching the European Union average and by European Commission data European Union structural funds absorption in Lithuania is one of the highest among all the European Union Member States. Also since new European Union structural support programming period 2014–2020 just starter and the investments are being apportioned. For this reason it is important to analyze how much investments of European Union structural funds affect economic growth of Lithuania. The object of research is European Union structural funds and research subject: European union structural funds influence on Lithuania's economy. The aim of the thesis is to establish the impact of European Union structural funds on Lithuania's economy and to analyze the financial engineering instruments financed by European Union structural funds. Four objectives have been formed to achieve the aim of the thesis: to identify the purpose and processes of European Union economic integration; to examine European Union cohesion policy and structural funds as instruments for its implementation; to analyze 2004-2015 European Union structural funds impact on Lithuania's economy through macroeconomic indicators: gross domestic product, unemployment rate, export, the budget deficit, foreign direct investment, capital investment; the last objective is for the minor studies part and it is to analyze the financial engineering instruments financed by European Union structural funds. When writing the thesis the following research methods were used: analysis of scientific literature by Lithuanian and foreign authors, also Lithuanian and European Union legislative documents were analyzed, when analyzing European Union Structural Funds influence on Lithuania's economy statistical data was systemized and used for correlation and regression analysis model. The obtained results showed that during the period of 2004-2015 European Union structural funds investments differently affected macroeconomic indicators, nevertheless, it increased gross domestic product, export volumes, material investment indicators, encouraged attraction of foreign direct investment, reduced unemployment. It had negative but not that significant impact on the national budget deficit of Lithuania. According to the received research results conclusion was made that European Union structural funds affect macroeconomic indicators and that's why have influence on development of economy in Lithuania.

TURINYS

LENTELĖS	6
PAVEIKSLAI	6
PRIEDAI	7
IVADAS	10
1. Europos Sąjungos ekonominė integracija ir įtaka valstybių narių ekonomikos augimui	12
1.1 Europos ekonominės integracijos esmė	13
1.2 Europos ekonominės integracijos vystymasis	14
1.3 Europos Sąjungos sanglaudos politika	18
1.4 Europos Sąjungos struktūriniai fondai ir jų administravimas	20
1.5 Europos Sąjungos struktūrinių fondų paskirstymas ir jų įtaka valstybės ekonomikai	24
2. Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą įtaka valstybės ekonomikai	30
2.1 Lietuvos integracija į Europos Sąjungą ir jos nauda valstybei	30
2.2 Europos Sąjungos sanglaudos politikos įgyvendinimas Lietuvoje	33
2.3 Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka Lietuvos makroekonomikos rodikliams	39
2.3.1 Tyrimo metodika	39
2.3.2 Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaka Lietuvos metiniam bendrajam vidaus produkto lygiui	41
2.3.3 Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaka Lietuvos nedarbo lygiui	44
2.3.4 Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaka valstybės eksportui	45
2.3.5 Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka Lietuvos biudžeto deficitui	47
2.3.5 Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui	48
2.3.6 Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka materialinėms investicijoms	50
2.3.7 Tyrimo rezultatų apibendrinimas	51
3. Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijos smulkiam ir vidutiniam verslui	54
3.1 Smulkus ir vidutinis verslas ir jo svarba valstybės ekonomikai	54
3.3 2007-2013 metų laikotarpiu iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansuojamų finansų inžinerijos priemonių analizė	58
3.4 Planuojamos finansų inžinerijos priemonės 2014–2020 metų laikotarpiui	65
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	68
LITERATŪRA	70
ŠALTINIAI	74
PRIEDAI	75

LENTELĖS

Lentelė 1 Ekonomikos rodiklių naudojimas tyrimuose analizuojant ES struktūrinių fondų įtaką	26
Lentelė 2 Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė.....	40
Lentelė 3 Pasirinktų analizuoti rodiklių paaiškinimas.....	41
Lentelė 4 Ryšio tarp rodiklio ir ESI fondų panaudotų lėšų 2004–2015m. stiprumas.....	52
Lentelė 5 Smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų samprata.	55
Lentelė 6 SVV priemonių išskirstytų sritimis sudaroma dalis, bendroje visų Lietuvoje panaudotų ES struktūrinių fondų lėšų struktūroje	57

PAVEIKSLAI

1 Pav. ESI fondų investicijų paskirstymo, administravimo struktūra.....	12
2 Pav. Ekonomikos integracijos etapai.	15
3 Pav. Europos struktūrinių ir investicinių (ESI) fondų schema nuo 2014 metų.....	21
4 Pav. Regionų skaičius ES valstybėse ir joms 2014–2020 m. struktūrinių fondų finansavimo laikotarpiui skirtos lėšos (mlrd. eur.).....	24
5 Pav. Realus BVP tenkantis vienam gyventojui sulygintas su apskaičiuotu BVP jei Airija nebūtų įstojus į ES.	27
6 Pav. Estijos BVP tenkančio vienam gyventojui ir nedarbo rodikliai.....	28
7 Pav. BVP vienam gyventojui Lietuvoje 2004–2014 metais perkamosios galios standartais, palyginti su ES vidurkiu.	32
8 Pav. ES struktūrinių fondų administravimo Lietuvoje schema.....	34
9 Pav. 2004–2006 metų SF lėšų panaudojimas pagal BPD nusistatytus prioritetus.....	36
10 Pav. 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas pagal veiksmų programą.....	37
11 Pav. ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas 2004–2015 metais.	38
12 Pav. Metiniai BVP ir panaudotos ES struktūrinių fondų lėšos 2004–2015 metais.....	42
13 Pav. Nedarbo lygio rodiklio ir panaudotų ES struktūrinių fondų lėšų pokyčiai 2004–2015 m.	44
14 Pav. Eksporto apimtys ir ESI fondų lėšų panaudojimas Lietuvoje 2004–2015 metais.....	46
15 Pav. Lietuvos biudžeto deficito kaita ir ESI fondų lėšų įsisavinimas 2004–2015 metų laikotarpiu.....	47
16 Pav. Tiesioginių užsienio investicijų tenkančių vienam gyventojui kaita ir ESI fondų lėšų įsisavinimas 2004–2015 metų laikotarpiu.....	49
17 Pav. Materialinių investicijų tenkančių vienam gyventojui ir panaudojamų ESI fondų investicijų 2004–2015 metais kaita.....	50
18 Pav. Realus BVP tenkantis vienam gyventojui sulygintas su apskaičiuotu BVP jei Lietuva nebūtų įstojus į ES.	51
19 Pav. 2007–2013 metų laikotarpiu ES struktūrinių fondų lėšų paskirstymas finansų inžinerijos priemonėms.	60
20 Pav. SVV subjektų skaičius gavusių finansavimą pagal atskiras FIP.....	62
21 Pav. Kiekvienais metais panaudota lėšų pagal FIP finansuoti ir ES struktūrinių fondų dalis skirta FIP finansuoti tais metais.	64
22 Pav. 2014–2020 metais išskirtos FIP ir joms skiriamos ES struktūrinių fondų lėšos.....	66

PRIEDAI

1 Priedas. Pav. 8 naudojamos santrumpos	75
2 Priedas. 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų lėšų paskirstymas pagal sektorius	75
3 Priedas. Nagrinėjamų makroekonominių rodiklių ir ESI fondų panaudotų lėšų 2004–2015 m. duomenys.	76
4 Priedas. Apskaičiuoti koreliacijos ir determinacijos koeficientai tarp nagrinėjamų makroekonominių rodiklių ir ESI fondų panaudotų lėšų	76
5 Priedas. Pagrindinių sektorių Lietuvos bendrojo vidaus produkto struktūroje ir ESI fondų panaudotos lėšos 2004–2013 metais duomenys.	77
6 Priedas. Bendrojo vidaus produkto Lietuvoje struktūra pagal pagrindinius sektorius	77
7 Priedas. Makroekonominių rodiklių ir ESI fondų taškinės sklaidos grafikai.....	78
8 Priedas. Veikiančių SVV įmonių pasiskirstymas pagal teisinės formas	79
9 Priedas. 2004–2006 metų finansini laikotarpio priemonės skirtos SVV subjektam finansuoti	79
10 Priedas. 2007–2013 metų finansini laikotarpio priemonės skirtos SVV subjektam finansuoti	80
11 Priedas. 2014–2020 metų finansini laikotarpio priemonės skirtos SVV subjektam finansuoti	80
12 Priedas. 2007 –2013 metų INVEGA finansų inžinerijos priemonių lėšų panaudojimas	81

SANTRUMPOS

BIF – Baltijos inovacijų fondas

BNP – Bendras nacionalinis produktas

BVP – Bendras vidaus produktas

EB – Europos Bendrijos

ECB – Europos Centrinis Bankas

EEB – Europos Ekonominė Bendrija

EIF – Europos investicinis fondas

EK – Europos Komisija

ERPF - Europos regioninės plėtros fondas

EP – Europos Parlamentas

ES – Europos Sąjunga

ESF - Europos socialinis fondas

EŽŪGOF - Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondas

INVEGA – UAB „Investicijų ir verslo garantijos“

JAREMIE - Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises (Bendri Europos ištekliai labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms)

MI – Materialinės investicijos

MTTP – Mokslinių tyrimų ir technologijų plėtra

PHARE – Poland and Hungary Aid for Restructuring the Economy (Lenkijos ir Vengrijos ekonomikos restruktūrizavimo parama)

SF – Struktūriniai fondai

SVV – Smulkus ir vidutinis verslas

TUI – Tiesioginės užsienio investicijos

VP – 2014–2020 metų Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa

ŽOFI - Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas

SĄVOKŲ SĄRAŠAS

Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijos – Nuo 2014 metų pagal Europos Komisijos rekomendacijas, vietoje termino parama patariama naudoti sąvoka investicijos.

Europos Sąjungos struktūriniai investiciniai fondai – Iki 2014 metų vadinti Europos Sąjungos struktūriniai fondai, o nuo 2014 metų pagal Europos Komisijos rekomendacijas, pavadinimas pakeistas į Europos Sąjungos struktūrinių investicinių fondų pavadinimą, o jo oficialus trumpinys ESI fondai. Darbe lygiagrečiai naudojami abu ES struktūrinių fondų ir ES struktūrinių investicinių fondų pavadinimai.

Investicijos – lėšų įdėjimas; įdėtos lėšos (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2013). Lėšų įdėjimas tikintis suteikti naudą arba vėliau iš jų gauti naudą.

Įtaka – autoriteto, kokios jėgos poveikis, reikšmė (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2013).

Įsisavinimas – padaryti savą, įprasti; išmokti naudotis (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2013). Darbe naudojamas kaip termino panaudojimas sinonimas.

Lėšos – pinigų ištekliai, pinigai, kreditai (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2013). Darbe naudojama kaip termino investicija sinonimas.

Panaudojimas – skirti kokiems reikalams, turėti naudą (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2013).

Poveikis – veikimas, reiškimasis, rezultatas, įtaka. Darbe naudojamas, kaip termino įtaka sinonimas.

Regioninė politika – tai investavimo politika. Ja remiamas darbo vietų kūrimas, konkurencingumas, ekonomikos augimas, gyvenimo kokybės gerinimas ir tvarus vystymasis. (Europos Komisija, 2016).

Sanglaudos politika – tai bendroji ES politika, kurios tikslas – mažinti išsivystymo skirtumus tarp ES regionų. ES sanglaudos politika siekia stiprinti ekonominę ir socialinę sanglaudą bei mažinti regionų plėtros lygmens skirtumus (Official Journal of the EU, 2012). Darbe naudojama kaip regioninės politikos ir struktūrinės politikos sąvokų sinonimas.

Struktūrinė politika – Europos Sąjungos vykdoma politika, kurios tikslas - finansinėmis priemonėmis ir koordinuojant nacionalines regionines politikas mažinti ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus (Dumčiuvienė, 2010). Darbe terminas naudojamas kaip regioninės politikos ir sanglaudos politikos sinonimas.

IVADAS

Temos aktualumas: Europos Sąjunga turėdama tiek ekonominių tiek politinių tikslų siekia didesnę plėtros ir valstybių narių integracijos. Tačiau norint efektyviai įgyvendinti integraciją reikia padėti valstybėms narėms stiprinti ekonomiką, nes kai kurios valstybės yra mažai ekonomiškai išsivysčiusios. Spręsti šiai problemai ES įsteigė struktūrinius fondus nuo 2014 metų vadinamu ES struktūriniais investiciniais fondais, kuriais siekiama įgyvendinti ES regioninės politikos tikslą: skatinti valstybių narių ekonomikos vystymąsi, taip mažinant tarp valstybių narių esančius ekonominius ir socialinius skirtumus ir gerinant visos ES poziciją tarp kitų pasaulio rinkų.

Nuo 2004 metų Lietuva yra Europos Sąjungos dalis ir ši narystė Lietuvai suteikė daug privalumų: laisvą prekių, paslaugų, žmonių, darbo ir kapitalo judėjimą, tvirtą valiutą, ekonominę ir socialinę sanglaudą, bendrą politiką. Kadangi Lietuva yra priskiriama prie mažai išsivysčiusių valstybių, jos ekonomikos stiprinimui yra skiriamos lėšos iš struktūrinių fondų, norint paskatinti valstybės ūkio, prekybos, transporto, švietimo ir visos valstybės vystymąsi. Šiuo metu Lietuvai yra teikiamos lėšos pagal 2014–2020 metų finansavimo laikotarpį, kuris yra jau trečiasis nuo narystės Europos Sąjungoje pradžios.

Sanglaudos politikos įgyvendinimo ir ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo tema yra gana aktuali, nes po visame pasaulyje vykusio ekonomikos nuosmukio ekonominiai rodikliai po truputį pradeda atsigauti. Pastaraisiais metais Lietuvos ekonomikos rodikliai gerėja ir pradeda artėti prie ES vidurkio, o struktūrinių fondų lėšų įsisavinimas Lietuvoje Europos Komisijos duomenimis yra vienas aukščiausių iš visų ES valstybių narių. Kadangi 2014–2020 metų finansavimo laikotarpio dalis veiksmų programos priemonių dar yra tik tvirtinamos ir skelbiami pirmieji kvietimai teikti paraiškas, todėl yra svarbu išanalizuoti ar daro įtaką įsisavintos ES struktūrinių fondų lėšos Lietuvos ekonomikos vystymuisi ir kaip stipriai ją veikia.

Problema: Kokią įtaką Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų panaudojimas daro Lietuvos ekonomikai.

Projekto objektas: Europos Sąjungos struktūriniai fondai.

Projekto dalykas: Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaka Lietuvos ekonomikai.

Projekto tikslas: Atskleisti Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaką Lietuvos ekonomikai, atlikti finansų inžinerijos priemonių finansuojamų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų analizę

Projekto uždaviniai:

1. Atskleisti Europos Sąjungos ekonominės integracijos esmę;
2. Aptarti Europos Sąjungos sanglaudos politiką ir struktūrinius fondus kaip jos įgyvendinimo instrumentus;

3. Išanalizuoti 2004–2015m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaką Lietuvos ekonomikai per makroekonominčius rodiklius;
4. Išanalizuoti finansų inžinerijos priemonės finansuojamas iš Europos Sąjungos struktūrinio fondo.

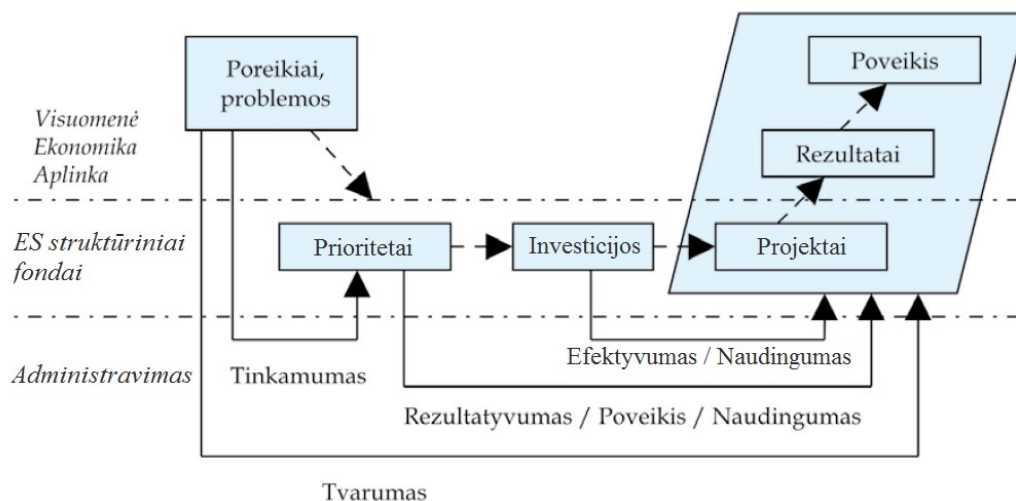
Projekte taikyti tyrimo metodai: Rengiant baigiamąjį bakalauro darbą buvo analizuojama Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbai, Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktai, su Europos ekonomine integracija, ES struktūriniu politika ir ES struktūriniais fondais susiję leidiniai ir ataskaitos, ES struktūrinių fondų įgyvendinimą Europos Sąjungoje ir Lietuvoje reglamentuojantys dokumentai. Analizuojant ES struktūrinių ir investicinių fondų lėšų įtaką Lietuvos ekonomikos augimui buvo atliekama statistinių duomenų ir ES ataskaitų analizė. Duomenys reikalingi tyrimui atlikti buvo gauti iš Lietuvos statistikos departamento, oficialaus ES duomenų tinklapio Eurostat bei kitų oficialių ES tinklapių ir ataskaitų. Darbo pabaigoje pateikiamos į išsikeltus uždavinius atsakančios išvados bendram darbo rezultatui pateikti.

Projekto struktūra: Bakalauro baigiamąjį projektą sudaro santrauka anglų kalba santrumpų ir sąvokų sąrašai, įvadas, trys skyriai, išvados, literatūros sąrašas. Darbo apimtis 80 puslapių, pateikta 6 lentelių, 22 paveikslų, 12 priedų.

1. Europos Sąjungos ekonominė integracija ir įtaka valstybių narių ekonomikos augimui

Nuo pat Europos Bendrijų įkūrimo valstybės narės siekia ekonominės integracijos, kuri padėtų Europos rinkai tapti konkurencingesnei. Didėjant Europos Sąjungai priklausančių valstybių skaičiui integraciją įgyvendinti darėsi vis sunkiau, pastebint didelius skirtumus ekonomikos srityje. Suprasdama šios problemos svarbą ir siekdama sumažinti ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus tarp valstybių narių ES pradėjo vykdyti sanglaudos politiką. Ji įgyvendinama per ES struktūrinius investicinius fondus skiriant lėšas valstybėms narėms (žr. 1 pav.)

Iš pateiktos struktūros galima matyti, jog ES struktūriniai fondai yra nukreipti spręsti visuomenės iškeliamas problemas, gerinti ekonomikos situaciją, aplinkos ir kitų sričių infrastruktūrą. Už veiksmų programų prioritetų išgryninimą ir vėliau vykstanti investicijų paskirstymą jiems bei išskirstymą projektams yra atsakinga valstybėje veikianti administravimo sistema, kurią ES mastu prižiūri Europos Komisija. Galima sakyti, jog tai kaip tinkamai, efektyviai paskirstomos gaunamos ESI fondų investicijos, kokie rezultatai bus pasiekti, kokią įtaką jie padarys valstybės vystymuisi, priklauso nuo efektyviai veikiančios administravimo sistemos. Valstybės narės viduje pasiekti rezultatai teigiamai veikia ne tik valstybę, bet daro įtaką visai ES, jos vystymuisi, artėjimo prie užsibrėžto pilnos ekonominės integracijos įgyvendinimo.

1 Pav. ESI fondų investicijų paskirstymo, administravimo struktūra

Šaltinis: sudaryta autorės pritaikant V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė ir D. Burakienė leidinyje sudaryta programos schemą

Ekonominių ir socialinių skirtumų mažinimas ES struktūrinių fondų pagalba padeda užtikrinti artėjimą link visapusiškos ekonominės integracijos, kas yra vienas iš pagrindinių ES tikslų, dėl to ji naudinga išanalizuoti. Šiame skyriuje aptariama ekonominės integracijos esmė, jos vystymasis ir sanglaudos politikos, kaip priemonės mažinti skirtumams tarp valstybių ir skatinti ekonominę integraciją, įgyvendinimas.

1.1 Europos ekonominės integracijos esmė

Integracijos procesą pradėta labiau nagrinėti ir apie jį šnekėti tik praeitame amžiuje nors jis atsirado jau senovėje, kai pradėjo ryškėti įvairios politinės ideologijos. G.Vitkus (2008) integraciją apibrėžė kaip procesą, kai pavieniai autonomiški socialiniai junginiai nustato ir plėtoja tarpusavio ryšius taip, kad palaipsniui kiekvieno jų autonomija mažėja ir kiekvienas jų tampa didesnio bei sudėtingesnio junginio sudedamąją dalimi. Panašiai integraciją apibūdina ir W.Molle, tačiau tokį šios sąvokos apibrėžimą aiškina kaip dinaminį ir išskiria dar vieną požiūrį į integracijos sąvoką – statistinį. Statistine prasme – tai situacija, kai didesnės ekonomikos zonos nacionaliniai komponentai funkcionuoja kaip vienas subjektas (Molle, 2006). Šis apibrėžimas vartojamas labai retai ypač kai integracijos procesas dar nėra pasibaigęs. Integracija kaip plėtros procesas gali apimti bet kokią teritoriją, bet daugiausiai įtakos įvairioms sritims turi valstybių integracija, nes siekdamas bendrumo valstybės leidžia bendrus teisės aktus, kuria bendras institucijas. Toks bendras politinių, ekonominių, socialinių ir kitų reikalų tvarkymas iš valstybių narių atima dalį jų autonomijos, tačiau kartu leidžia vykdyti efektyvesnę šių sričių veiklą tarp valstybių.

Jeigu lygintumėme kaip prieš 100 metų gyveno Europos žmonės ir kokius gyvenimo standartus jie turi dabar pastebėtumėme ryškų jų išaugimą. Žmonių produktyvumas, technologijų vystymasis, auganti ekonomika leido tai pasiekti, nes valstybės ekonomikos tikslas yra sutelkti turimus ribotus išteklius ir nukreipti juos gyventojų poreikiams tenkinti. Ekonomikos augimas yra reikalingas, kad būtų užtikrinta valstybės visuomenės gerovė: efektyviai naudojant turimus išteklius yra keliamas valstybės gyventojų pragyvenimo lygis, sukuriamos naujos darbo vietos, skatinamos investicijos, valstybės tampa patrauklesnės tiek verslui, tiek turizmui. Tačiau spartus ekonomikos augimas gali sukelti problemų ūkio vystymuisi, neutralizuoti pastangas skatinti ekonomikos augimą todėl reikia siekti tolygaus ekonomikos augimo (Rakauskienė, 2006). Valstybių narių siekiamybė – proporcingas ekonomikos augimas, kai valstybės ekonomikos būklė stabiliai kyla be jokių didesnių svyravimų. Tokį proporcingą augimą sunku ilgai išlaikyti, ypač kai ekonomiką veikia labai daug veiksnių, (pvz.: migracija, gamtinių išteklių ribotumas, darbuotojų produktyvumas, investicijos, technologijos, infliacija, politika ir kt.) nuo kurių nei viena valstybė nėra apsaugota ir kuriuos yra sunku kontroliuoti.

Ekonominis vystymasis svarbus visoms pasaulio šalims. Visos valstybės siekia aukštesnio pragyvenimo lygio ir geresnių ekonominių sąlygų valstybės viduje, bet vienų valstybių ekonomika yra labiau išsivysčiusi ir jie siekia kelti jos lygį, kitų, kurių ekonomika mažiau išsivysčiusi bando pasivyti aukšto ekonomikos lygio valstybes, tačiau taip paprastai ši nelygybė nemažėja. Skirtingas valstybių ekonomikos augimas vyksta dėl kiekvienoje valstybėje vykdomų skirtingų ekonomikos politikų ir dėl to jaučiami skirtumai tarp labiau ekonomiškai išsivysčiusių valstybių ir mažiau ekonomiškai išsivysčiusių valstybių negali sumažėti. Tokia aukšto lygio nelygybė paskatina pokyčius ir kitose

srityse: tarptautinių santykių, aplinkos apsaugos, sveikatos (Well, 2013). Todėl yra reikalinga derinti valstybių vykdomą ekonomikos politiką, kad būtų išlaikomi geri valstybių tarpusavio santykiai ir nereikėtų susidurti su ekonomikos įgyvendinimo neefektyvumu. Bendras Europos ekonomikos vykdymas stiprina visos Europos rinką ir leidžia jai tapti konkurencingesnei, taip pat leidžia sumažinti esamus ekonomikos išsivystymo skirtumus tarp valstybių narių.

Valstybių ekonominė integracija prasideda tada, kai narės pradeda kurti bendrą ekonominę politiką, nes ekonominė integracija – procesas, kurio metu dvi ar daugiau valstybių geografinėje teritorijoje sumažina prekybos kliūtis, kad pažengtų arba apsaugotų užsibrėžtus ekonominius tikslus (britannica.com). R. Vilpišauskas (2003) ekonominę integraciją apibrėžė kaip kliūčių tarptautinei prekybai, t.y. mainams, tarp skirtingose valstybėse esančio pardavėjo ir pirkėjo, šalinimą ir vykdomos ekonominės politikos skirtingose valstybėse derinimą. Pagal Vincką ir Melniką (2015) ekonominė integracija – tai valstybių ekonominis bendradarbiavimas pagal suderintą tarpvalstybinę ekonominę politiką. Valstybės turi panaikinti esamus ekonominius skirtumus arba rasti bendrus kompromisus dėl jų, kad pradėtų vykdyti ekonominę integraciją. Šis procesas yra reikalingas, nes norima, kad ES valstybės narės būtų ekonomiškai vienodai išsivysčiusios, kas leistų Europos rinkai stiprėti, kad ji galėtų laisvai konkuruoti su JAV ir Japonijos rinkomis bei jas aplenkti.

Apibendrinant galime teigti, jog pilna ekonominė integracija yra Europos Sąjungos siekiamybė, nes ji leidžia valstybėms glaudžiau bendradarbiauti ir palengvina tam tikras keliavimo, transportavimo ir prekybos sąlygas tarp valstybių narių. Tačiau šis procesas yra ilgas ir gana sudėtingas, dėl valstybėse narėse vykdomų skirtingų ekonomikos politikų. Todėl bandydama suvienodinti tiek valstybių narių ekonomikos politikos skirtumus, tiek ekonomikos išsivystymo lygį Europos Sąjunga vykdo ekonomikos integraciją skatinančius veiksmus.

1.2 Europos ekonominės integracijos vystymasis

Europos ekonominės integracijos pradžia galime laikyti XX amžiaus vidurį, kai pradėjo kurtis Europos Bendrijos. Po Antrojo pasaulinio karo, vis daugiau Europos valstybių suprato bendradarbiavimo ir veikimo kartu svarbumą. Europos integracija buvo pastūmėta politiniais, ekonominiais, saugumo sumetimais (Artis M. and Nixson F., 2001). Saugumo atveju norint išvengti dar vieno karinio konflikto, ekonomikos – atstatyti buvusį Europos ekonomikos lygį ir kartu stiprinti valstybių ekonomikas, politiniu – nustatyti bendrus teisinius reglamentus bei sukurti bendras federalines institucijas, kurios padėtų prižiūrėti vykdomus procesus ir užtikrinti tų procesų efektyvumą. Taip viena po kitos atsirado trys EB:

- Europos anglių ir plieno bendrija (EAPB) siekė bendros anglių ir plieno rinkos kūrimo ir panaikinti prekybos muitus tarp valstybių;

- Europos atominės energijos bendrija (Euratomas) siekė bendros rinkos atominės energijos srityje;
- Europos ekonominė bendrija, kuri siekė sukurti bendrą rinką tarp Europos valstybių.

Susikūrus šioms EB buvo žengtas tvirtesnis žingsnis link Europos ekonominės integracijos ir bendros rinkos kūrimo. Šių bendrijų įkūrimas buvo savotiškas pirmų trijų ekonomikos integracijos etapų įgyvendinimas, kuriuos išskiria E. Blomberg (žr. 2 pav.), o tai vedė prie didėjančios valstybių integracijos. Iš viso yra išskiriami penki ekonomikos integracijos procesą sudarantys etapai (E. Blomberg, 2003):

1. **Laisvos prekybos zonos sukūrimas tarp valstybių narių.** Tai etapas, kuriame tarp valstybių narių egzistuoja laisvas prekių judėjimas – panaikinami prekybos barjerai, tačiau savarankiška muitų politika narystei nepriklausančių valstybių atžvilgiu išlieka. Laisvos prekybos zonos sukūrimu buvo siekiama, kad valstybių įmonėms būtų lengviau prieinamos kitų valstybių rinkos ir tokių būdu būtų sukurama daugiau darbo vietų. ES laikomasi nuostatos, kad daugiašalės prekybos liberalizavimas gali duoti daug naudos pasaulio ekonomikai, ir kad didelė iš to gaunamos naudos dalis turi būti skiriama besivystantiems regionams (Melnikas, Chivikas, Razauskas, Pipirienė, 2011).
2. **Muitų sąjunga.** Šis etapas yra panašus į laisvos prekybos zoną, nes jame vyksta laisvas prekių judėjimas, tačiau yra nustatyti bendri muitų tarifai ir nustatytos taisyklės trečiųjų šalių atžvilgiu. Šios sąjungos sukūrimas traukė tuo, jog nustačius muitų tarifus sumažėtų gamybos ir aptarnavimo išlaidos įmonėms. Muitų sąjunga niekada nebuvo iškeltas kaip tikslas, ji buvo kaip visiškai suprantamas ir reikalingas etapas norint priartėti prie bendros rinkos sukūrimo.

2 Pav. Ekonomikos integracijos etapai.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal E. Blomberg išskirtus etapus.

3. **Bendroji rinka.** Tai etapas, kuriam būdingas laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimas. Bendrąją rinką sudaro dvi neatskiriamos dalys: vidaus rinka ir bendras išorinis

prekių, paslaugų bei gamybos veiksmų reguliavimas (G. Vitkus, 2008). Bendrosios rinkos įgyvendinimas buvo vienas pagrindinių Europos ekonominės bendrijos tikslų. Bendros rinkos kūrimas EEB turėjo skatinti stabilų ekonomikos augimą ir kelti gyventojų pragyvenimo lygį, tačiau jos kūrimas Europoje buvo gana lėtas dėl skirtingų tipų ekonomikų valstybėse. Ir nors iki 1992 metų visi išsikelti tikslai nebuvo įgyvendinti, tačiau buvo pasiektas postūmis kuriant vidaus rinką ir buvo tikimasi, kad pradėjus kurti pinigų sąjungą tarp valstybių, bendroji rinka susiformuos iki galo.

4. **Ekonominė ir pinigų sąjunga (EPS).** Šį etapą galima formuoti kaip kitą bendrosios rinkos plėtojimo žingsnio procesą, kurio pagrindiniai tikslai buvo ECB įkūrimas ir bendros valiutos įvedimas. Nors EEB sutartyje buvo paminėtas ekonominės ir pinigų sąjungos tikslas, tačiau tuo metu jis apėmė tik pinigų politikos koordinavimą. Šis klausimas pradėtas svarstyti plačiau tik keletą metų prieš ES įsteigimą. EPS susidėjo iš trijų etapų: vidaus rinkos sukūrimo užbaigimas; Europos Centrinio Banko sukūrimas ir paskutinis bendros valiutos įvedimas (European Commission, 2015). Eura valstybių narių valiutas pradėjo keisti tik nuo XXIa. Tačiau kai kurios narės nenori įsivesti euro, nes EPS yra kiek silpnesnė nei bendroji rinka.
5. **Pilna ekonominė sąjunga.** Ekonominė sąjunga yra paskutinis ir pats aukščiausias ekonominės integracijos etapas, kai visos integracijos procese dalyvaujančios valstybės bendrai vykdo tokias ekonomikos sritis kaip: žemės ūkis, energetika, mokesčiai. Tai reiškia, jog valstybės narės sudaro bendrą ekonominę erdvę, kurioje vyksta laisvas prekių, paslaugų, darbuotojų, kapitalo judėjimas, kurią reguliuoja bendri teisės aktai, yra suderinti bendri muitų tarifai, turi bendrą valiutą, o valstybės narės derina ne tik ekonominę politiką, bet ir fiskalinę politiką. Šiame etape integracijos procesas pasiekia W.Molle (2006) išskiriamą statistinės prasmės reikšmę, kai sukuriamą ekonominę zoną, kurioje atskiros valstybės pradeda veikti kaip vienas vienetą.

Europos ekonomikos integracija iki šiol vyksta būtent pagal šiuos etapus. Iš kurių pirmuosius du sudarė EB įsikūrimas ir bendras visų trijų bendrijų judėjimas link vienos bendros rinkos kūrimo. Kiek vėliau, EB ėmė plėstis, nes vis daugiau valstybių parodė norą prisijungti. Tam įtakos turėjo valstybių narių išaugę ekonomikos rodikliai. Tarp bendrijos valstybių vyko laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimas, EB jau buvo gerokai pažengusi, kuriant bendrą rinką, nors visi tikslai ir nebuvo įgyvendinti, tačiau reikėjo naujo žingsnio, kuris paskatintų ir taip lėtai besiformuojančios bendrosios rinkos formavimąsi. Taip ant trijų bendrijų paruošto pagrindo 1993 metais susikūrė Europos Sąjunga. Maastrichto sutartyje, kuria buvo sukurta ES, buvo įtrauktos nuostatos dėl bendros ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimo. Taip buvo peržengta į kitą Europos ekonominės integracijos etapą. Valstybėms narėms tai buvo didelis žingsnis, nes šis etapas reiškė, jog valstybės praras dar daugiau savo autonomijos, nes valstybių narių monetarinė politika bus bendra. Ne visos valstybės pasitiki

pinigų sąjunga, nes ji yra silpnesnė negu bendroji rinka, todėl iš esamų 28 valstybių narių bendrą valiutą yra įsivedusios tik 19. Tačiau bendros valiutos įvedimas panaikina kaštus išleidžiamus valiutos keitimui, padeda palaikyti kainų stabilumą, skatina palaikyti stabilias palūkanų normas, lengviau pritraukiamos investicijos, o tai padeda sukurti tokią aplinką, kuri būtų palanki stabiliam ekonomikos augimui.

Praėjus ekonominei krizei, kuri prasidėjo 2007 metais, buvo pradėta galvoti apie ekonominės ir pinigų sąjungos plėtimą ir tobulinimą. Kadangi krizė stipriai paveikė bankų sektorių ir valstybių finansus buvo nuspręsta įkurti bendrą bankų sąjungą, kuri vykdytų bendrą bankų priežiūrą ir jų veiklų reguliavimą. Yra keliami tokie bankų sąjungos tikslai (Europos Vadovų Taryba, 2015): užtikrinti, kad bankai būtų tvirti ir galėtų atlaikyti būsimas finansų krizes; užkirsti kelią mokesčių mokėtojų pinigų naudojimui gelbėjant žlungančius bankus; sumažinti rinkos susiskaidymą, suderinant finansų sektoriaus taisykles; sustiprinti finansinį stabilumą euro zonoje ir visoje ES. Kuriant bankų sąjungą buvo nustatyta, kad ją sudarys du pagrindiniai elementai:

- Bendras priežiūros mechanizmas (BPM). Šio mechanizmo tikslai: užtikrinti geresnę Europos bankų sektoriaus priežiūrą; užtikrinti Europos bankų sektoriaus tvirtumą; prisidėti prie euro zonos ir visos vidaus rinkos finansinio stabilumo ir finansinės integracijos (Europos Vadovų Taryba, 2015).
- Bendras pertvarkymo mechanizmas (BPmM). Jo tikslas – užtikrinti tvarkingą žlungančių bankų pertvarkymą, kartu kuo labiau sumažinant poveikį mokesčių mokėtojams ir realiajai ekonomikai (Europos Vadovų Taryba, 2015).

Jeigu bankų sąjunga veiks kaip numatyta ir nekils didesnių problemų tuomet Europos bankų sektorius turėtų tapti stabilesnis, EPS būtų sustiprinta, sumažėtų bankų ir nacionalinių vyriausybių priklausomybė.

Dar vienas Europos ekonominės integracijos žingsnis – strategija „Europa 2020“. Sprendimas sukurti šią strategiją kilo kaip ir noras įkurti bankų sąjungą po ekonominės krizės, kuri stipriai paveikė visos Europos ekonomiką. Nukentėjo ne tik bankų sektorius, buvo paliesti ir valstybių piliečiai, nes remiantis Eurostat pateiktais duomenimis nedarbingumo lygis Europoje 2008–2010 m. išaugo nuo 7 proc. iki 9,6 proc., o 2013 metais pasiekė aukščiausią tašką 10,9 proc. (Eurostat, 2016). Pastebėjus tokį nedarbo lygio augimą ir ekonomikos nuosmukį krizės laikotarpiu Europos Komisija sukūrė strategiją „Europa 2020“, kuria siekiama pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo. Pradėjus šią strategiją įgyvendinti po kelių metų pradėjo matytis rezultatai: 2015 metų gale nedarbingumo lygis nukrito ir siekė 9 proc. Pagal Europos Komisijos komunikatą (2014) pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ rezultatų apžvalga, EK dar negali tiksliai pasakyti ar ši strategija pasiteisino. Tačiau kai kurie tikslai, kuriuos buvo išsikelta gerinti, statistiniais duomenimis remiantis po truputį gerėja, pavyzdžiui: gyventojų užimtumas palyginus su kriziniu laikotarpiu išaugo, šiltnamio efektą

sukeliančių dujų sumažinta iki 18 proc. Ne visi išsikelti tikslai pasiekė geresnį rezultatą, tačiau priartėjimas prie užsibrėžto rezultato taip pat yra pažanga Europai. ES integracijos procesas vyksta tokiais mažesniais etapais, kaip bankų sąjungos kūrimas, strategijos „Europa 2020“ sudarymas, kurie prisideda prie skirtumų tarp valstybių mažinimo. Nors šie žingsniai yra nedideli, tačiau teigiami pokyčiai vyksta ir tai leidžia Europai siekti tolimesnės ekonominės integracijos siekimo.

Galima teigti, jog ekonominė integracija sunkus ir daug pastangų reikalaujantis procesas, kuris nevyksta greitai dėl skirtingo valstybių ekonominio išsivystymo. Tačiau jeigu ES nebūtų pradėjus siekti bendros ekonomikos politikos vykdymo ir bendros rinkos, tarp Europos valstybių būtų išsivysčiusi dar didesnė ekonominė, politinė atskirtis, o tai neigiamai veiktų valstybių narių tarpusavio santykius. Atskirai valstybėms būtų sunkiau vykdyti stabilų ekonomikos augimą, o ES pasiekti ekonominės sąjungos sukūrimo būtų dar sunkiau. Todėl yra reikalinga kelti atskirų valstybių ekonomiką, kad Europa veiktų kaip vieninga ekonominė zona ir būtų lygiavertė pasaulinės ekonomikos dalyvė, galinti konkuruoti su Japonijos ir JAV rinkomis.

1.3 Europos Sąjungos sanglaudos politika

Europos Bendrijų steigimo sutarties 158–162 straipsniuose numatyta, kad Sąjunga, remdama visuotinę darnią plėtrą ir stiprindama ekonominę bei socialinę sanglaudą, turėtų mažinti Europos Sąjungos regionų plėtros skirtumus (Melnikas, Chivikas, Razauskas, Pipirienė, 2011). Šiems skirtumams mažinti ES vykdo regioninę politiką, kitaip dar vadinamą struktūrinę arba sanglaudos politiką. Nors nuo pat EB struktūrinė politika turėjo būti vykdoma, nes buvo apibrėžta sutartyje, tačiau ji nebuvo vykdoma, nes EB valstybės tuo metu buvo ganėtinai stiprios valstybės ir jų ekonomikos išsivystymo lygis buvo panašus. Prie Sąjungos prisijungiant vis daugiau mažai ekonomiškai išsivysčiusių valstybių skirtumai tarp turtingesnių ir skurdesnių ES valstybių narių išsivystymo lygio pradėjo didėti. Šie skirtumai ryškiausiai buvo pradėti jausti prie EB prisijungus ekonomiškai silpnesnėms valstybėms: Airijai, Graikijai, Ispanijai ir Portugalijai, po kurių prisijungimo ir buvo intensyviau pradėta naudotis struktūriniais fondais. 2004 metais prisijungus 10 naujų narių, skirtumas tik padidėjo. Dar vėliau prie ES prisijungus Bulgarijai, Rumunijai, Kroatijai skirtumai tarp 28 ES valstybių narių išaugo iki 6 kartų. Dėl šios priežasties struktūriniai politikai įgyvendinti skiriamos lėšos pradėtos didinti. Šiuo metu jai skiriama apie trečdalis viso ES biudžeto.

Struktūriniai fondai yra struktūrinės politikos įgyvendinimo priemonė, kuria siekia remti mažiau išsivysčiusias valstybes ir padėti joms pasivyti labiau išsivysčiusias valstybes, spręsti jose vyraujančias su žemesniu ekonomikos lygiu susijusias problemas, tokias kaip aukštas nedarbo lygis, užsienio investicijų ir verslo pritraukimo sunkumai. Toks yra bendras ES struktūrinės politikos ir struktūrinių fondų tikslas, tačiau kiekvienu finansavimo laikotarpiu yra nusistatomi kryptingi tikslai, kurių bus

siekiami. 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos laikotarpiu buvo išskirti tokie trys prioritetiniai tikslai (Europos Sąjunga, 2008):

1. **Konvergencijos.** Skirtas silpniau išsivysčiusioms valstybėms narėms ir regionams, kurių BVP tenkantis vienam gyventojui neviršija 75 proc. Konvergencijos tikslo paramą gauna daugelis naujųjų ES narių regionų, tarp jų ir Lietuva, taip pat silpniau išvystyti senųjų ES valstybių regionai, kuriems priskiriama pietų Italija, dalis Graikijos, Portugalijos, Ispanijos, Didžiosios Britanijos regionų. (Valickas, 2009).
2. **Regioninio konkurencingumo ir užimtumo.** Skiriamas labiau išsivysčiusiems regionams, kurie negali gauti paramos pagal konvergencijos prioritetą. Pirmiausia, plėtros programomis, regionai bus skatinami spartinti ir remti ekonominius pokyčius, diegti naujoves, kurti žinių visuomenę, stiprinti verslininkystę, aplinkos apsaugą bei užtikrinti geresnę prieigą. Antra, didinant darbo jėgos gebėjimą prisitaikyti ir investuojant į žmogiškuosius išteklius, bus sukurta daugiau ir geresnių darbo vietų (Europos Komisija, 2015).
3. **Europos teritorinio bendradarbiavimo.** Šio prioriteto parama yra skiriama stiprinti bendradarbiavimui tarp ES valstybių narių, taip pat skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir patirties keitimąsi tarp jų.

Šiuo metu vykstančiam 2014–2020 metų ES investiciniam laikotarpiui nusistatyti šiek tiek kitokie tikslai. Nors ES 2014–2020 metų struktūrinių fondų investicijų veiksmų programoje (toliau veiksmų programa) išskiriama 12 teminių tikslų su juos išsamiau aprašančiais prioritetais, yra išskiriami ir du pagrindiniai šio investicijų laikotarpio struktūrinės politikos tikslai:

1. **Ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo.** Šis tikslas glaudžiai siejamas su vykdoma „Europa 2020“ strategija, kurios vienas pagrindinis tikslas būtent ir yra ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo skatinimas. Tai reiškia, jog veiksmų programos lėšomis yra tikslingai siekiama „Europa 2020“ strategija nustatytų tikslų. Šiam tikslui yra skirta 6,709 mlrd. eurų
2. **Europos teritorinio bendradarbiavimo.** Kaip ir 2007–2013 metų laikotarpiu šiam tikslui skirtos lėšos bus naudojamos ES valstybių narių ir tarptautiniam bendradarbiavimui skatinti.

Nuo praeito investicinio laikotarpio struktūrinės politikos tikslai beveik nepakito ir buvo tik šiek tiek reformuluoti. Konvergencijos prioritetas, iškeltas 2007–2013 metų laikotarpiu, išliko, nes dabar ES yra suskirstyta į tris regionus: mažiau išsivystę, pereinamojo laikotarpio regionai, labiau išsivystę regionai. Pagal juos ir yra išskirstomos struktūrinių fondų lėšos.

„ES sanglaudos politika nėra paprastas persikirstymo mechanizmas ar "pinigų karuselė". Tai yra investicijų politika <...>." Danuta Hübner, buvusi regioninės politikos komisarė. D. Hübner pasakyti žodžiai puikiai nusako, kodėl būtent iš ES struktūrinių fondų finansuojami ekonomiškai naudingi, bet

finansiskai negreitai atsiperkantys projektai. Skirstant lėšas yra būtina įsitikinti, ar investicijos bus efektyvios ir yra tikrai būtinos projektui įgyvendinti. Siekiant užtikrinti iš struktūrinių fondų teikiamos paramos efektyvumą, nustatyti pagrindiniai struktūrinių fondų naudojimo principai (Melnikas, Chivikas, Razauskas, Pipirienė, 2011):

- Koncentravimas. Paramos tikslai įgyvendinami koncentruotai, atsižvelgiant į veiksmų programos tikslus ir priemonių prioritetus bei tikslingai paskirstomi regionams.
- Programavimas. Struktūriniai fondai remiasi ilgalaikiu planavimu. Kiekvienas projektas iki įgyvendinimo turi pereiti kelis planavimo etapus.
- Partnerystė. Rengiant dokumentus reikalingas glaudus bendradarbiavimas tarp EK ir valstybių narių institucijų.
- Papildomumas. Struktūriniai fondai nėra skirti pakeisti valstybių išlaidoms vienoje ar kitoje srityje, todėl šis principas reiškia, kad ES ir valstybės narės bendrai finansuoja projektus.
- Suderinamumas. Šiuo principu siekiama suderinamumo tarp struktūrinių fondų, kad nesikartotų tos pačios ar panašios priemonės. Yra siekiama ir kad ES struktūrinės investicijos derėtų su valstybių narių vykdomomis politikomis.
- Subsidiarumas. Sprendimai turi būti priimami tuo lygmeniu, kuriame jie veiksmingiausi (LR Vidaus reikalų ministerija). Pirmiausia veiksmus turi vykdyti žemiausio lygio valdžios institucijos ir tik jeigu jie nėra vykdomi efektyviai, užduotys turi būti perkeliamos į aukštesnį valdžios lygį.

Europos Sąjungos regioninė politika, kurios tikslas mažinti skirtumus tarp ES regionų ir valstybių narių, veikia kryptingai pagal kiekvienam finansiniam laikotarpiui nusistatytus tikslus. ES regioninė politika įgyvendinama per finansinius instrumentus struktūrinius fondus, kurių lėšomis siekia gerinti valstybių socialinę ir ekonominę padėtį, kad būtų galima vykdyti efektyvią Europos ekonomikos integraciją.

1.4 Europos Sąjungos struktūriniai fondai ir jų administravimas

Vykstant integracijos procesams vieni regionai vystosi greičiau, kiti lėčiau, todėl pradeda ryškėti valstybių skirtumai. Struktūriniai fondai yra pagrindiniai ES struktūrinės politikos įgyvendinimo įrankiai. Europos fondai yra skirti prisidėti prie Europos valstybių plėtos, infrastruktūros gerinimo, žmogiškųjų išteklių tobulinimo, skatinti mokslinių tyrimų ir technologijų bei inovacijų plėtrą (Paun, 2014).

Nors pirmieji fondai buvo pradėti steigti jau su Romos sutarties pasirašymu, tačiau apie struktūrinę politiką ir struktūrinių fondų sistemą pradėta garsiau šnekėti po 1975 metų, kai buvo

įsteigtas Europos regioninės plėtros fondas. Tačiau per tris struktūrinės paramos laikotarpius egzistavo trys skirtingi SF suskirstymo variantai. 2000–2006 metų laikotarpiu buvo išskiriami 4 struktūriniai fondai: Europos socialinis fondas (ESF), Europos regioninės plėtros fondas (ERPF), Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondas (EŽŪGOF), Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (ŽOFI) ir atskiras Sanglaudos fondas. 2007–2013 metų laikotarpiu skaičius buvo sumažintas iki 3 pagrindinių fondų: ESF, ERPF, Sanglaudos fondas. Iki tol atskiras Sanglaudos fondas buvo priskirtas prie struktūrinių fondų sistemos ir, kaip pastebi G. Kazėnas (2008), dėl šio fondo prijungimo struktūrinė politika dažnai įvardinama kaip sanglaudos politika, todėl dabar kalbant apie regioninę politiką, terminai struktūrinė politika ar sanglaudos politika vartojami kaip sinonimai.

Šiuo metu vykstantis 2014–2020 metų laikotarpis vėl pertvarkė struktūrinių fondų sistemą (žr. 3 pav.). Nuo 2014 metų ES struktūrinių fondų bendras pavadinimas pakeistas į Europos struktūrinių investicijų (ESI) ir šiam fondui kaip ir pirmuoju laikotarpiu, priskiriami penki fondai (žr. 3 pav.). Tačiau skirtingai negu pirmuoju laikotarpiu, EŽŪGOF fondą 2014–2020 m. laikotarpiu pakeitė Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai, o žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas perkonstruotas į Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondą.

3 Pav. Europos struktūrinių ir investicinių (ESI) fondų schema nuo 2014 metų.

Šaltinis: sudaryta aurotės remiantis www.esinvesticijos.lt/duomenimis.

Europos regioninės plėtros fondas (ERPF). Tai pirmasis ES struktūrinis fondas, kuris buvo įkurtas prie ES pradėjus jungtis ekonomiškai silpnesnėms valstybėms, todėl struktūrinės politikos pradžia glaudžiai siejama su šiuo fondu. ERPF yra didžiausias iš visų ESI fondų, nes jam skiriamos lėšos sudaro apie pusę visų ES struktūrinių fondų biudžeto lėšų. ERPF numato (Gečas, Jakubavičius, Vijeikis, 2004):

- investicijas į gamybą, norint sukurti ilgalaikės darbo vietas, didinti SVV konkurencingumą;
- investicijas į infrastruktūrą; pvz, kelius, telekomunikacijas, siekiant sujungti centrinius ES regionus su periferiniais, kad integracija visuose regionuose vyktų daugmaž tolygiai;
- investicijas, padedančias atgaivinti krizę išgyvenančius pramonės, žemės ūkio rajonus;

- investicijos į darbo vietų kūrimą bei paramą SVV, įmonių konsultavimas, rinkos tyrimai, mokslo tyrimai stengiantis padėti SVV vykdyti efektyvią veiklą;
- investicijos padedant vystyti technologijų plėtrą ir diegti inovacijas.

Kaip ir visų kitų fondų ERPF lėšos yra skirstomos pagal regionų kategorijas, todėl didžioji dalis šiam fondui skiriamų lėšų yra išskirstomos mažiausiai išsivysčiusių regionų kategorijai. Taip pat šis fondas 100 proc. nedengia visų regionų projektų, dalį lėšų turi parūpinti pati valstybė. Mažiau ekonomiškai išsivysčiusios valstybės stengiasi įsisavinti visas joms skiriamas ERPF fondo lėšas.

Europos socialinis fondas (ESF). Remia projektus, kuriais siekiama spręsti socialines problemas, susijusias su užimtumu, socialine atskirtimi, siekiama užtikrinti visiems Europos piliečiams lygias galimybes įsidarbinti. Iš šio fondo finansuojamas: švietimas ir profesinis mokslas; parama įsidarbinti; moksliniai tyrimai ir technologijų plėtra; socialinės ekonomikos projektai; švietimo ir profesinio mokymo sistemų tobulinimas (Gečas, Jakubavičius, Vijeikis, 2004). Nors kiekviena valstybė kartu su EK nusistato ESF prioritetus, tačiau galima išskirti tokius pagrindinius prioritetus:

- Darbuotojų prisitaikymo gerinimas mokant juos naujų gebėjimų;
- Pagerinti galimybes įsidarbinti. Vienas pagrindinių šio prioriteto tikslų – jaunimo, pabaigusio universitetą, mokyklą, integravimas į darbo rinką;
- Profesinis mokymas ir mokymosi visą gyvenimą galimybės;
- Pagalba susirasti darbą palankių sąlygų neturintiems asmenims – mažinant socialinę atskirtį.

2014–2020 metų finansavimo laikotarpiu šis fondas yra itin svarbus, nes vienas iš „Europa 2020“ strategijos tikslų yra naujų darbo vietų kūrimas, o būtent šis finansavimo laikotarpis stengiasi užtikrinti, kad būtų įgyvendinami visi strategijos tikslai. Todėl ESF skiriamas net ketvirtadalis ESI fondų lėšų.

Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai (EŽŪFKP). Šis fondas atsirado neseniai, 2007 metais, kai buvo pertvarkytas Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondas. EŽŪGOF buvo perskirstytas į du fondus: Europos žemės ūkio garantijų fondą (EŽŪGF) ir Europos žemės ūkio fondą kaimo plėtrai (EŽŪFKP), kurie bendrai struktūrinių fondų sistemai nebuvo priskirti. Tačiau nuo 2014 metų EŽŪFKP jau yra priskiriamas ESI fondų sistemai, nes jis kaip ir ESF yra fondas, kuriuo bus siekami įgyvendinti „Europa 2020“ strategija užsibrėžti tikslai žemės ūkio politikos srityje. EŽŪFKP lėšomis bendrai finansuojama žemės ūkio ir miškininkystės sektorių konkurencingumo gerinimo veikla, žemės ūkio ir aplinkos apsaugos priemonės, gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimo veikla, kaimo ekonomikos įvairovės skatinimas ir vietinių pajėgumų kūrimas (Europos Parlamentas, 2016). Nustatyti trys 2014–2020m. ES kaimo plėtros politikos ilgalaikiai strateginiai tikslai (Europos Komisija, 2016):

- didinti žemės ūkio konkurencingumą, skatinant novatoriškas ūkininkavimo technologijas;

- užtikrinti tvarų gamtos išteklių valdymą ir klimato politikos veiksmus, remiant perėjimą prie klimato kaitai atsparios technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose;
- užtikrinti subalansuotą teritorinę kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą, kurti darbo vietas ir jas išlaikyti, taip mažinant skurdo lygį kaimo vietovėse.

Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas (EJRŽF). Šis fondas veikė kaip finansinis instrumentas iki 2014 metų, kai buvo prijungtas prie bendros ESI fondų sistemos. EJRŽF atsakingas už žuvininkystės politikos ir jūrų politikos įgyvendinimą ES valstybėse narėse. Šis fondas siekia stiprinti pakrantėse gyvenančias bendruomenes, kurti darbo vietas, išsaugoti kultūrinį paveldą. Fondo lėšos skiriamos: tausiai žvejybai siekti, kad žuvininkystė ir akvakultūra būtų tvaresnė ir pelninga užtikrinanti naujų darbo vietų kūrimą; skatinti pakrančių bendruomenes įvairinti ekonominę veiklą; finansuoti projektams, skirtiems darbo vietoms kurti ir gyvenimo Europos pakrantėse kokybei gerinti. Veiksmų programa jūrų reikalų ir žuvininkystės srityje daugiausia dėmesio numatoma skirti:

- Skatinti efektyvų išteklių naudojimą, modernią ir žiniomis pagrįstą žuvininkystę ir akvakultūrą;
- Skatinant bendrosios žuvininkystės politikos įgyvendinimą, siekiant pagerinti įrankio efektyvumą;
- Įgyvendinti integruotą jūrų politiką;
- Įgyvendinti inicijuojamas vietos plėtros strategijas ir didinti užimtumą;
- Skatinti prekybą ir perdirbimą.

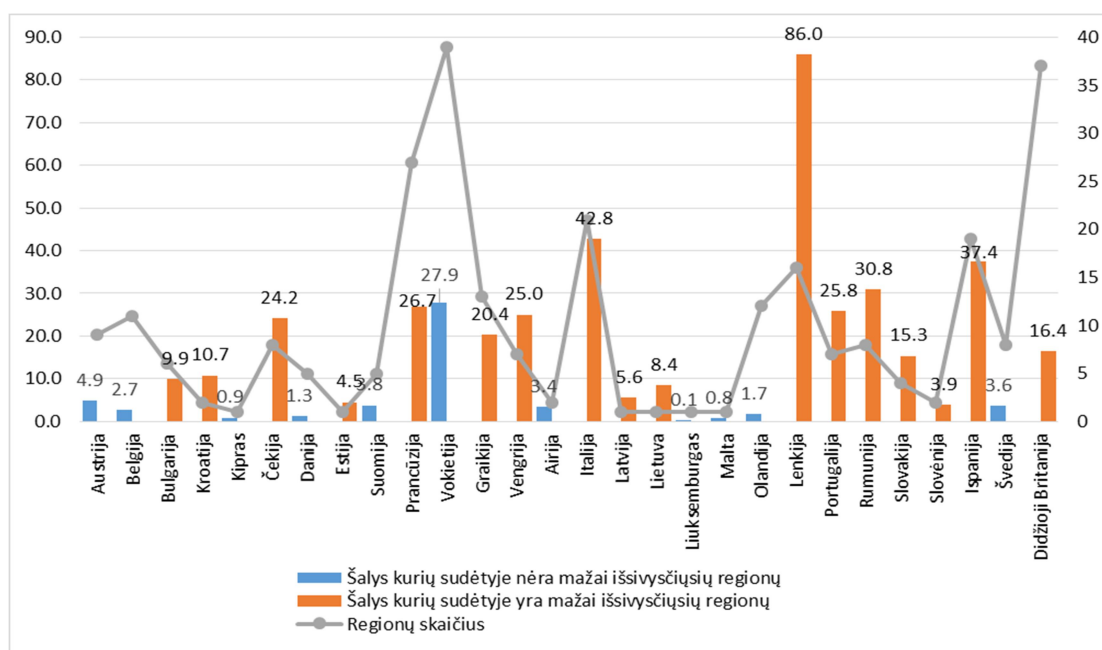
Sanglaudos fondas. Fondas įsteigtas Maastrichto sutartimi ir iki 2007 metų veikė kaip atskiras fondas, kol buvo prijungtas prie ESI fondų sistemos. Šiuo fondu yra siekiama mažinti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp ES valstybių narių ir skatinti jų tvarią plėtrą, skiriant lėšas toms valstybėms, kurių BVP vienam gyventojui neviršija 90 proc. ES BVP vidurkio. Sanglaudos fondo lėšomis finansuojami dideli transporto ir aplinkosaugos infrastruktūros plėtros projektai. Be to, sanglaudos fondas gali remti projektus, susijusius su energija arba transportu tol, kol jie naudingi aplinkai energijos vartojimo efektyvumo, atsinaujinančiosios energijos vartojimo, geležinkelių transporto vystymo, intermodalumo palaikymo, viešojo transporto stiprinimo ir kitais požiūriais (Europos Komisija. 2015). Kiekvienai valstybei lėšos yra paskirstomos pagal tam tikrus kriterijus: valstybės plotą ir gyventojų skaičių, BVP vienam gyventojui ir transporto ir aplinkosaugos problemas, vyraujančias valstybėje. 2014–2020 m. laikotarpiu sanglaudos fondas rūpinasi Bulgarija, Kroatija, Kipru, Čekijos Respublika, Estija, Graikija, Vengrija, Latvija, Lietuva, Malta, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Slovakija ir Slovėnija (Europos Komisija, 2015).

Kadangi ESI fondai yra regioninės politikos įgyvendinimo priemonės, didžioji šiems fondams skiriamų lėšų dalis yra skiriama mažiau ekonomiškai išsivysčiusioms valstybėms, kuriose reikia

mažinti nedarbo lygio rodiklius, gerinti infrastruktūrą, įsodiegti naujas inovacijas, kad būtų sumažintas atitrūkimas nuo labiau išsivysčiusių valstybių. Visi ESI fondai siekia būtent šių rodiklių gerinimo tik skirtingose prioritetinėse srityse, lėšas skirdami pagal EK ir nacionalinių vyriausybių sudarytas veiksmų programas tikslingiems projektams, kurių keliama tikslai atitiktų fondais numatytas spręsti socialines ir ekonomines problemas. Svarbu pastebėti, kad ESI fondais būtų finansuojami būtent tie projektai, kuriais siekiama įgyvendinti naujas, inovatyvias idėjas ir kurie būtų naudingi tiek įmonės augimui, tiek valstybės ekonomikai.

1.5 Europos Sąjungos struktūrinių fondų paskirstymas ir jų įtaka valstybės ekonomikai

ESI fondams skiriama ES biudžeto dalis kiekvienais metais didėja, nes prie Sąjungos prisijungia vis daugiau valstybių, kurių ekonomika yra mažiau išsivysčiusi. Šiuo metu struktūriniams fondams skiriama dalis užima apie trečdalį viso ES biudžeto. Struktūrinių fondų lėšas svarbu paskirstyti taip, kad didžioji dalis lėšų tektų mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms ir jų panaudojimas suteiktų galimybę šioms valstybėms narėms sumažinti ar iš viso panaikinti esamus ekonominius skirtumus tarp jų ir labiau ekonomiškai išsivysčiusių valstybių.

4 Pav. Regionų skaičius ES valstybėse ir joms 2014–2020 m. struktūrinių fondų finansavimo laikotarpiui skirtos lėšos (mlrd. eur.)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal <https://cohesiondata.ec.europa.eu/overview> ir <http://insideurope.eu/node/498> duomenis.

Tam, kad ESI fondų lėšų paskirstymo procesas būtų lengvesnis valstybės narės yra suskirstytos regionais. Kaip jau minėta ankstesniame poskyryje yra išskiriami šie regionai: mažiau išsivystę regionai (BVP vienam gyventojui mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio); pereinamojo laikotarpio regionai (BVP vienam gyventojui tarp 75 ir 90 proc. ES vidurkio); labiau išsivystę regionai (BVP vienam gyventojui didesnis nei 90 proc. ES vidurkio). Regionus pasirinkta skirstyti pagal BVP, nes

jis yra vienas pagrindinių rodiklių, kuris naudojamas ekonomikos augimui parodyti. Didesnės valstybės išskirstomos į kelis regionus, mažesnės traktuojamos kaip vienas (žr. 4 pav.). Šiuo metu ES yra 151 labiau išsivystęs regionas, 51 pereinamojo laikotarpio regionas ir 72 mažai išsivystę regionai.

Galima daryti prielaidą, kad yra priklausomybė nuo to kiek valstybė turi mažai išsivysčiusių regionų ir kiek 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu jai yra skirta ESI fondų lėšų (žr. 4 pav.). Didžiąją dalį valstybių, kurių sudėtyje yra mažai išsivysčiusių regionų, 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiu numatyta skirti gerokai daugiau lėšų negu valstybėms, kurių sudėtyje tokių regionų nėra. Taip yra, nes didžioji dalis struktūrinių fondų lėšų, net 182,2 mlrd. eurų, yra skiriama būtent pirmajai regionų kategorijai. Tačiau lėšų paskirstymas priklauso ir nuo to į kiek regionų suskirstyta pati valstybė. Toms valstybėms, kurios yra suskirstytos į daugiau regionų, nors joje nebūtinai yra daug mažai išsivysčiusių regionų joms skiriamos lėšos yra didesnės. Daugiausiai lėšų 2014–2020 metų finansavimo laikotarpiu skirta: Lenkijai, Italijai, Ispanijai, Rumunijai, Vokietijai, Prancūzijai, Portugalijai, Vengrijai ir Čekijai (žr. 4 pav.). Valstybės, kurių sudėtyje yra vien tik labiau išsivystę regionai, yra tos valstybės, kurios įsisavindamos struktūrinių fondų lėšas pakėlė savo ekonomikos lygį. Tos valstybės, kurios tai pasiekė būtent ESI fondų pagalba yra gerosios praktikos pavyzdžiai kitoms ES valstybėms narėms.

Struktūrinių fondų programų lėšos yra skirstos padidinti produktyvumo veiksnius, kurie turi įtakos lėšas gaunančių valstybių ekonomikos augimo tempui (Mari-Carmen Puigcerver-Peñalver, 2007). Norint įvertinti kokį poveikį fondų lėšos turi valstybės ekonomikos augimui dažniausiai pasitelkiami makroekonominiai rodikliai. Kaip pagrindinis makroekonominis rodiklis tyrimuose naudojamas BVP. Tačiau jis nėra visiškai tikslus dėl to jog jis yra priklausomas nuo kitų veiksnių. Dėl šios priežasties norint nustatyti ekonomikos augimo pokyčius mokslininkai analizuoja ne tik BVP tenkantį vienam gyventojui, bet kartu ir kitus rodiklius tokius kaip: užimtumas, kainų lygis, eksportas, valstybės išlaidos (žr. lentelė 1). C. Paun tyrime „The socio-economic impact of European Funds on Eastern European Countries“ analizuodamas ES struktūrinių fondų poveikį rytų Europos valstybėms rėmėsi ne tik BVP, bet ir nedarbo, eksporto rodikliais. S. O. Becker, P. H. Egger, M. von Ehrlich tyrime „Going NUTS: The effect of EU Structural Funds on regional performance“ vertindami SF lėšų poveikį regionų veiklai naudojo BVP kartu su užimtumo rodikliais. EK rengiamose metinėse ES ekonomikos apžvalgos ataskaitose ir ekonomikos prognozių dokumentuose norėdama įvertinti valstybių narių ekonomikos vystymąsi ir numatyti galimas prognozes taip pat remiasi ne tik BVP pokyčiu, bet taip pat apžvelgia ir nedarbo ir užimtumo rodiklius, kainų ir atlyginimų pokyčius.

Pagrindiniai ekonominiai rodikliai, kurie analizuojami tiriant ES struktūrinių fondų įtaką valstybės ekonomikos pokyčiams išlieka šie: BVP, užimtumo lygis, nedarbas, valstybės biudžeto deficitas, TUI. Šių rodiklių pasirinkimas nėra atsitiktinis, mokslininkai tyrimuose analizuoja būtent šiuos rodiklius, nes ES struktūrinių fondų investicijomis išskiriami prioritetai, kurių išpildymas

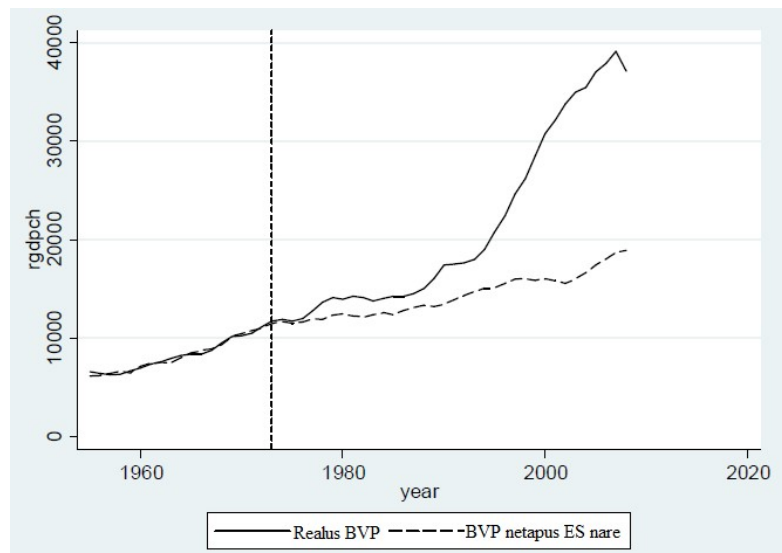
labiausiai atspindi būtent per šiuos makroekonominis rodiklius. Dažnas kitų rodiklių pasitelkimas vertinant valstybių ekonomikos situaciją, pokyčius ir analizuojant ESI fondų įtaką valstybei parodo, tai, kad analizuojant tik vieną rodiklį tiksliai įvertinti valstybės situacijos neįmanoma. Pasitelkus kitus rodiklius galima tiksliau išanalizuoti ESI fondų įtaką atskiroms sritims, nes skiriamos investicijos iš šių fondų kiekvienai sričiai skiriasi, todėl ir įtaka joms yra nevienoda.

Lentelė 1 Ekonomikos rodiklių naudojimas tyrimuose analizuojant ES struktūrinių fondų įtaką
Šaltinis: sudaryta autorės

Rodikliai	Kokiuose ES struktūrinių fondų investicijų tyrimuose naudojamas	Autorius
BVP	The Impact of EU structural funds on regional disparities within member states (2011)	A. P. Kyriacou, O. Roca-Sagalés
	Do EU structural funds promote regional growth? New evidence from various panel data approaches (2009)	P. Mohl, T. Hagen
BVP; Užimtumo lygis; Nedarbo lygis; Infliacija; Biudžeto deficitai; TUI	Convergence report 2014 (2014)	European Commission
BVP; Nedarbo lygis; Eksportas	The Socio-economic Impact of European Funds on Eastern European Countries (2014)	C. PĀUN
BVP; Užimtumo lygis	Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method (2014)	N. F. Campos, F. Coricelli, L. Moretti
	Testing growth effects of European Union structural funds according to size of government: a dynamic approach (2014)	H. Akbulut
	Going NUTS: The effect of EU Structural Funds on regional performance (2008)	S. O. Becker, P. H. Egger, M. von Ehrlich
	Too much of a good thing? On the growth effects of the EU's regional policy (2010)	S. O. Becker, P. H. Egger, M. von Ehrlich
BVP; Užimtumo lygis; TUI	European Union Regional Aid and Irish Economic Development (2002)	F. Barry
BVP; Užimtumo lygis; Kainų lygis; Valstybės biudžeto deficitai	The Implementational Analysis of EU Structural Funds: Case Studies of Cohesion Countries (2006)	K. Bernotaitė
BNP; BVP; Užimtumo lygis; Eksportas; Importas; Biudžeto deficitai	The success of EU cohesion policy: The Case of Greece and Ireland (2007)	G. Saravelos
BVP; Bertelsmanno indeksai	Lietuvos dešimtmetis Europos Sąjungoje: Dideli lūkesčiai, maži pokyčiai? (2014)	Maniokas, D. Žerušis

Kadangi toliau darbe nagrinėjama kaip ES struktūrinių fondų lėšos veikia Lietuvos ekonomiką, todėl verta apžvelgti ir kitas kelias ES nares ir joms daroma ES struktūrinių fondų įtaką. Aptarti pasirinkta Airija, kurios dydis yra panašus į Lietuvos, ir kurios ekonomikos vystymasis įstojus į ES sparčiai augo, todėl verta apžvelgti kiek tai įtakojo ESI fondų lėšos. Taip pat aptariama ir Estija, nes jos su Lietuva yra panašios plotu, gyventojų skaičiumi, jų ekonomikos vystosi gana panašiai ir jos tais pačiais metais įstojo į ES.

ES nare Airija jau daugiau kaip 40 metų, per tiek laiko įsisavino daugiau nei 21 mlrd. eurų. Airijai prisijungus prie ES ji buvo viena skurdžiausių iš tuometinių devynių valstybių narių, su BVP tenkančiu viename gyventojui 56 proc. ES vidurkio (K. Bernotaitė, 2006). Nuo 1998m. Airijos ekonomika pradėjo sparčiai augti ir dabar BVP tenkantis viename gyventojui siekia 42300 eurų. Tam įtakos turėjo tuo metu EK vykdoma struktūrinių fondų reforma, kuria buvo padidintos struktūrinių fondų skiriamos lėšos valstybėms narėms. Per daugiau nei dešimtmetį vykusį stiprų ekonomikos augimą Airijos BVP tenkantis viename gyventojui pakilo iki 40 700 eurų.

5 Pav. Realus BVP tenkantis vienam gyventojui sulygintas su apskaičiuotu BVP jei Airija nebūtų įstojusi į ES.

Šaltinis: N. F. Campos, F. Coricelli ir L. Moretti „Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method“ (2014).

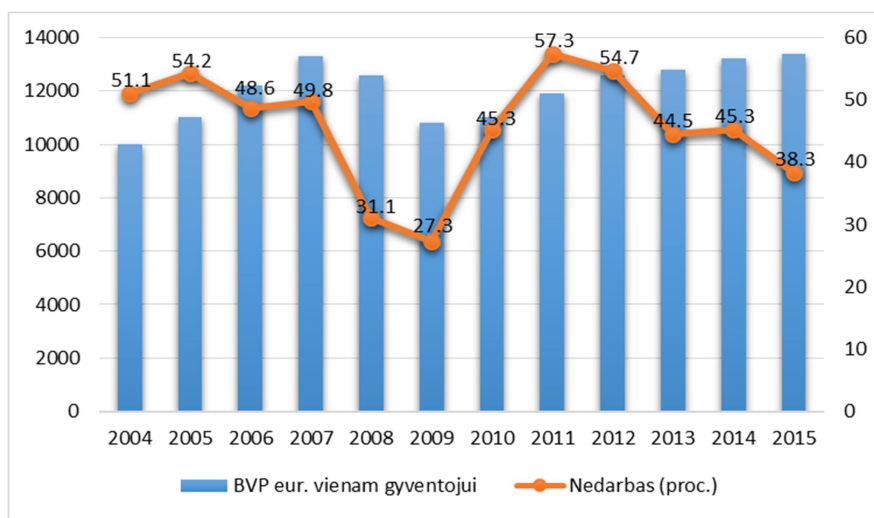
N. F. Campos, F. Coricelli ir L. Moretti (2014) analizavo, kaip būtų kitęs ES valstybių narių BVP jeigu valstybė nebūtų tapusi ES nare. Pateikiamuose rezultatuose aptariama ir Airija. Aukščiau pateiktame paveiksle galima matyti kaip Airijos BVP keitėsi iki 2010 metų ir kaip N. F. Campos, F. Coricelli ir L. Moretti skaičiavimais jis būtų kitęs jeigu Airija nebūtų tapusi ES nare (žr. 5 pav.). Ryškus skirtumas pastebimas būtent aplink 2000 metus, kada valstybėje ir vyko didžiausias ekonomikos augimas. Šiam išaugimui pabrėžiama ESI fondų lėšų įtaka ir padidėjusios kapitalo judumo galimybės. Struktūrinių fondų lėšų investicijomis į infrastruktūrą, pramonę, švietimą, pavyko sumažinti nedarbą, taip pat mokesčių ir fiskalinė reformos buvo tie veiksniai, kurie padėjo Airijai tapti konkurencingesnei ir patrauklesnei TUI pritraukimo atžvilgiu. Tik maksimaliai išnaudojusi narystės jei teikiamas galimybes valstybė taip sustiprino savo ekonomiką.

Nuo 2007 metų Airijos augimas sustojo, o BVP nukrito. Pagrindinės priežastys išskiriamas finansinės krizės pasekmės. Nors krizė stipriai paveikė valstybę, atrodo, kad Airijos ekonomika jau pradėjo po truputi atsigauti. BVP nors lėčiau nei prieš tai kyla, šiuo metu siekia 42 300 eurų vienam gyventojui, nors kartu išaugo ir emigracijos rodikliai, 2014m. duomenimis siekia apie 84 tūkst. gyventojų per metus, kas iš dalies darė poveikį BVP išaugimui. Tačiau tikėtina, kad Airijos ekonomikos situacija gerės, o tam įtakos turės 2014–2020 metų finansavimo laikotarpiu Airijai ESI fondais skirtos lėšos, kurios siekia 3,4 mlrd. eurų. ES investicijų padidėjimas padės mažinti emigraciją sukuriant piliečiams sąlygas likti valstybėje per kuriamas naujas darbo vietas. Pagal Europos Komisijos (2015) prognozes tikėtina, kad BVP augs, tačiau jo augimo mastai sumažės bet pokytis vis tiek išliks daugiau negu 2 proc. per metus, o nedarbas mažės iki 1 proc. per metus.

Estija naudoja Airijos vystymosi modelį, naudodamos mažus įmonių mokesčių tarifus, siekiant pritraukti į eksportą orientuotas tiesiogines užsienio investicijas (F. Barry, 2003). Estija jau įsisavino

5 mlrd. eurų struktūrinių fondų lėšų, 2014–2020 metais jai skirtas 4,5 mlrd. eurų finansavimas. Jai skiriama mažiausiai SF lėšų iš visų Baltijos šalių, nes tarp jų Estijoje minimalus atlyginimas yra aukščiausias, mokesčiai mažesni. Estijos BVP tenkantis vienam gyventojui išaugo nuo 10 000 eurų iki 13 400 eurų (žr. 6 pav.). Dėl greitesnio BVP augimo iki krizinio laikotarpio, buvo įvardinta, kad Estija naudoja Airijos modeliu ekonomikos augimui skatinti. Estija tuo laikotarpiu daug lėšų skyrė nedarbo problemai spręsti, susisiekiimo priemonėms gerinti, taip pat daug lėšų buvo skiriama švietimo ir sveikatos infrastruktūroms gerinti.

Laikydami prielaidas, kurią išsikelia ir C. Paun (2014), jog ESI fondų lėšos padeda valstybei skatinti BVP augimą, kurio pasekoje mažėja nedarbas, panagrinėkime Estijos pokyčius. Kadangi tarp šių rodiklių vyksta atvirkštinė priklausomybė, todėl kai BVP auga, nedarbas mažėja. Tačiau galime daryti išvadą jog darbo rinka BVP pokyčius pajaučia kiek vėliau, nes kaip matome 6 paveiksle kriziniu laikotarpiu tiek BVP tiek nedarbas mažėjo, o nedarbo išaugimas prasidėjo jau tada kai BVP pradėjo atsigauti. Nors Estijos rodiklių priklausomybę sunkiau vertinti dėl krizės analizuojamo laikotarpio metu. Tačiau kadangi tiek pirmuoju tiek antruoju BVP augimo metu matomas nedarbo mažėjimas galime daryti išvadą, jog BVP pokyčiai turi įtakos nedarbo mažėjimui, o tai parodo, jog ESI fondų lėšos teigiamai veikia ne tik BVP, bet ir kitus valstybių makroekonominiai rodiklius.

6 Pav. Estijos BVP tenkančio vienam gyventojui ir nedarbo rodikliai.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eurostat duomenimis.

Apibendrinant galima teigti, jog didžiausią finansavimą gauna tos valstybės, kurios yra labiausiai atsilikusios ir kurių sudėtyje yra daugiausiai mažai išsivysčiusių regionų, o labiau išsivysčiusios valstybės tampa pavyzdžiais joms. Airijos pavyzdys remiantis N. F. Campos, F. Coricelli ir L. Moretti analizės duomenimis parodo teigiama ES įtaka valstybių BVP ir kokios reikalingos yra ESI fondų lėšos valstybėms narėms. Jeigu struktūrinių fondų lėšos panaudojamos efektyviai jos padeda spęsti valstybėje vyraujančias ekonomikos ir socialines problemas ir skatina teigiamus makroekonominių rodiklių pokyčius. ES struktūriniai fondų lėšos leidžia skirti lėšų probleminėms sritims gerinti, kurių valstybė iš savo biudžeto skirti negali, ir taip skatinti savo

valstybės konkurencingumą, ekonomikos augimą ir tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą norint priartėti prie ES vidurkio.

Europos Sąjungos išsikeltas tikslas tapti pilna ekonomine sąjunga ir konkurencingiausia rinka pasaulyje vyksta labai lėtai, dėl prieš ES prisijungiančių mažiau išsivysčiusių valstybių. Kad integracijos procesai vyktų greičiau ES vykdo regioninę politiką, kurios finansiniais instrumentais siekiama mažinti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp šalių. Šios investicijos padeda valstybėms skatinti ekonomikos augimą, valstybės konkurencingumą, tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą. Apibendrinant galima teigti, jog efektyviai vykdoma regioninė politika užtikrina greitesnę valstybių integraciją į ES ir to pasekoje greitesnį ES artėjimą prie visiškos ekonominės integracijos, kas Europą priartina prie tapimo lygiaverte pasaulinės ekonomikos dalyve.

2. Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą įtaka valstybės ekonomikai

Lietuva kaip ir didžioji dalis nedidelių ir mažiau ekonomiškai išsivysčiusių Europos valstybių siekė tapti Europos Sąjungos dalimi. Pagrindinės priežastys kodėl valstybės siekia ES narystės išskiriamos saugumo ir ekonomikos stiprinimo užtikrinimas. Tačiau Lietuva, kaip teigia R. Vilpišauskas (2009), prieš pateikdama prašymą tapti ES nare neatliko jokių tyrimų patvirtinančių, kad iš narystės valstybė gaus ekonominę naudą ir rėmėsi tik kitų šalių pavyzdžiais. ES nare Lietuva yra jau daugiau negu dešimt metų ir tiek pat laiko gauna finansines investicijas iš ESI fondų valstybės ekonomikai vystyti, tačiau visada išlieka klausimas ar laukti ekonomikos augimo lūkesčiai pasitvirtino ir ar tikrai gaunamos investicijos daro reikšmingą įtaką valstybės ekonomikos augimui. Šiame skyriuje aptariami Lietuvos integracijos į ES procesai, jai ESI fondais skirtų lėšų paskirstymas ir atliekant statistinių duomenų analizės metodą analizuojama ar šios investicijos daro teigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai ir jos pagrindiniams makroekonominiams rodikliams.

2.1 Lietuvos integracija į Europos Sąjungą ir jos nauda valstybei

Dabartinės Lietuvos politinės sistemos kūrimo pradžia prasidėjo 1990 metais, kai buvo paskelbta Lietuvos nepriklausomybė, ji buvo pradėta formuoti nuo nulio. Nuo 1991 metų, kai EB valstybės narės pripažino Lietuvos nepriklausomybę, prasidėjo Lietuvos diplomatiniai santykiai su EB. Tai buvo pradžia Lietuvos integracijos į tuo metu EB, vėliau tapusią ES, rinką, kas buvo vienas iš tikslų po taip ilgai siektos nepriklausomybės atgavimo. Tais pačiais metais Lietuvai buvo pradėta teikti PHARE finansinė parama, kuri buvo teikiama iki įstojimo į ES. Ką tik atgavusiai nepriklausomybę valstybei, kurios politika buvo formavimosi stadijoje, tarptautinis pripažinimas ir finansinė pagalba reiškė daug.

1992–1994 metais buvo pasirašytos dvi svarbios sutartys Lietuvos ekonominei integracijai į Europos rinką. Šios sutartys buvo susijusios su mažesnių muitų nustatymais, laisva prekyba, susitarta dėl ekonominio bendradarbiavimo sričių. Pagal E. Blomberg (2003) išskiriamus integracijos etapus Lietuva beveik vienu kartu įgyvendino abu ir tapo tiek ES laisvos prekybos zonos tiek ir muitų sąjungos dalimi. Šios sutartys teigiamai paveikė Lietuvos ekonomiką ir jos plėtrą, nes daugiau prekių galėjo pasiekti valstybę, Lietuvos įmonės galėjo lengviau eksportuoti savo produktus, valstybė tapo patrauklesnė užsienio investicijoms, taip pat buvo pradėta kalbėti apie Lietuvos kandidatavimą į ES.

Nuo 2000 metų gautas kvietimas tapti ES nare kandidate Lietuvą pastūmėjo į dar vieną integracijos į ES etapą – bendrosios rinkos etapą. Lietuva prie Europos Sąjungos prisijungė 2004 metais, kartu su dar devyniomis valstybėmis. Lietuvos prisijungimas prie ES buvo gana greitas (vertinant laikotarpį nuo pakvietimo tapti nare iki sutarties pasirašymo), nors nebuvo tikėta, kad Lietuva taip greitai atitiks visus valstybėms narėms keliamus reikalavimus. Pažvelgus į Lietuvos atvejį

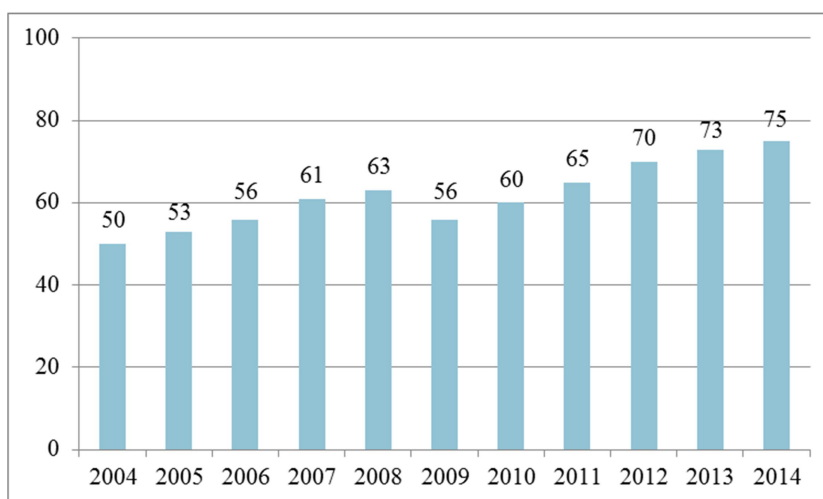
galima pastebėti, jog valstybių narių integracija vyksta tais pačiais E. Blomberg (2003) išskiriamais etapais, kuriais vystėsi ir pati ES. Nors integracija yra sunkus ir daug pastangų reikalaujantis iš daug etapų susidedantis procesas. Būtent prisijungimas prie bendrosios rinkos trunka ilgiausiai, nes kandidatėms yra keliami reikalavimai, kuriuos reikia įgyvendinti, ir tik tada pasirašoma galutinė sutartis. Galima spėti, kad dėl to, jog Lietuva parodė didelį pasiryžimą greitai integruoti teisės aktus ir atlikti kitus reikalavimus, jos oficialus prisijungimas prie ES užtruko tik 4 metus.

Prie dabartinio EPS etapo, kurio procese yra ir pati ES, nes ne visos valstybės narės įsivedė bendrą valiutą, Lietuva prisijungė 2015 metais. Euro įvedimas buvo dar vienas būdas giliau integruotis į ES, taip pat buvo tikėta, kad šis žingsnis bus naudingas Lietuvos ekonomikai. Nors buvo planuota eurą įsivesti anksčiau tačiau dėl ekonomikos nuosmukio ir susvyravusios valstybės ekonomikos padėties prisijungimą prie EPS teko atidėti. Kadangi 2015 metų statistiniai duomenys dar nėra pateikti, iki galo negalima pasakyti, ar euro įvedimas tikrai atnešė naudą ekonomikos augimui. Tačiau iš netylančios žiniasklaidos ir vis išskylančių visuomenės komentarų galima matyti, jog piliečiai euro įvedimu nėra patenkinti pagrįste dėl išaugusių kainų maisto srityje.

Lietuvos integracija į ES yra nesibaigiantis procesas, suteikiantis galimybes ir paskatas Lietuvai tapti stipria ir modernia valstybe, toliau vystytis ir siekti ekonominio augimo, gerovės visai visuomenei (LR Užsienio reikalų ministerija, 2016). Šis procesas yra nesibaigiantis, nes pati ES vis dar tobulina savo ekonominės integracijos procesus ir jie dar nėra pabaigoje. Tačiau Lietuvos integracija į ES pasiekė tą lygį, kurio metu galime sakyti, kad Lietuvos integracija bando žengti kartu arba tik keliais žingsniais atsiliekant su ES ekonominės integracijos procesais. Nuo 2010 metų kartu su visomis valstybėmis narėmis bandoma siekti strategijos „Europa 2020“ užsibrėžtų ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo tikslų. Šalia šios strategijos Lietuva patvirtino pažangos strategiją „Lietuva 2030“. Ja siekiama per 20 metų sukurti visapusiškai stiprią, tarptautišką ir savo tradicijas puoselėjančią valstybę. Tokia Lietuvos iniciatyva užsibrėžti tikslus sau, o ne tik įgyvendinti ES „Europa 2020“ strategija teikiamas rekomendacijas, parodo stiprų valstybės norą gerinti esamą situaciją valstybėje. Strategijų forma iškelti tikslai valstybėms padeda tikslingiau siekti geresnių rezultatų ekonomikos, socialinės politikos ir kitose srityse.

Lietuva oficialia ES nare yra daugiau negu dešimtmetį ir per šį laikotarpį jau turėjo būti pastebimi integracijos valstybei daromi pokyčiai. Per paskutinius dešimt metų Lietuvoje pokyčiai buvo nedideli, išskyrus ekonominę konvergenciją (Maniokas, 2015). Tokias išvadas K. Maniokas padarė aptaręs knygoje analizuotus rodiklius iš kurių labiausiai pakito ekonominės konvergencijos rodiklis, t.y., BVP vienam gyventojui. Nuo 2004 metų Lietuvos BVP vienam gyventojui išaugo nuo 50 iki 75 perkamosios galios standartais ES vidurkio, pokytis tikrai ryškus, net 25 procentiniai punktai (žr. 7 pav.). Žinoma BVP augimas nėra greitas, bet įvertinus tai, jog per diagramoje vertinamą laikotarpį išgyvenome krizę, išaugimo rezultatai yra neblogi, ypač žinant, kad nuo 2004 m. gyventojų

pragyvenimo lygis tikrai pagerėjo. Tačiau išaugusiu BVP negalima džiaugtis taip greitai, nes vienas iš jam įtaką turinčių veiksnių yra emigracija, kurią skatina laisvas asmenų judėjimas tarp ES valstybių narių. Remiantis Lietuvos oficialios statistikos portalo duomenimis emigracija buvo gerokai išaugusi 2010 metais, iki 83 157 asmenų, o imigracija buvo itin žema (5 213 asmenys). Tokie duomenys leidžia daryti išvadą, kad po ekonominės krizės greitam BVP atsigavimui įtaką darė ne tik ES, bet ir tokie neigiami šaltiniai kaip emigracija. Nuo 2012 metų emigracijos mastai sumažėjo, taip pat padaugėjo imigrantų, todėl pastebimas ir BVP augimo sulėtėjimas. Nors akivaizdžiai galima matyti, jog BVP augimui įtakos turėjo emigracija, tačiau stebint jo kitimą per visą Lietuvos buvimą ES nare negalime sakyti, jog tapimas ES dalimi, nepaskatino BVP ir ekonomikos augimo. Būtent 2004–2008 metų laikotarpiu, kai Lietuva buvo tik prisijungus prie ES, emigracija nebuvo didelė, pagrindinė BVP augimo priežastis buvo prisijungimas prie ES ir išaugusios galimybės pasinaudoti jos teikiama parama per struktūrinius fondus.

7 Pav. BVP vienam gyventojui Lietuvoje 2004-2014 metais perkamosios galios standartais, palyginti su ES vidurkiu.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Eurostat duomenis.

Struktūriniai fondai ir kitos ES priemonės padėjo Lietuvos valstybei vystytis. LR Užsienio reikalų ministerija (2016) įvardija tokią naudą, kurią Lietuva gavo iš narystės ES:

- ❖ Sustiprėjęs ir augantis Lietuvos ūkis. Veiksmingas ES lėšų panaudojimas skatina ūkio augimą ir darbo vietų kūrimą;
- ❖ Auga tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje. Šiuo metu apie 80 proc. tiesioginių užsienio investicijų į Lietuvą ateina būtent iš ES valstybių narių (LR Užsienio reikalų ministerija, 2016)
- ❖ Lietuvos energetinė nepriklausomybė. Siekiama sukurti bendrą energijos rinką panaikinant Baltijos šalių energetinę izoliaciją (LR Užsienio reikalų ministerija, 2016).
- ❖ Laisvas asmenų judėjimas visoje ES. Pasirašius laisvos prekybos ir muitų sumažinimo sutartis pagerėjo sąlygos verslui ir laisvam prekių judėjimui.

- ❖ Investicijos į Lietuvos švietimą ir mokslą. ES struktūrinių fondų lėšomis yra finansuojamas mokyklų, darželių, universitetų atnaujinimas, jų infrastruktūros gerinimas. Mokytojams, dėstytojams padidėjo stažuočių galimybės, moksleiviams ir studentams – galimybė pasinaudoti mainų programomis ir dalyvauti tarptautiniuose projektuose, tai skatina bendradarbiavimą tarp ES valstybių narių.
- ❖ Socialinės garantijos visoje ES. Į kitą valstybę išvykęs asmuo išsaugo turimas socialines garantijas.
- ❖ Konsulinė pagalba. Kiekvienas Lietuvos pilietis yra ir ES pilietis, todėl jam garantuojama ES atstovybių konsulinė pagalba net ten, kur Lietuva atstovybių neturi (LR Užsienio reikalų ministerija, 2016).

Įvertinus pokyčius įvykusius per laikotarpį, kai Lietuva tapo ES nare gal ir negalime teigti, kad tai suteikė naudos ekonomikos augimui kol neišnagrinėjome to plačiau, tačiau galima teigti jog teigiamų pokyčių valstybėje tikrai buvo. Narystė ES suteikė paskatą eksportui ir importui, darbo jėgos mobilumui, Lietuva tampa patrauklesnė užsienio investuotojams, Lietuvos politika tapo stabilesnė, kas juntama ir ekonomikos srityje, Lietuvos BVP tenkantis vienam gyventojui auga. Didžiausias poveikį šių sričių gerinimui daro ES struktūrinių fondų Lietuvai skiriamos investicijos, todėl reikėtų kreipti dėmesį į šių lėšų panaudojimo efektyvumo gerinimą.

2.2 Europos Sąjungos sanglaudos politikos įgyvendinimas Lietuvoje

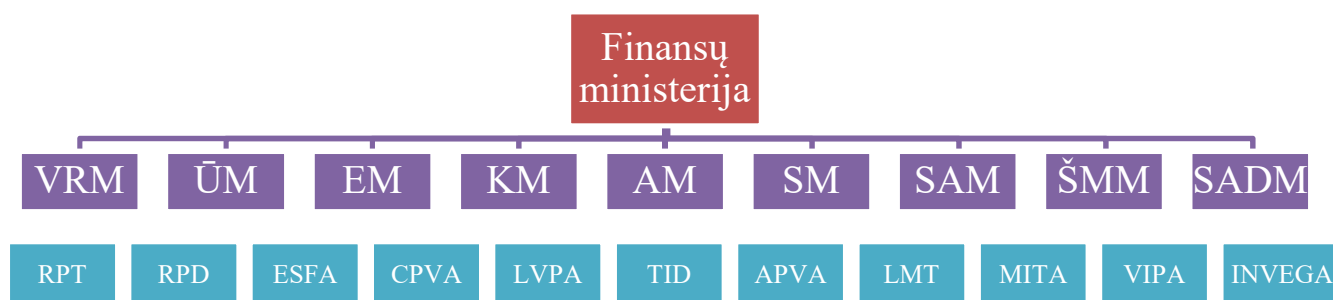
Lietuvoje regioninė politika pradėta formuoti nuo 2000 metų liepos mėn. kai buvo patvirtintas ir priimtas Regioninės plėtros įstatymas Nr. VIII-1889. Tačiau tik įstojus į Europos Sąjungą Lietuvos regioninės politikos tikslu tapo ekonominių ir socialinių skirtumų mažinimas. Nors 2004–2006 metų Bendrajame programavimo dokumente valstybės regionų skirtumai buvo įvertinti, numatyta teikti paramą regionų plėtrą skatinantiems projektams, tačiau taikomų priemonių apimtis buvo ribota, nebuvo taikomos tiesioginės priemonės, skirtos regionų sanglaudai skatinti, o finansavimo skyrimas konkurso būdu lėmė tai, kad mažesnės, menkesnius administracinius gebėjimus turinčios savivaldybės pralaimėdavo konkurencinę kovą, siekiant finansavimo (LR Vidaus reikalų ministerija, 2015). Todėl galima sakyti, kad regioninė politika Lietuvoje tikslingai pradėta įgyvendinti tik nuo 2007 metų prasidėjus antrajam struktūrinių fondų finansavimo laikotarpiui, nes ryšys tarp nacionalinės regionų politikos ir ES vykdomos regionų politikos tapo glaudesnis.

Kad būtų užtikrintas efektyvus regioninės politikos įgyvendinimas ir gautos ES struktūrinių fondų lėšų paskirstymas ir panaudojimas Lietuvoje yra sudaryta ESI fondų administravimo sistema. Ji atsakinga už tai, kad finansinių laikotarpių prioritetai atitiktų esamus poreikius ir spręstų pagrindines valstybės problemas, užtikrina efektyvų investicijų paskirstymą projektams, kad juos įgyvendinus būtų

pasiekti tam tikri planuojami rezultatai, įvertinti ar jie turės reikšmingą poveikį ne tik įgyvendinančiai įmonei, bet ir visai valstybei. Administravimo sistemą sudarantys subjektai po lėšų paskirstymo nebaigia darbo, nes jie yra atsakingi ir už projektų įgyvendinimo stebėseną ir kontrolę, atlieka vertinimus po finansinio laikotarpio pabaigos išanalizuodami kaip pavyko pasiekti užsibrėžtus tikslus ir panaudoti ESI fondų lėšas. Be tam tikros administravimo sistemos, kuri atsakinga už ESI fondų valdymą, būtų neįmanoma tikslingai paskirstyti ir panaudoti gaunamas investicijas. Dėl to, dalis lėšų nebūtų įsisavinamos arba būtų panaudojamos nevisiškai tikslingai, pokyčiai vyktų daug lėčiau ir regioninės politikos tikslas, kurį ESI fondų lėšomis yra norima įgyvendinti, būtų sunkiau pasiekiamas.

Kiekvienu finansavimo laikotarpiu administravimo sistema buvo tobulinama, kad lėšų paskirstymas vyktų kuo arčiau regionų, o jos būtų efektyviai paskirstomos ir jų įgyvendinimas būtų prižiūrimas. Nors sistema kito LR Finansų ministerija išliko pagrindinė institucija atsakinga už struktūrinę politiką. Tačiau visą administravimą palikus vienai institucijai jis nebūtų vykdomas efektyviai, todėl ES struktūriniais fondais gautų lėšų paskirstymas, stebėseną ir kontrolę vyksta per tam tikrą administravimo mechanizmą, kuriam priklauso daugiau institucijų (žr. 8 pav.).

Šiuo metu ES struktūrinių fondų administravimą Lietuvoje reglamentuoja 2014 m. birželio 4 d. Priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 528 “Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2014–2020 metų Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijų programą“. Remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu galima išskirti tris administravimo lygmenis: vadovaujančioji institucija; tarpinės institucijos; įgyvendinančiosios institucijos.

8 Pav. ES struktūrinių fondų administravimo Lietuvoje schema.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis www.esinvesticijos.lt ir LR Vyriausybės nutarimu Nr. 528.

Vadovaujančiąja institucija LR Vyriausybė paskyrė LR Finansų ministeriją. Ji atsakinga už: visos veiksmų programos administravimą, kuria valdymo, stebėsenos ir kontrolės sistemą prižiūri jos veikimą ir tobulinimą; veiksmų programos keitimą ir derinimą su EK; rengia ir teikia EK metinę galutinių audito ataskaitų ir atliktų patikrinimų rezultatų santrauką; atlieka tarpinių institucijų priežiūrą ir kontrolę; rengia projektų atrankos kriterijus; organizuoja finansinių priemonių vertinimo atlikimą ir atnaujinimą ir kitas funkcijas susijusias su ES struktūrinių fondų veiksmų programos finansinėmis priemonėmis ir jų įgyvendinimu.

Tarpinėms institucijoms priskiriamos visos ministerijos. Jos atsakingos už: projektų įgyvendinimo planų rengimą; projekto atrankos kriterijų rengimą; užtikrina, kad projektai būtų atrinkti pagal patvirtintus projektų atrankos kriterijus; planuoja ESI fondų lėšų projektams paskirstymą; atlieka veiksmus susijusius su lėšų išmokėjimu; kartu su įgyvendinančiomis institucijomis derina projektų finansavimo sąlygų aprašus. Prieš patvirtindami visus projektų įgyvendinimo planus ar finansavimo sąlygų aprašus tarpinės institucijos turi juos suderinti su Finansų ministerija. Taip pat atlieka ir kitas LR Vyriausybės nutarime Nr. 528 numatytas funkcijas.

Įgyvendinančioms institucijoms priskiriamos įvairios agentūros ir tarnybos. Šios įmonės, agentūros, institucijos, atsakingos už: kvietimų skelbimą teikti paraiškas; atlieka projektų vertinimą ir atranką; nustato galimas projektui skirti lėšas; įsitikina, kad projekto finansavimu išskirtos lėšos panaudotos pagal paskirtį ir stebėsenos rodikliai yra pasiekti; teikia ataskaitas vadovaujantys ir tarpinėms institucijoms informaciją apie patikrinimus ir metines ataskaitas ir kitas jos kompetencijai LR Vyriausybės nutarimu Nr. 528 priskiriamas funkcijas.

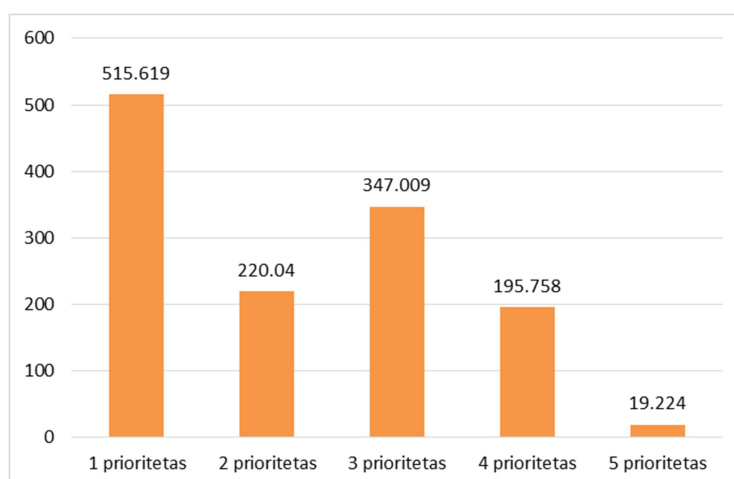
Lietuva ES nare yra jau 12 metų, o 2004 metais, kai prisijungė prie šios sąjungos buvo vertinama kaip viena mažiausiai išsivysčiusių valstybių, todėl Lietuvai yra teikiamas finansavimas iš ESI fondų. Šiuo metu Lietuvoje yra įgyvendinamas jau trečiasis finansavimo laikotarpis. Kiekvienam jų yra nustatomi skirtingi prioritetai ir priemonės pagal, kurias yra paskirstomos iš ES gautos lėšos.

Pirmasis SF finansavimo laikotarpis Lietuvoje vyko 2004–2006 metais, šis laikotarpis truko tik du metus, nes finansinis laikotarpis ES jau buvo prasidėjęs. Pirmuoju Lietuvos finansavimo laikotarpiu Lietuvoje buvo patvirtintas 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas (toliau BPD), kuriame buvo nustatyti programavimo laikotarpio prioritetai taip pat suteikiamų lėšų paskirstymo planas sudarytas, apibrėžta valstybės plėtros strategija. Pagrindinis BPD tikslas - sustiprinti nacionalinio ūkio ilgalaikio konkurencingumo plėtotės prielaidas, paspartinti perėjimą prie žinių ekonomikos, kuriai būdingas didėjantis BVP ir aukštas gyventojų užimtumo rodiklis, stiprinti žinių ekonomikos plėtrą, kuri lemia aukštesnį gyvenimo lygį ir visų Lietuvos gyventojų gerovę (Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumentas).

2004–2006 metų laikotarpiu BPD buvo išskirti šie penki prioritetai:

1. Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra. Šis prioritetas skirtas užtikrinti ekonomiškai efektyvią transporto, energetikos sveikatos apsaugos infrastruktūros plėtrą.
2. Žmogiškųjų išteklių plėtra, Siekiama, kad darbuotojai geriau atitiktų darbo rinkos reikalavimus ir būtų skatinamas mokymasis visą gyvenimą.
3. Gamybės sektoriaus plėtra, prioritetas siekia skatinti įmonių konkurencingumą ir jų plėtrą.
4. Kaimo plėtra ir žuvininkystė. Šiuo prioritetu siekiama modernizuoti žemės ūkio sektorių integruojant aplinkosaugos sistemas.

5. Techninė parama. Šiam prioritetui skirtos lėšos naudojamo ESI fondų lėšoms valstybėje administruoti ir jų panaudojimo vertinimams atlikti.

9 Pav. 2004–2006 metų SF lėšų panaudojimas pagal BPD nusistatytus prioritetus.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2004–2006 m. BPD vertinimu.

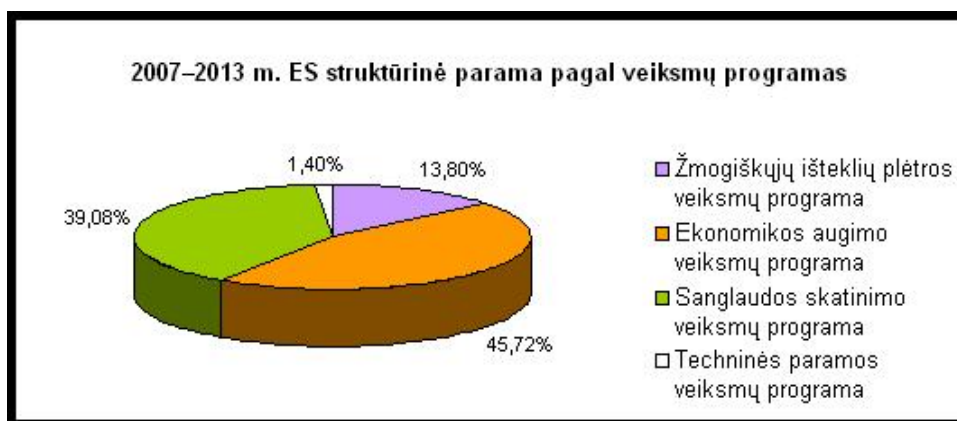
Per šį finansavimo laikotarpį iki 2009 metų buvo įsisavinta 1,3 mlrd. eurų, šią sumą sudaro 615 mln. eurų lėšų iš ERPF, 178 mln. eurų iš ESF ir 122 mln. eurų iš EŽŪOGF ir 12 mln. eurų iš ŽOFI, o likusią dalį sudaro iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto skirtos lėšos. Pažvelkime į šių SF lėšų pasiskirstymą kiekvienam prioritetui (žr. 9 pav.).

Didžiąją dalį lėšų sudaro ERPF lėšos, todėl iš šio fondo finansuojamiems prioritetams skirtos lėšos yra didžiausios. ERPF yra tas fondas, kurio lėšos yra labiau nukreiptos į ekonomikos sritį. Kadangi Lietuva buvo viena iš mažiausiai ekonomiškai išsivysčiusių valstybių nieko keisto, kad būtent socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtros ir gamybos sektoriaus plėtros prioritetai buvo finansuojama labiausiai. Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtros prioritetas nukreiptas į valstybės energetikos, transporto, aplinkosaugos, švietimo sritis, o gamybos sektoriaus plėtros prioritetas nukreiptas į verslo sektorių.

Per pirmąjį finansavimo laikotarpį buvo finansuoti ir įgyvendinti net 3 437 projektai, sukurta beveik 20 tūkst. naujų darbo vietų, įsisavinta net daugiau ES struktūrinių fondų lėšų negu buvo numatyta pradžioje. Kaip ir kitų tais pačiais metais prisijungusių valstybių ESI fondų lėšų įsisavinimas Lietuvoje siekė apie 99,5 proc. Teigiami BPD finansavimo laikotarpio rezultatai matomi iš pagrindinių ekonominių rodiklių pvz. BVP išaugo, per 2004–2006 metus jis išaugo nuo 50 proc. iki 56 proc. ES vidurkio. Didžioji dalis užsibrėžtų tikslų BPD laikotarpiu buvo pasiekti, o svarbiausia buvo pradėti mažinti ekonominiai skirtumai tarp ES valstybių narių ir Lietuvos.

Antruoju laikotarpiu Lietuvai investicijos buvo teikiamos pagal Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir per šį laikotarpį Lietuvai iš viso skirta 8,573 mlrd. eurų. Šia strategija užsibrėžtas tikslas toliau tęsti pirmojo laikotarpio strategijos viziją, kuria siekiama, kad Lietuva pasiektų kai kurių ES valstybių narių socialinį ir ekonominį išsivystymo lygį. 2007–2013 metų strategija išsiskelto trys prioritetinės kryptys, o ne atskiri prioritetai kaip BPD laikotarpiu:

1. Produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei (Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa). Pagrindiniai uždaviniai: pritraukti ir išlaikyti žmones darbo rinkoje; siekti aktyvesnio mokymosi visą gyvenimą; plėtoti aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgą; siekti efektyvesnio viešojo administravimo (Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją).
2. Konkurencinga ekonomika (Ekonomikos augimo veiksmų programa). Šiuo prioritetu siekiama gerinti ekonominę infrastruktūrą ir didinti verslo produktyvumą.
3. Gyvenimo kokybė ir sanglauda (Sanglaudos skatinimo veiksmų programa). Prioritetinė kryptis nukreipta į viešųjų paslaugų teikimo gerinimą ir piliečių gyvenamosios aplinkos gerinimą.

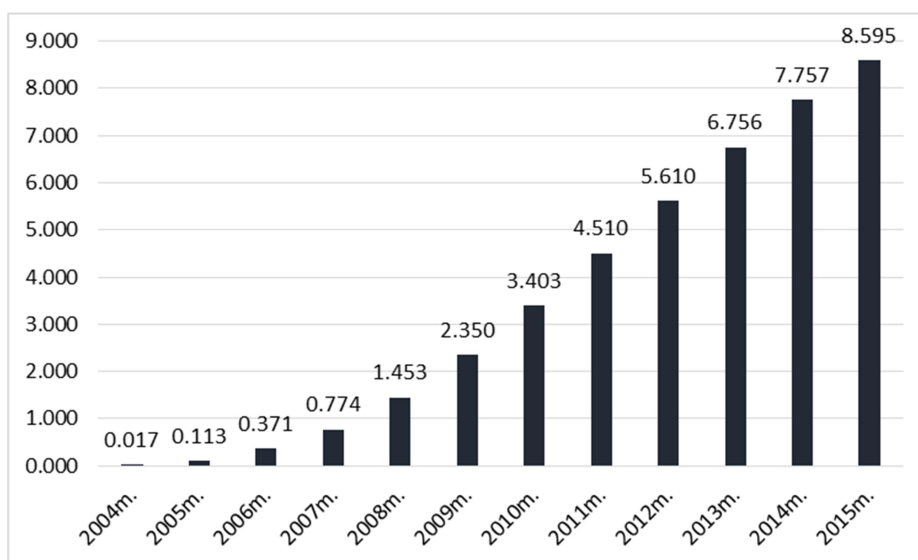

10 Pav. 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas pagal veiksmų programą.

Šaltinis: www.esparama.lt.

Kadangi kiekvienai prioritetinei sričiai yra priskiriama atskira veiksmų programa todėl, šiuo laikotarpiu visa informacija labiau akcentuojama būtent per jas. Vienintelė veiksmų programa, kuri nėra išsikelta kaip prioritetinė sritis yra techninė parama, nes jei skiriama finansavimo dalis labai maža (žr. 10 pav.). Pagrindinės programos, kurioms yra skirta didžioji dalis 2007–2013 m. SF lėšų yra ekonomikos augimo veiksmų programai net 45,72 proc. ir sanglaudos skatinimo veiksmų programai, kuriai skiriama šiek tiek mažiau 39,08 proc. (žr. 10 pav.). Šios dvi programos yra nukreiptos tokiems patiems tikslams siekti kaip ir 2004–2006 m finansavimo laikotarpio BPD išsikelti 1 ir 3 prioritetai. Taip yra nes kaip minėta anksčiau antrojo laikotarpio strategija yra siekiama toliau tęsti pirmojo laikotarpio išsikeltą tikslą skatinti socialinį ir ekonominį Lietuvos išsivystymą.

Kadangi šie finansavimo laikotarpiai yra glaudžiai susiję strategijos tikslų atžvilgiu galime pažiūrėti kaip kito lėšų įsisavinimo tempai per du finansavimo laikotarpius (žr. 11 pav.). Iš pateiktų 2004–2015 metų duomenų matome, kad įsisavintų lėšų suma kiekvienais metais kryptingai augo. Per laikotarpį skirtų lėšų įsisavinimas vyksta ne tik laikotarpio metu, tačiau ir kelis metus po jo pasibaigimo. Toks nedidelis įsisavinimas pirmuoju laikotarpiu dėl to jog tiek iš ESI fondų gautų lėšų kiekis buvo nedidelis ir taip pats laikotarpis buvo trumpas. 2004–2006m. laikotarpio lėšos buvo įsisavintos kiekvienais metais vis didesne suma, o 2007–2013m. paskirstyta tolygiai, kad per metus būtų įsisavinama po apie 1 000 mlrd. eurų struktūrinių fondų lėšų.

11 Pav. ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas 2004–2015 metais.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis esparama.lt ir Finansų ministerijos duomenimis.

Per visa narystės laikotarpį Lietuvai iš ES struktūrinių fondų jau skirta 18 678 mlrd. eurų. Per 2004–2006 ir 2007–2013 metų laikotarpius, įsisavinta 8 595 mlrd. eurų. Remiantis 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos svetainės duomenimis per antrąjį laikotarpį Lietuva dar tik įsisavino 85 proc. visų jai skirtų lėšų, likusi dalis, turėtų būti įsisavinta kartu su 2014–2020 metais ES Lietuvai skirtomis lėšomis per trečiąjį finansavimo laikotarpį. Planuojama, kad kai Lietuva galutinai įsisavins antrojo finansinio laikotarpio lėšas bendra įsisavintų investicijų suma sieks 10 075 mlrd. eurų.

2014–2020 metų finansinis laikotarpis Lietuvai yra trečiasis. Šiuo laikotarpiu iš ESI fondų Lietuvai pagal 2014–2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programą yra skirta 6,709 mlrd. eurų. Pagrindiniai 2014–2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programoje išskirti prioritetai yra šie:

1. Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas (678,88 mln. eurų);
2. Informacinės visuomenės skatinimas (244,04 mln. eurų);
3. Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas (531,60 mln. eurų);
4. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas (971,32 mln. eurų);
5. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos (837,78 mln. eurų);
6. Darnaus transporto ir pagrindinių tinklų infrastruktūros plėtra (1153,78 mln. eurų);
7. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas (728,59 mln. eurų);
8. Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu (535,83 mln. eurų);
9. Visuomenės švietimas ir žmoniškųjų išteklių potencialo didinimas (663,86 mln. eurų);
10. Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas (150,36 mln. eurų);
11. Techninė parama veiksmų programai administruoti;

12. Techninė parama skirta informuoti apie veiksmų programą ir jai vertinti (11 ir 12 prioritetams kartu skirta 213,35 mln. eurų).

Nors oficialiai yra išskiriami 12 prioritetų, tačiau jų yra 11, nes techninė parama pagal finansavimo šaltinį yra išskirstyta į dvi sritis. Pagal taip kaip Lietuva yra paskirsčiusi prioritetams lėšas galime teigti, jog 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiu kaip ir visais prieš tai buvusiais laikotarpiais pagrindinės finansuojamos sritys nesikeičia tai investicijos į valstybės energijos, aplinkosaugos, transporto infrastruktūros plėtrą. Kadangi šio laikotarpio investicijomis siekiama Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“ ir „Europa 2020“ strategijų tikslų, todėl užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje prioritetui taip pat skiriama daugiau lėšų nei kitoms sritims. Šios finansuojamos sritys gerina sąlygas verslui ir kartu su verslui skirtomis ESI fondų finansavimo priemonėmis bus skatinama verslo plėtra ir valstybės ekonomikos augimas, kas yra dar vienas iš pagrindinių „Europa 2020“ tikslų.

2014–2020 m. finansavimo laikotarpis dar tik prasidėjo. Per pirmuosius laikotarpio metus buvo patvirtinta didžioji dalis priemonių ir joms paskirstytas planuojamas finansavimas. Nuo 2015 metų vidurio prasidėjo kvietimų paraiškoms skelbimas ir lėšų paskirstymas projektams. Pagrindė lėšos pradėtos skirstyti pagal verslo sektoriaus priemones ir jau yra paskirstyti 66,34 mln. eurų (žr. 2 priedas). Pagal kitų sektorių priemones lėšų paskirstymas nesiekia 1 mln. eurų arba paraiškų teikimai dar tik prasidėjo ir lėšos dar nebuvo paskirstytos. Tikėtina, kad dar ne visos priemonės yra patvirtintos todėl ne visos Lietuvai 2014–2020 m. laikotarpiu skirtos lėšos yra paskirstytos. Per 2016 metus visos priemonės turėtų būti iki galo patvirtintos ir joms paskirstytos lėšos taip pat turėtų prasidėti skelbimai dėl paraiškų teikimo ir lėšos pradėtos skirstyti projektams.

Lietuva jau įsisavino 8 595 mln. eurų per 12 metų, kuriuos ji yra ES dalis ir jai yra teikiamas finansavimas iš ESI fondų. 2014–2020 m. Lietuvai skirta 8,386 mlrd. eurų, kol kas planuojama panaudoti 6,741 mlrd. eurų, tačiau laikotarpis dar tik prasidėjo ir dar ne visos priemonės yra patvirtintos todėl lėšos dar yra paskirstytos. Pagrindine ESI fondų lėšos yra skiriamos socialinės ekonominės infrastruktūros plėtros sritims: transportas, energetika, aplinkosauga, sveikatos apsauga; žmogiškųjų išteklių plėtrai ir verslo plėtrai. Būtent šių sričių didesnis finansavimas leidžia Lietuvos ekonomikai augti ir mažinti tarp jos ir kitų ES valstybių esančius socialinius ir ekonominius skirtumus. To pasekoje Lietuva tampa konkurencingesnė valstybė ir pragyvenimo lygis valstybės piliečiams gerėja.

2.3 Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka Lietuvos makroekonomikos rodikliams

2.3.1 Tyrimo metodika

Šio darbo pirmoje dalyje išanalizuota Europos ekonominės integracijos svarbą ir jos vystymasis ir aptarta ES struktūrinės politika, tikslai ir principai bei ji kaip priemonė, kurios instrumentais (ESI

fondais) siekiama mažinti ekonominius skirtumus tarp valstybių narių, kad būtų pasiekta pilna Europos ekonominė integracija. Apžvelgus kokią stiprią įtaką ESI fondų lėšos daro kitų ES valstybių narių ekonomikai yra svarbu nustatyti ar tokią pats stiprią įtaką šie fondai daro ir Lietuvai.

Tyrimo tikslas: Atlikti makroekonominių rodiklių 2004–2015 laikotarpiu kaitos analizę, siekiant nustatyti kokią įtaką ES struktūrinių fondų investicijos daro Lietuvos ekonomikai.

Tyrimo uždaviniai:

- Išskirti tyrime naudojamus pagrindinius makroekonominius rodiklius, kurie geriausiai atspindi valstybės ekonomikos kaitą;
- Nustatyti ar egzistuoja reikšmingas ryšys 2004–2015 metų laikotarpiu tarp pasirinktų Lietuvos makroekonominių rodiklių ir panaudotų ESI fondų investicijų;
- Apibendrintus tyrimo metu gautus rezultatus pateikti bendrą išvadą apie Europos Sąjungos struktūrinių fondų daroma įtaką Lietuvos ekonomikai.

Tyrimo imtis ir eiga: Tyrimui pasirinktas 2004–2015 metų laikotarpis, tyrimo imtis – 12 metų. Toks laikotarpis pasirinktas, kad būtų galima stebėti, kaip kito pasirinkti makroekonominiai rodikliai nuo pat Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą. Taip pat ilgesnis laikotarpis leidžia tiksliau nustatyti ryšį tarp rodiklių ir įsisavintų ESI fondų investicijų ir egzistuojančio ryšio stiprumą. Visi tyrimui atlikti reikalingi duomenys surinkti iš Lietuvos statistikos departamento, ES struktūrinių fondų svetainių www.esparama.lt ir www.esinvesticijos.lt ir Europos Sąjungos statistikos tarnybos Eurostat internetinio portalo.

Siekiant nustatyti ryšį tarp ES struktūrinių fondų lėšų ir pasirinktų makroekonominiai rodiklių naudojamas statistinės duomenų analizės metodas skaičiuojant koreliacijos koeficientą (r), kuris nusako ryšio tarp dviejų kintamųjų stiprumo laipsnį, taip pat skaičiuojamas ir determinacijos koeficientas (r^2). Šio ryšio stiprumas buvo vertinamas vadovaujantis žemiau pateikta koreliacijos koeficiento reikšmių lentele (žr. lentelė 2).

Lentelė 2 Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis Dornbusch R., Fischer S., Starz R., Macroeconomics ir Čekanavičius V., Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose.

Labai stiprus	Stiprus	Vidutinis	Silpnas	Labai silpnas	Nėra ryšio	Labai silpnas	Silpnas	Vidutinis	Stiprus	Labai stiprus
-1	Nuo -1 iki -0,7	Nuo -0,7 iki -0,5	Nuo -0,5 iki -0,2	Nuo -0,2 iki 0	0	Nuo 0 iki 0,2	Nuo 0,2 iki 0,5	Nuo 0,5 iki 0,7	Nuo 0,7 iki 1	1

Nustačius stiprų ryšį tarp kintamųjų ir determinacijos koeficiento reikšmei esant didesnei už 0,2, nes teigiama, kad tik kai $r^2 > 0,2$ ir reikšmė didesnė tuo modelis geriau tinka duomenims aprašyti (Čekanavičius, 2011), naudojamas tiesinės regresijos modelis, kuris nusako vieno kintamojo priklausomybę nuo kito kintamojo ir taip leidžia stipriau pagrįsti tarpusavio ryšį tarp kintamųjų. Remiantis šiuo analizės modeliu yra sustatoma regresijos lygtis (Čekanavičius, 2011):

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X$$

Y – priklausomas kintamasis (šiam darbe tai pasirinkti makroekonominiai rodikliai)

X – nepriklausomas kintamasis, kurio kitimas daro įtaką priklausomam kintamajam (šiam darbe tai ES struktūrinių fondų lėšos)

β_0 – pradinis regresijos lygties koeficientas

β_1 – regresijos lygties koeficientas, kuris parodo ryšio kryptį

Išvados apie egzistuojantį ryšį tarp ESI fondų investicijų ir nagrinėjamų makroekonominių rodiklių daromos remiantis gautais atliktų skaičiavimų rezultatais ir sudarytais taškinės sklaidos grafikais. Duomenų analizei ir skaičiavimams atlikti naudojamos Microsoft Office Excel ir SPSS Analize programos.

Tyrime naudojamų makroekonomikos rodiklių pasirinkimas:

Lentelė 3 Pasirinktų analizuoti rodiklių paaiškinimas

Šaltinis: sudaryta autorės.

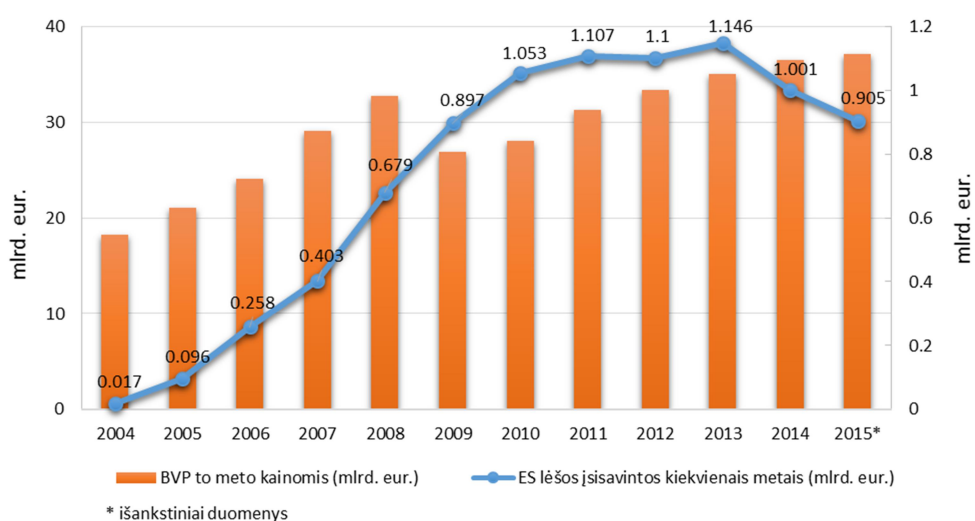
BVP	Parodo kokia per laikotarpį valstybėje sukurstų prekių ir paslaugų vertė. Šis rodiklis labiau siejamas ne su pragyvenimo lygiu, o su valstybės ekonomine stiprybe, todėl parodo valstybės ekonomikos išsivystymo lygį.
Nedarbas	Ekonominis bei socialinis rodiklis, parodantis nedirbančių asmenų dalį valstybėje. Aukštas nedarbingumas reiškia, kad didelė dalis gyventojų nedirba, ir neprideda prie BVP sukūrimo bei biudžeto surinkimo, kas atsiliepia ekonomikos augimui ir valstybės stiprėjimui. Nedarbu viršijus 11 proc. valstybės stabilumui.
Eksportas	Rodiklis parodantis išvežamų prekių ir paslaugų apimtį iš valstybės. Valstybė stengiasi didinti eksportą ir taip gerinti savo prekybos bei einamosios sąskaitos balansą.
Biudžeto deficitas	Biudžeto išlaidų perviršis, palyginti su įplaukomis. Biudžeto deficito yda yra ta, kad jis turės būti padengtas ateityje surenkamais mokesčiais, dėl to didės mokesčių našta arba dengiamas papildomai išleistas pinigais ir dėl to vyks infliacija.
Tiesioginės užsienio investicijos (TUI)	Į vietinę rinką ateinančios investicijos iš kitų valstybių įsigyjant ilgalaikį turtą, žemę, pastatus, įrenginius ar veikiančias įmones (jų akcijos). Jei valstybėje sparčiai daugėja TUI, tai verslo aplinka, investicijų atsipirkimo galimybės ir darbo našumas šalyje yra didesni nei kitose valstybėse. Valstybės pritraukiančios didesnę kiekį TUI vystosi sparčiau, ir greičiau pasiekia aukštesnį pragyvenimo lygį.
Materialinės investicijos	Investicijos ilgalaikiam materialiajam turtui sukurti, įsigyti arba jo vertei padidinti. Jos yra skiriamos modernizavimui, rekonstrukcijai, plėtrai, įrenginams. Valstybės infrastruktūros gerinimas padeda vykdyti kitiems gamybos procesams.

Valstybės ekonomiką apibūdinama naudojant įvairius makroekonominiai rodiklius. Kaip minėta anksčiau mokslininkai (C. Paun, S. O. Becker, P. H. Egger, M. von Ehrlich ir kt.) remiasi ne tik BVP rodiklio duomenimis, bet ir kitais makroekonominiai rodikliais, kad ESI fondų įtaka valstybių ekonomikai būtų išanalizuota tikslingiau. Šio darbo tyrimui pasirinkti 3 lentelėje pateikti valstybės ekonominę padėtį gerai apibūdinantys makroekonominiai rodikliai.

2.3.2 Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaka Lietuvos metiniam bendrajam vidaus produkto lygiui

Bendrasis vidaus produktas (BVP) yra vienas iš pagrindinių makroekonominių rodiklių parodantis valstybės ekonomikos ir ūkio pokyčius. BVP – tai visų galutinių prekių ir paslaugų vertė pagamintų valstybėje per tam tikrą laikotarpį (Dornbusch, Fischer, Starz, 2011). Todėl BVP dažniausiai naudojamas visam valstybės ekonomikos išsivystymui apibūdinti.

Kaip anksčiau apžvelgta galima pastebėti, tai jog visais finansiniais laikotarpiais didžioji dalis ES struktūrinių fondų lėšų Lietuvai yra nukreipta į ūkio plėtrą, siekiant jo tvarumo ir konkurencingumo didinimo bei ekonominio atsilikimo nuo kitų ES valstybių narių mažinimą. Šių veiksmų teigiami ir neigiami pokyčiai atitinkamai veikia ir BVP rodiklį. Lietuva įstojimo į ES metu pasižymėjo dideliu ekonomikos atsilikimu nuo kitų valstybių narių ir žemu BVP lygiu, todėl struktūrinių fondų lėšos ir buvo nukreiptos pagrinde į ekonomikos ir šio rodiklio augimą įtakojančias sritis. Todėl pirmiausia būtų naudinga įvertinti koks ryšys iš tikrųjų yra tarp įsisavintų ES struktūrinių fondų lėšų ir BVP pokyčio.

12 Pav. Metiniai BVP ir panaudotos ES struktūrinių fondų lėšos 2004–2015 metais.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento ir www.esparama.lt interneto svetainės duomenimis.

Aukščiau pateiktoje diagramoje 2004–2008m. matomas gana greitas ir tolygus Lietuvos BVP augimas ir augantis ESI fondų lėšų įsisavinimas, todėl galima daryti prielaidą, jog struktūrinių fondų investicijos Lietuvos BVP turėjo teigiamą poveikį, nuo pat įstojimo į ES pradžios. Dėl finansinės krizės, Lietuvos BVP nukrito 2009 metai nukrito iki 26,9 mlrd. eurų ir nuo 2010m. jo augimas labai sulėtėjo. Tačiau galime daryti prielaidą, jog BVP lygis galėjo kristi dar daugiau, o tais metais įsisavintos ES struktūrinių fondų lėšos leido sumažinti BVP smukimą. Nuo 2011 metų pradėjus atsigauti tiek Europos tiek ir Lietuvos ekonomikai BVP pradėjo augti šiek tiek greičiau, tačiau tokio stipraus augimo kaip įstojus į ES nebuvo. Nuo 2014 metų BVP augimas sulėtėjo, jeigu laikysimės tos pačios prielaidos, šiam sulėtėjimui įtakos turėjo sumažėjęs investicijų panaudojimas, nes dar nebuvo nepradėtos išmokėti naujo finansinio laikotarpio lėšos ir mažesnės pasibaigiančio finansinio laikotarpio investicijos. Ar padarytos prielaidos yra teisingos galima tik apskaičiavus ryšio stiprumą tarp šių dviejų kintamųjų.

Atlikus skaičiavimus gavome, kad 2004–2015 metų laikotarpiu metinio BVP ir ES struktūrinių fondų investicijų koreliacijos koeficientas $r(2004;2015)=0,813$, o determinacijos koeficientas $r^2(2004;2015)=0,660$. Remiantis tyrimo metodikoje pateikta koreliacijos koeficiento reikšmių lentele,

matome, kad ji rodo stiprų ryšį tarp analizuojamų kintamųjų. Kadangi determinacijos koeficientas yra didesnis negu 0,2 sudarome regresijos lygtį: $Y=20,968+11.721X$, kurios patikimumas lygus 66 proc. Kadangi remiantis skaičiavimais ryšys tarp rodiklių yra stiprus anksčiau darytos prielaidos apie ES struktūrinių fondų lėšų įtaką BVP pokyčiui pasitvirtina. Taip pat pažvelgus į sudarytą taškinės sklaidos grafiką (žr. 7 priedas) matome, kad BVP reikšmės yra išsidėsčiusios arti regresijos lygties tiesės, kas patvirtina, kad tarp kintamųjų esantis ryšys yra reikšmingas.

Jeigu pažvelgtumėm į tai, kurie Lietuvos BVP sektoriai, labiausiai prisideda prie valstybės BVP sukūrimo tai būtų prekybos, pramonės, apdirbamosios gamybos ir viešojo valdymo sektoriai (žr. 6 priedas). Nors bendroje struktūroje nuo 2004 metų jų procentinė dalis kito nedaug, tačiau galima pastebėti jog šių pagrindinių sektorių sudaroma dalis nukrito po vieną procentą išskyrus prekybos sektorių, tačiau jų sukuriamą vertę kiekvienais metais augo, išskyrus ekonominio nuosmukio laikotarpį (žr. 5 priedas). Prekybos sektoriaus dalis per laikotarpį nuo 2004 metų iki 2014 metų išaugo 4,4 proc. t.y. nuo 23,6 proc. pakilo iki 27 proc. Šį sektorių sudaro visi verslo subjektai iš kurių pagrindinis yra smulkaus ir vidutinio verslo (toliau SVV), nes jis Lietuvoje 2016 metų pradžioje sudarė 99,5 proc. viso verslo sektoriaus įmonių. Dalis ESI fondais skiriamų investicijų yra nukreipta į SVV jo verslumo skatinimą, žmogiškųjų išteklių gerinimą, naujų darbo vietų jame sukūrimą, įmonių infrastruktūros gerinimą. Pažvelgus kaip augo Prekybos sektorius (žr. 5 priedas) galime pastebėti, kad išskyrus krizinį laikotarpį, kai matomas kritimas, visais kitais metais jis augo ir gana sparčiai. Galime daryti prielaidą, kad ESI fondų lėšos nukreiptos į SVV padėjo plėstis Lietuvos sektoriui ir gerinti jo produktų ir paslaugų kokybę, kas įtakojo augančius pelno rodiklius ir to pasekoje didino SVV svarbą prisidedant prie valstybės BVP augimo. Kadangi jau padaryta tokia prielaida verta apskaičiuoti koreliacijos koeficientą ir įvertinti ar tikrai tarp SVV sukuriamos bendros pridėtinės vertės ir ESI fondų investicijų egzistuoja stiprus ryšys. Apskaičiavus koreliacijos koeficientą gauname $r(2004;2013)=0.899$, o determinacijos koeficientas $r^2(2004;2015)=0,807$. Įvertinus gautą koreliacijos koeficientą pagal jo reikšmių lentelę tarp kintamųjų nustatytas stiprus ryšys. Todėl galime daryti išvadą, jog SVV subjektams skiriamos investicijos iš ESI fondų daro įtaką šio sektoriaus plėtrai ir to pasekoje daro įtaką Lietuvos metinio BVP augimui ir ekonomikos vystymuisi.

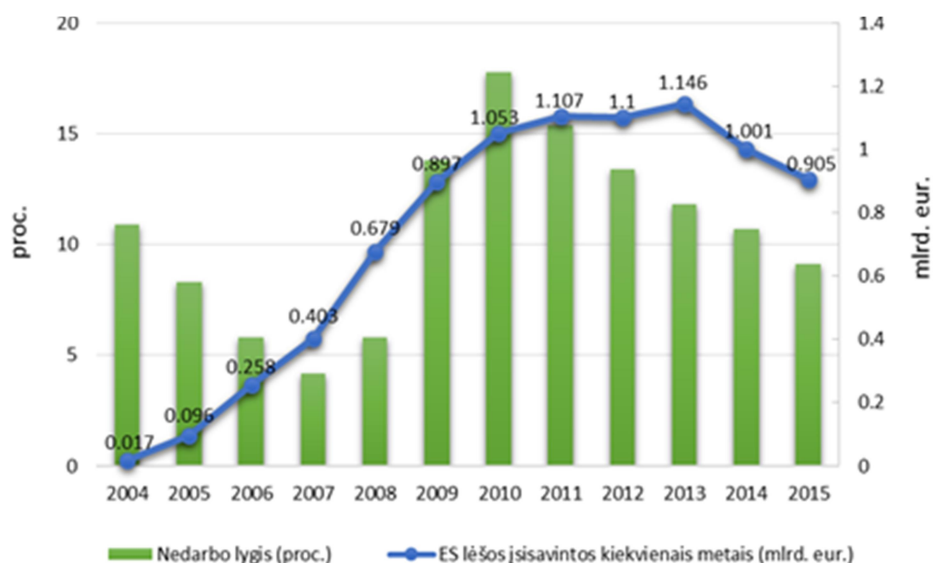
Atlikus skaičiavimus jų rezultatai parodo, jog ryšys tarp ESI fondų investicijų ir metinio BVP lygio 2004–2015 m. laikotarpiu yra stiprus. Galime daryti išvadą, jog ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimas turi didelę reikšmę tiek metinio BVP tiek BVP tenkančio vienam gyventojui pokyčiams ir analizuojamu laikotarpiu teigiamai veikė BVP augimą Lietuvoje. Taip pat apžvelgus BVP struktūrą pagal sektorius ir pagrindinių sektorių duomenų kaitą bei stebint kaip jie kito kintant ESI fondų lėšų panaudojimui, galime daryti išvadą, jog ESI fondų lėšos turėjo įtakos prekybos, pramonės ir apdirbamosios prekybos sektoriams. Šių sektorių įsisavintos lėšos ir jų indėlis į BVP struktūrą skatino

BVP rodiklio augimą, kuriuo remiantis daroma išvada, jog jam augant auga ir ekonomikos lygis Lietuvoje.

2.3.3 Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaka Lietuvos nedarbo lygiui

Nedarbo lygio rodiklis parodo procentais išreikštą darbingų asmenų, tačiau neturinčių darbo santykį su visais darbingais asmenimis. Nedarbas visais laikais išliko viena iš didžiausių problemų, kuris greičiau reaguoja į neigiamus ekonomikos pokyčius valstybėje negu į teigiamus. Nedarbo lygiui pasiekus 11 proc. ribą, kyla grėsmė valstybinei santvarkai, stabilumui visuomenėje (Tartilas, 2005). Todėl yra reikalinga mažinti nedarbo lygį, keliant valstybės užimtumo lygį per kuriamas naujas darbo vietas ir gerinant darbingų žmonių kvalifikacijos lygį.

Tarp vienu iš pagrindinių ESI fondų finansavimo prioritetų išskiriamas užimtumo skatinimas. Lietuva visais finansavimo laikotarpiais nusistatė tikslus žmogiškųjų išteklių plėtrai ir produktyvumui didinti. Trečiasis finansavimo laikotarpis į nedarbo lygio mažinimą kreipia net daugiau dėmesio, nes vienas iš pagrindinių „Europa 2020“ strategijos tikslų darbo vietų kūrimas. ESI fondų lėšomis siekiama kurti naujas darbo vietas, teikti galimybes prisitaikyti prie darbo rinkos pokyčių, taip prisidedant prie nedarbo rodiklio mažinimo ir ekonomiškai aktyvių gyventojų Lietuvoje didinimo. Todėl galima daryti prielaidą, kad ESI fondais, išskiriant priemones žmogiškųjų išteklių plėtrai, siekiama pritraukti ir išlaikyti žmones darbo rinkoje ir taip prisidėti prie nedarbo lygio mažinimo valstybėje. Tačiau kadangi dalis lėšų yra skirta darbuotojų kvalifikacijos kėlimui. Taip didinant darbuotojų produktyvumą vienas darbuotojas gali atlikti poros mažiau kvalifikuotų darbuotojų darbą ir taip neprisidėti prie nedarbo lygio mažinimo valstybėje. Todėl yra svarbu išsiaiškinti ar ESI fondų lėšomis yra reikšmingai prisidedama prie nedarbo rodiklio mažinimo.

13 Pav. Nedarbo lygio rodiklio ir panaudotų ES struktūrinių fondų lėšų pokyčiai 2004–2015 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis www.esparama.lt ir Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Pateiktoje diagramoje pateikiami Lietuvos nedarbo lygis išreikštas procentais nuo visų darbingų asmenų 15–74 m. amžiaus grupėje 2014–2015 m. laikotarpiu (žr. 13 pav.). Galime pastebėti jog nuo laikotarpio pradžios nedarbo rodiklis laipsniškai mažėjo iki 2008 metų. Lietuvą pasiekus ekonomikos krizei stipriai išaugo nedarbo lygis, kurį lėmė dideli etatų mažinimai tiek privačiame, tiek viešajame sektoriuje, minimalaus darbo užmokesčio mažinimas skatino gyventojų nenorą įsidarbinti. Nuo 2011 metų atsigaunant valstybės ekonomikai ir darbo rinkai nedarbo lygis pradėjo tolygiai mažėti.

Apskaičiavus koreliacijos koeficientą gauname $r(2004;2015)=0.618$, o determinacijos koeficientą $r^2(2004;2015)=0.383$. Tokie koreliacijos koeficiento gauti rezultatai parodo vidutinio stiprumo ryšį tarp nedarbo lygio ir per metus panaudojamų ESI fondų lėšų. Kadangi ryšys yra tik vidutinis ir regresijos lygties patikimumas būtų tik 38,3 proc. regresijos lygtis nesudaroma. Tokio egzistuojančio ryšio stiprumui, nors dauguma ES struktūrinių fondų ir yra nukreipiama į žmogiškuosius išteklius, įtakos gali turėti, tai jog dalis lėšų yra skiriama ne naujoms darbo vietoms kurti, o darbuotojų kvalifikacijai kelti. Dėl šios priežasties keliant darbuotojų kvalifikaciją užtikrinama, kad darbuotojas bus naudingesnis ir galės dirbti efektyviau t.y. 2 kvalifikuoti darbuotojai gali atlikti 4 ar daugiau ne tokias aukštas kompetencijas turinčių darbuotojų darbą. Galima daryti išvadą, kad tiek privataus tiek viešojo sektoriaus įmonės ir institucijos ESI fondais gautas lėšas labiau naudoja darbuotojų kompetencijų kėlimui, o ne darbo vietų kūrimui, kad nereikėtų didintų įmonės, institucijos išlaidų, todėl ir ryšys tarp nedarbo rodiklio ir panaudotų ESI fondų investicijų yra vidutinis.

Taip pat jeigu darytumėme prielaidą, jog ekonominės krizės rodikliai galimai koreguoja esantį ryšį, jį reikėtų apskaičiuoti ir išskiriant iki krizinį laikotarpį (2004–2008 m.) ir prasidėjus krizei (2008–2015m.). Apskaičiavus koreliacijos koeficientą atskiriems laikotarpiams gauname $r(2004;2008)=0.745$ ir $r(2008;2015)=0.712$, kas parodo stiprų ryšį tarp kintamųjų abiem laikotarpiais. Todėl galime teigti, jog ryšys tarp kintamųjų būtų stipresnis jei jam įtakos neturėtų ekonominės krizės veiksniai.

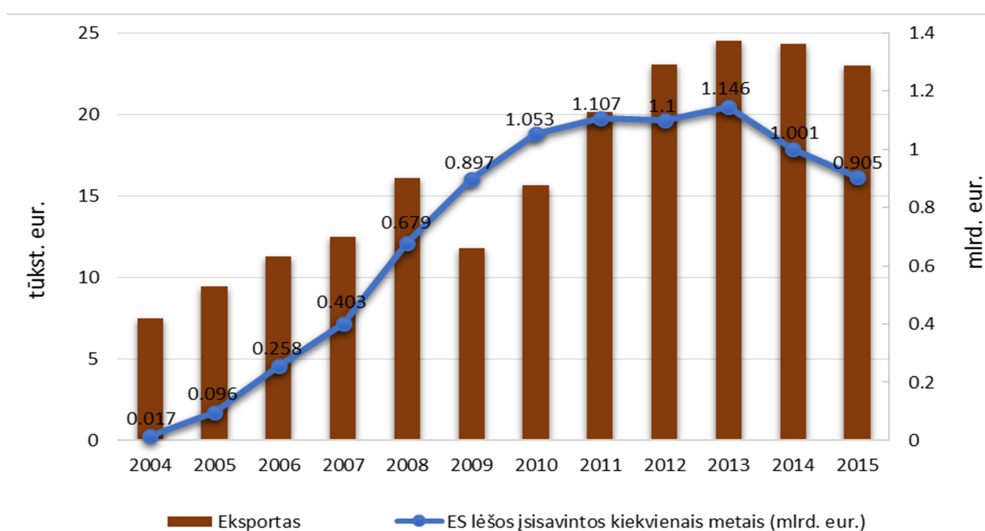
Apibendrinant gautus rezultatus galime daryti išvadą, jog tarp ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo ir nedarbo lygio rodiklio ryšys egzistuoja vidutinio stiprumo ir analizuojamu laikotarpiu prisidėjo prie valstybės nedarbo lygio mažinimo, tačiau išoriniai veiksniai t.y. ekonominės krizės veiksniai, koregavo ryšio stiprumą tarp kintamųjų.

2.3.4 Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaka valstybės eksportui

Vienas svarbiausių ekonomikos augimą ir kartu jos konkurencingumą užtikrinančių veiksnių yra eksportas ir didėjančios jo apimtys. Kadangi kaip minėta anksčiau ES regioninės politikos tikslas per struktūrinius fondus skatinti valstybių ekonomikos augimą ir konkurencingumą todėl nuo pat ESI

fondų lėšų naudojimo pradžios turėtų augti ir valstybės eksportas. Žemiau pateikiami Lietuvos eksporto ir ES struktūrinių fondų investicijų įsisavinimo pokyčiai 2004–2015 m. (žr. 14 pav.).

ESI fondų lėšos, kurios yra nukreiptos į verslo skatinimą, infrastruktūros gerinimą, konsultacijų plėtros, eksporto klausimais teikimą, suteikia galimybę gaminti kokybiškesnes prekes ir skatina įmonių eksporto plėtrą. Todėl pateiktoje diagramoje galime matyti jog eksporto apimtys nuo pirmojo finansavimo pradžios kartu su ESI fondų įsisavinamomis lėšomis augo iki ekonominio nuosmukio pradžios, kuris neaplenkė ir šios su valstybės ekonomika susijusios srities. Pradėjus atsigauti po krizės eksportas gana greitai išaugo, dėl to galime daryti prielaidą, kad būtent greitam atsigavimui įtakos turėjo struktūrinių fondų lėšos. 2014–2015 m. matomas nedidelis eksporto sumažėjimas, jam įtakos turėjo pakitusios naftos produktų, transporto priemonių ir mechanizmų kainos. Tačiau kadangi matomas ir ESI fondų lėšų įsisavinimo sumažėjimas galime daryti prielaidą, jog iš dalies šiam eksporto apimčių sumažėjimui poveikį darė ir jis. Išsikeltas prielaidas galime patikrinti tik atlikus statistinius skaičiavimus ryšio stiprumui tarp šių dviejų analizuojamų rodiklių nustatyti.

14 Pav. Eksporto apimtys ir ESI fondų lėšų panaudojimas Lietuvoje 2004–2015 metais.

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis www.esparama.lt ir Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

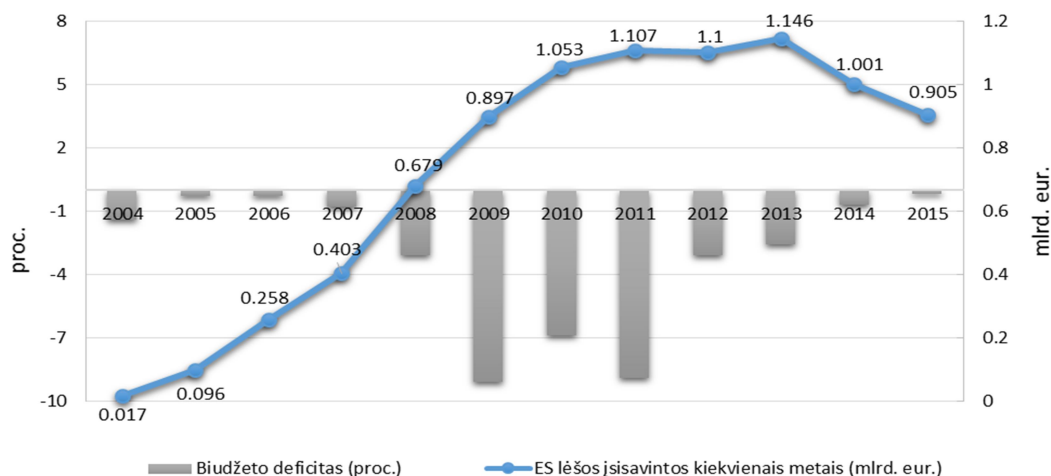
Atlikto skaičiavimo rezultatai rodo, jog nagrinėjamu laikotarpiu koreliacijos koeficientas $r(2004;2015)=0,843$, determinacijos koeficientas $r^2(2004;2015)=0,710$. Remiantis tyrimo metodikoje pateikta koreliacijos koeficiento reikšmių paaiškinimo lentelė, gauname, kad tarp ES struktūrinių fondų ir eksporto apimčių kaitos egzistuoja stiprus ryšys. Kaip nusistatyta tyrimo metodikoje esant stipriam ryšiui sudaroma regresijos lygtis: $Y=7,624+12.453X$, o jos patikimumas lygus 71 proc. Jeigu darytume prielaidą, jog ekonomikos krizė galimai koregavo ryšio stiprumą šių kintamųjų atžvilgiu, kaip ir nedarbo lygio atžvilgiu skaičiuojamas ir ryšys atskirais laikotarpiais: iki krizės (2004–2008 m.) ir po krizės (2008–2015 m.). Apskaičiavus koreliacijos koeficientą šiems laikotarpiais gauname tokius rezultatus: $r(2004;2008) = 0.992$ ir $r(2009;2015) = 0.528$. Iš šių gautų rezultatų matome, jog iki ekonominės krizės ryšys buvo gerokai stipresnis nei laikotarpio po krizės, kurio rezultatai rodo, kad ryšys yra tik vidutinis. Sudarius taškinės sklaidos grafiką (žr. 7 Priedas) taip pat galime pastebėti, jog

eksporto reikšmės vėlesniu laikotarpiu (2009–2015 m.) yra išsidėsčiusios toliau nuo regresijos lygties tiesės, 2004–2008 m. laikotarpiu eina beveik vienoje linijoje su tiese, kas pagrindžia gautų skaičiavimų tikslumą. Remiantis gautais rezultatais, pasitvirtino abi darytos prielaidos, jog ES struktūrinių fondų lėšos daro įtaką Lietuvos eksporto apimčių kaitai ir tai jog ekonominis nuosmukis vis dėl to koregavo ryšį tarp kintamųjų.

Išvadoje, galime teigti, kad nors ir atskirais laikotarpiais: prieš krizę ir po jos, ryšio stiprumas tarp kintamųjų skyrėsi, tačiau nagrinėjamo 2004–2015 m. laikotarpiu ESI fondų investicijų įsisavinimas turėjo gana reikšmingos įtakos Lietuvos eksporto augimui.

2.3.5 Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka Lietuvos biudžeto deficitui

Vienas iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų išskiriamų principų yra papildomumo principas. Jis pabrėžia tai, jog ESI fondų lėšos nėra skirtos pakeisti valstybės išlaidas skiriamas vienai ar kitai sričiai visiškai finansuoti, o greičiau jas papildyti. Kitaip tariant, visos finansiniam laikotarpiui numatytos priemonės turi būti bendrai finansuojamos t.y. dalis lėšų skiriama iš ESI fondų ir dalis lėšų turi būti skirta iš valstybės biudžeto, nes tik tokiu būdu valstybė gali pasinaudoti jai skirtomis investicijomis. Dėl to pradeda didėti valstybės biudžeto išlaidos, o nesant įplaukų didėjimui pradeda didėti skirtumas tarp pajamų ir asignavimų ir valstybės biudžeto deficitas išauga.

15 Pav. Lietuvos biudžeto deficito kaita ir ESI fondų lėšų įsisavinimas 2004–2015 metų laikotarpiu.

Šaltinis. Sudaryta autorės remiantis www.esparama.lt ir Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Pateiktoje lentelė galime matyti kaip kito Lietuvos biudžeto deficitas kiekvienais metais ir taip pat kiek Lietuva įsisavino ESI fondų lėšų 2004–2015 metų laikotarpiu (žr. 15 pav.). Per pirmuosius du finansavimo laikotarpius Lietuva jau įsisavino apie 10 mlrd. eurų ESI fondų lėšų, o iš valstybės biudžeto investavo 1,14 mlrd. eurų būtent toms programoms bendrai finansuoti (2004–2006 m. – 0,492 mlrd. eur., 2007–2013 m. – 0,648 mlrd. eur.). Trečiuoju laikotarpiu, kuris tik prasidėjo kol kas planuoja iš valstybės biudžeto skirti 0,292 mlrd. eurų programoms kartu su ESI fondais finansuoti,

tačiau tikėti, kad ši suma dar šiek tiek didės. Diagramoje matome, jog būtent 2008–2013 metais valstybės biudžeto deficitas buvo didesnis, tam įtakos turėjo tiek ekonomikos nuosmukis, tačiau kaip tik tuo metu vykstančiu 2007–2013 m. finansavimo laikotarpiu buvo skiriama daugiau lėšų ES struktūrinių fondų programos priemonėms įgyvendinti. Todėl galime daryti prielaidą, jog didesnės ESI fondų investicijos turėjo reikšmingą poveikį biudžeto deficito didėjimui 2004–2015 metų laikotarpiu.

Kad galėtumėme patvirtinti iškeltą prielaidą turime atlikti koreliacijos koeficiento skaičiavimus. Atliktų skaičiavimų rezultatai parodo, jog koreliacijos koeficientas $r(2004;2015)=-0,528$, determinacijos koeficientas $r^2(2004;2015)=0,279$. Įvertinus gautą rezultatą pagal koreliacijos koeficiento reikšmių lentelę gauname, jog ryšys tarp šių dviejų rodiklių yra vidutinio stiprumo, o gauta minusinė reikšmė, kaip galime matyti iš koeficiento reikšmių lentelės, nieko nekeičia. Kadangi ryšys nėra stiprus, o tik vidutinis ir determinacijos koeficientas yra tik truputi didesnis už 0,2, regresijos lygtis nesudaroma. Tačiau jeigu teigtumėme, jog ekonomikos krizė koregavo gautus rezultatus ir vertintumėme atskirais laikotarpiais koreliacijos koeficientą prieš ir po krizės gautume tokius rezultatus $r(2004;2008)=-0,687$, o $r(2009;2015)=-0,143$. Po krizės laikotarpio koreliacijos koeficientas parodo silpną ryšį, o prieš krizę kintamųjų ryšys išliko vidutinis kaip ir visą laikotarpį. Todėl galime daryti išvadą jog ekonominis nuosmukis paveikė biudžeto deficitą ir dėl jo kito ryšio stiprumas tarp kintamųjų. Taip pat remiantis šio ryšio vidutiniu stiprumu galima daryti išvadą, kad papildomumo principas, kurio turi laikytis valstybės norint panaudoti ESI fondai skirtas lėšas įtaką didėjančiam valstybės biudžeto deficitui turi tik nedidelę, nes valstybė palyginus su tuo kiek lėšų yra gaunama iš ESI fondų iš valstybės biudžeto skiria labai nedidelę dalį.

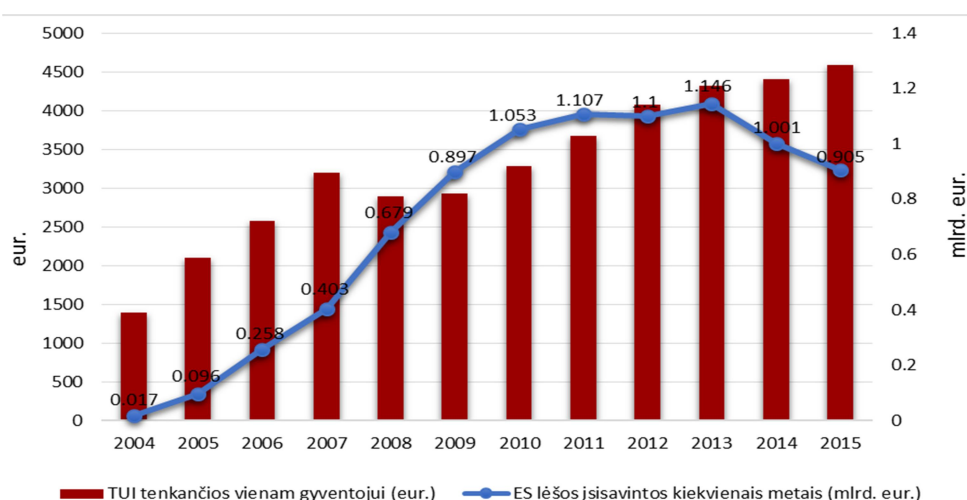
Apskaičiavus ir įvertinus ryšį tarp ES struktūrinių fondų lėšų ir valstybės biudžeto deficito darome išvadą, jog tarp šių kintamųjų ryšys yra vidutinio stiprumo ir įtakos ES struktūrinių fondų lėšos biudžeto deficitui turi, todėl jo reikšmingumas silpnesnis.

2.3.5 Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui

Europos Sąjungos struktūrinių fondų tikslas yra mažinti socialinius-ekonominius skirtumus tarp valstybių narių keliant jų ekonomikos lygį. Stipresnė valstybės ekonomika ir didesnis ekonominis išsivystymas valstybę padaro patrauklesnę ir padeda pritraukti daugiau tiesioginių užsienio investicijų (toliau TUI), kurios toliau skatina valstybės ekonominį konkurencingumą. TUI pritraukti padeda valstybės politinis stabilumas, valstybės gamybos rodiklių augimas, išvystyta infrastruktūra, kvalifikuotų darbuotojų gausa ir kt. Būtent ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas yra orientuotas į šias sritis ir jų gerinimą. Kaip apžvelgta anksčiau Airijai būtent ESI fondų lėšos padėjo tapti patrauklesnei ir pritraukti TUI iš JAV ir ES valstybių narių. Todėl reikia įvertinti ar Lietuva seka

Airijos pavyzdžiu ir stengiasi pritraukti TUI, bei kiek tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui įtakos turi ESI fondų lėšų įsisavinimas.

Pateiktoje diagramoje (žr. 16 pav.) galime matyti kaip kito tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvą 2004–2015 metais palyginant su tuo kaip kito ESI fondų lėšų įsisavinimas Lietuvoje. Nuo pat įstojimo į ES pradžios matomas stiprus TUI augimas, kiekvienais metais TUI tenkantis vienam gyventojui išaugdavo apie 1000 eurų. Dėl šios priežasties galime daryti prielaidą, jog ES struktūrinių fondų lėšos skatino didesnę TUI pritraukimą. 2008 metais dėl krizės matomas TUI sumažėjimas. Po krizės, dėl ekonominio nuosmukio padarinių, kurie sulėtino ekonomikos vystymąsi, TUI tenkančio vienam gyventojui rodiklio augimas sulėtėjo. Dar viena prielaida, kurią galime daryti yra ta, jog tiek ekonomikos nuosmukio padarinei, sulėtino TUI pritraukimą ir sumažino ryšį tarp šių rodiklių. Prielaidoms patvirtinti reikia atlikti skaičiavimus ryšiui tarp šių dviejų kintamųjų nustatyti.

16 Pav. Tiesioginių užsienio investicijų tenkančių vienam gyventojui kaita ir ESI fondų lėšų įsisavinimas 2004–2015 metų laikotarpiu.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis www.esparama.lt ir Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

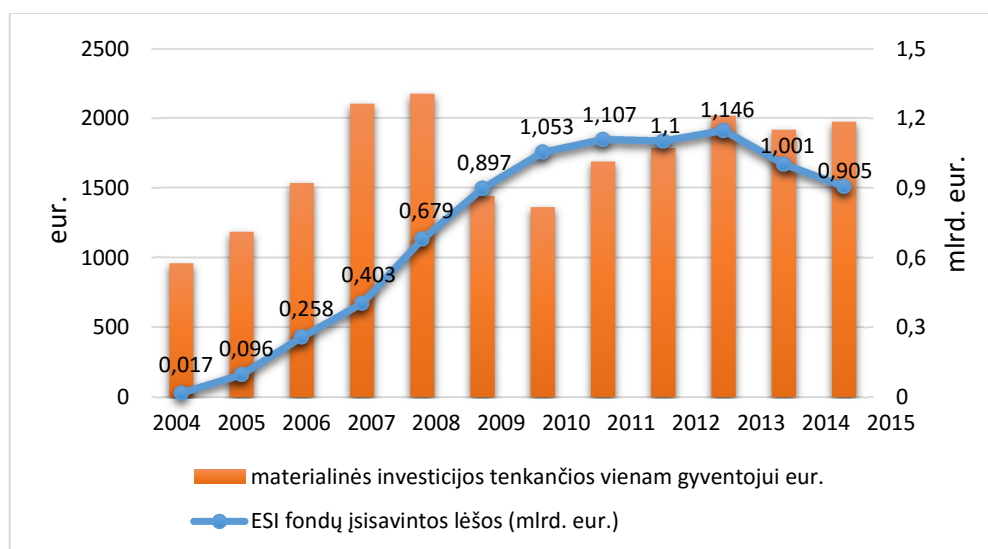
Atlikus statistinius skaičiavimus rezultatai gaunami tokie: koreliacijos koeficientas $r(2004;2015)=0,846$, determinacijos koeficientas $r^2(2004;2015)=0,716$. Remiantis tyrimo metodologijoje pateikta koreliacijos koeficiento reikšmių lentelė, gauname jog ryšys tarp ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir TUI yra stiprus, todėl skaičiavimai tęsiami ir sudaroma regresijos lygtis: $Y=1859,7+1977,5X$, kurios patikimumas 71,6 proc. Vadinas pirmoji iškelta prielaida, jog ESI fondų lėšos reikšmingai įtakoja TUI pritraukimą į valstybę pasitvirtino. Įsitikinti ar antroji išsikelta prielaida, jog ekonominis nuosmukis turėjo įtakos TUI ir ES struktūrinių fondų ryšiui, skaičiuojame koreliacijos koeficientą dviems laikotarpiams: prieš krizę (2004–2008 m.) ir po krizės (2009–2015 m.). Atlikus skaičiavimus koreliacijos koeficiento rezultatai gaunami tokie: $r(2004;2008)=0,813$ ir $r(2009;2015)=0,502$. Skaičiuoto pirmojo laikotarpio ryšys tarp rodiklių išlieka stiprus, o laikotarpiu po krizės ryšio stiprumas sumažėjo iki vidutinio. Todėl galime daryti išvadą jog antroji prielaida pasitvirtino ir ekonominio nuosmukio veiksniai turėjo įtakos ryšio stiprumui tarp kintamųjų po krizinio laikotarpio. Taip pat pažvelgus į taškinės sklaidos grafiką (žr. 7 Priedas) galima matyti, kad būtent

išsiskirtu antruoju laikotarpiu t.y. po krizės TUI reikšmės yra išsidėsčiusios toliau nuo regresijos lygties tiesės, tai dar labiau pagrindžia, gautus tiek pirmojo tiek antrojo skaičiavimo rezultatus.

Remiantis gautais skaičiavimo rezultatais, kurie patvirtino išsikeltas prielaidas, galime daryti išvadą, jog tarp ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo ir TUI tenkančių vienam gyventojui egzistuoja stiprus ir reikšmingas ryšys, o tai parodo, kad TUI pritraukimui reikšmingą įtaką daro panaudojamos ESI fondų lėšos.

2.3.6 Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka materialinėms investicijoms

Materialinės investicijos – išlaidos ilgalaikiam materialiajam turtui įsigyti, sukurti ir esamam materialiajam turtui atnaujinti (jo vertei padidinti) (Lietuvos statistikos departamentas, 2014). Šios investicijos yra priskiriamos modernizavimo, rekonstrukcijos, plėtros, įrengimų išlaidoms. Pagrindiniai materialinių investicijų (toliau MI) šaltiniai išskiriami: valstybės biudžeto lėšos, Europos Sąjungos lėšos, nuosavos lėšos, banko kreditai. Įmonių ir įstaigų modernizacijai yra skiriamos lėšos iš ESI fondų, tačiau remiantis papildomumo principu dalį lėšų turi investuoti ir pačios įmonės, institucijos ar būtų skiriama iš valstybės biudžeto. Pagrindė būtent ne ES struktūrinių fondų lėšos, o nuosavų lėšų dalis sudaro didesnę dalį MI Lietuvoje. Žemiau pateikiamame paveiksle matomi materialinių investicijų tenkančių vienam gyventojui ir ES struktūrinių fondų panaudotų investicijų kaita.

17 Pav. Materialinių investicijų tenkančių vienam gyventojui ir panaudojamų ESI fondų investicijų 2004–2015 metais kaita.

Šaltis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento ir www.esparama.lt duomenimis

2004–2008 metais MI augo sparčiai, o po ekonomikos nuosmukio augimas gerokai sulėtėjo. Tokiam stipriam išaugimui nagrinėjamo laikotarpio pradžioje įtaką darė, tai jog pirmuoju finansavimo laikotarpiu daugiau lėšų buvo skiriama sveikatos, energetikos, pramonės ir kitų sričių modernizavimui. Todėl tolygiai augant panaudojimui augo ir MI rodiklio reikšmės. Vėliau išaugus ESI fondų investicijų panaudojimui sumažėjo MI, tačiau tai ekonominės krizės padariniai, nes įmonėms susidūrus su sunkumais investicijų skyrimas modernizavimui nebuvo prioritetinė sritis. Vėliau artėjant ES

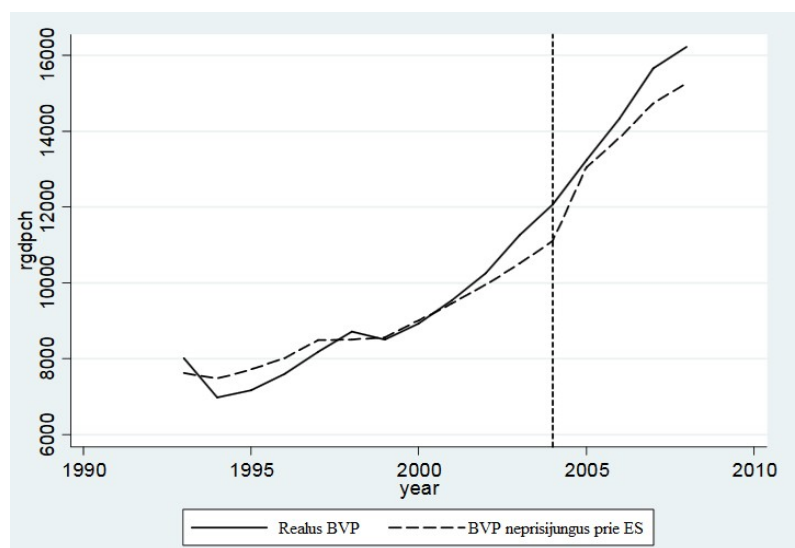
struktūrinių fondų lėšų panaudojimui mažėjant ir mažėjant ES investicijoms į modernizavimo sritį sulėtėjo ir MI augimas. Tačiau negalima paneigti ir to fakto, jog vis dėlto didžiąją dalį MI lėšų įmonės investuoja pačios įmonės, o tik paskui eina valstybės ir ESI fondų finansavimas. Todėl galima daryti prielaidą, jog ES struktūriniai fondai daro įtaką MI rodiklių kaitai, tačiau ji nėra labai stipri.

Apskaičiavus koreliacijos ir determinacijos koeficientus gauname tokius rezultatus: $r(2004;2015)=0,500$ ir $r^2(2004;2015)=0,250$. Įvertinus gautą koreliacijos koeficiento reikšmę pagal reikšmių lentelę nustatytas vidutinio stiprumo ryšys tarp šių kintamųjų. Determinacijos koeficiento reikšmė yra nežymiai didesnė už 0,2, todėl regresijos lygties nesudarome ir skaičiavimų netęsiame. Kadangi tarp MI tenkančių vienam gyventojui ir panaudotų ESI fondų investicijų ryšys yra vidutinio stiprumo, daryta prielaida pasitvirtino. Galima daryti išvadą, kad nors ryšys tarp kintamųjų yra tačiau jis nėra toks stiprus, nes MI kaitą labiau įtakoja pačių įmonių investuojamos lėšos ir valstybės finansavimas.

Apibendrinus gautus rezultatus, daroma išvada, kad vis dėlto nors tarp MI tenkančių vienam gyventojui ir panaudojamų ESI fondų investicijų ryšys egzistuoja, tačiau kadangi pagrindinę dalį MI sudaro įmonių ir institucijų nuosavo lėšos tarp šių kintamųjų egzistuojantis ryšys nėra labai reikšmingas.

2.3.7 Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad ne visų pasirinktų Lietuvos makroekonominiai rodiklių kaitai Europos Sąjungos struktūriniai fondai daro tokią pat įtaką (žr. lentelė 4). Tačiau pagrindiniam geriausiai valstybės ekonomikos vystymąsi atspindinčiam rodikliui – BVP, ES struktūriniai fondai daro reikšmingą įtaką.

18 Pav. Realus BVP tenkantis vienam gyventojui sulykintas su apskaičiuotu BVP jei Lietuva nebūtų įstojus į ES.

Šaltinis: N. F. Campos, F. Coricelli ir L. Moretti „Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method“ (2014).

N. F. Campos, F. Coricelli ir L. Moretti (2014) atliko tyrimą, kuriame jie analizuoja kaip būtų kitęs ES valstybių narių BVP jeigu valstybė nebūtų tapusi ES nare (žr. 18 pav.). Remiantis jų atliktu tyrimu galima matyti, kad Lietuvos BVP tenkantis vienam gyventojui būtų augias tačiau lėčiau, todėl tai taip pat patvirtina, kad prisijungimas prie ES ir lėšų per ES struktūrinius fondus galimas ir panaudojimas padėjo Lietuvos BVP augimui. Vadinasi ESI fondų tikslas didinti BVP lygį valstybėse narėse Lietuvoje yra sėkmingai įgyvendinamas nuo pat įstojimo į ES, nes dalis investicijų yra nukreipta į BVP augimo skatinimą, ką parodo, Lietuvos metinio BVP artėjimas prie ES vidurkio.

Lentelė 4 Ryšio tarp rodiklio ir ESI fondų panaudotų lėšų 2004–2015m. stiprumas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis tyrime atliktai skaičiavimais

Rodiklis	Ryšio stiprumas
BVP	stiprus
Nedarbas	vidutinis
Eksportas	stiprus
Biudžeto deficitas	vidutinis
Tiesioginės užsienio investicijos (TUI)	stiprus
Materialinės investicijos	vidutinis

Kadangi BVP veikia daug kitų veiksnių ir rezultatai galėjo būti nevysiškai tikslūs buvo aptarti ir kiti rodikliai. Kartu buvo analizuojami eksporto, nedarbo lygio, biudžeto deficito, TUI ir MI rodikliai. Reikšmingą įtaką panaudotos ESI fondų lėšos taip pat daro Lietuvos eksporto apimtims ir į valstybę pritraukiamoms tiesioginėms užsienio investicijoms. Remiantis tokiais rezultatais daroma išvada, kad ESI fondų lėšos skatina kokybiškesnės produkcijos gamybą, o Lietuvos įmonių įėjimas į tarptautinę rinką stiprina Lietuvos rinką. Patrauklesnė vidaus rinką padeda pritraukti daugiau TUI į valstybę, todėl galima teigti, kad pritraukiamos tiesioginės užsienio investicijos ESI fondų įtaką jaučia nevysiškai tiesiogiai.

Nagrinėjamo ryšio tarp nedarbo lygio, biudžeto deficito, materialinių investicijų rodiklių su panaudotomis ESI fondų investicijomis nustatytas vidutinio stiprumo ryšys (žr. lentelė 4). Materialinių investicijų rodikliui įtaka ESI fondais daroma mažesnė, nes didžiąją MI dalį Lietuvoje sudaro pačių įmonių investicijos ir valstybės biudžeto lėšos, o ne gautos iš ES struktūrinių fondų, nes veiksmų programomis skiriamos lėšos modernizavimui sumažėjo, todėl ryšys ir išlieka tik vidutinio stiprumo. Tuo tarpu nedarbo lygį ES struktūrinių fondų investicijos veikia vidutiniškai, o ne stipriai, nes žmogiškųjų išteklių srityje ESI fondų lėšos nukreiptos ne tik į naujų darbo vietų kūrimą. Į darbuotojų kompetencijų ir kvalifikacijos kėlimą orientuotos ESI fondų lėšų didina darbuotojų produktyvumą ir nesukuria darbo vietų, kartais net jas sumažina ir dėl to neprisideda prie nedarbo rodiklio mažinimo. Dėl to, mažesnė investicijų dalis prisideda prie nedarbo lygio mažinimo ir automatiškai įtaka yra netokia stipri.

Valstybės biudžeto deficitą ES struktūrinių fondų lėšos veikia neigiamai. Kadangi norint įsisavinti ESI fondų lėšas reikia dalį finansavimo skirti iš valstybės biudžeto dėl to biudžeto deficitas padidėja. Tačiau tarp Lietuvos biudžeto deficito ir panaudojamų ESI fondų lėšų yra tik vidutinio stiprumo ryšys. Galima teigti, kad prieš prisijungiant prie ES Lietuva skyrė lėšų finansuoti visas sritis, todėl biudžeto deficitui ESI fondai įtaką ne tokia reikšminga. Daugiau įtakos biudžeto deficito išaugimui turėjo ekonomikos nuosmukis.

Apibendrinant gauti tyrimo rezultatai patvirtino, jog vis dėl to tarp makroekonominių rodiklių kitimo ir ES struktūrinių fondų investicijų yra ryšys, tiesa su vienais stipresnis, su kitais silpnesnis. Todėl daroma išvada, kad panaudotos ES struktūrinių fondų lėšos turi įtakos Lietuvos ekonomikos vystymuisi 2004–2015 metų laikotarpiu. Tačiau norint, kad ESI fondų lėšos toliau darytų teigiamą įtaką valstybės ekonomikai reikia užtikrinti tikslingą jų paskirstymą, efektyvų panaudojimą ir atsakingą administravimą.

Nuo įstojimo į Europos Sąjungą ekonominė situacija Lietuvoje pasikeitė ir pradėjo artėti prie ES vidurkio. Tam įtakos turėjo ES struktūriniais fondais teikiamas finansavimas ir gerai veikianti jų administravimo sistema užtikrinanti, kad paskirstymas būtų efektyvus ir naudingas. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais galima pastebėti jog visiems rodikliams daroma įtaka yra vidutinė arba stipri. Tai patvirtinę darytą prielaidą, kad ES struktūrinių fondų investicijos daro teigiamą įtaką valstybės ekonomikai. To pasekoje Lietuvos ekonomika auga, ji tampa konkurencingesnė valstybė su aukštesniu pragyvenimo lygiu.

3. Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijos smulkiam ir vidutiniam verslui

Smulkus ir vidutinis verslas yra didžiausias verslo sektorius tiek Europos valstybėse, tiek Lietuvoje ir yra svarbi ekonomikos dalis. Kadangi Lietuvos vidaus rinka nėra didelė, todėl nuo Smulkaus ir vidutinio verslo sukuriama pridėtinė vertė ir gebėjimų plėstis tarptautinėje rinkoje iš dalies priklauso ir valstybės ekonomikos augimas. Tačiau LR Statistikos departamento duomenimis, Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio pagal verslumo lygį, nes aplinka kurtis verslui yra nevisai palanki ir susidurianti su konkurencingumo sunkumais. Dėl šios priežasties į šį sektorių yra nukreipta dalis ES struktūrinių fondų investicijų leidžiančių gerinti verslo infrastruktūrą, gerinti jų gamybos apimtis, skatinti konkurencingumą ir verslumą. Šiame skyriuje aptarta Smulkaus ir vidutinio verslo samprata, jo svarba valstybės ekonomikai, aptarti kokių SVV sričių gerinimui yra nukreipiamos ES struktūrinių fondų lėšos, išanalizuotos finansų inžinerijos priemonės finansuojamos iš ES struktūrinių fondų 2007–2013 metų laikotarpiu, trumpai apžvelgtos planuojamos finansų inžinerijos priemonės ir joms skirtas finansavimas 2014–2020 metų laikotarpiui.

3.1 Smulkus ir vidutinis verslas ir jo svarba valstybės ekonomikai

Smulkus ir vidutinis verslas ir jo plėtra yra vienas iš esminių ekonominę ir socialinę plėtrą skatinančių veiksnių, kuris svarbus valstybės ūkio vystymui ir socialiniam stabilumui. Būtent šio sektoriaus įmonės sukuria daugiausiai darbo vietų, kas didina užimtumo lygį valstybėje, taip pat skatina valstybės konkurencingumą, kas pritraukia daugiau tiesioginių užsienio investicijų į valstybę. Kaip teigia V. Sūdžius (2001) Smulkus ir vidutinis verslas yra neatsiejama ir reikšminga šalių ekonomikos dalis, duodanti didžiulę ekonominę naudą visose ūkio šakose ir ekonominės veiklos srityse.

Smulkaus ir vidutinio verslo (toliau SVV) subjekto sąvoka apibrėžta Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymo 2 straipsnyje „Smulkiojo ir vidutinio verslo subjektas – labai maža, maža įmonė ar vidutinė įmonė, atitinkanti šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytas sąlygas ar verslininkas, atitinkantis šio įstatymo 4 straipsnyje nustatytas sąlygas.“ Pagal šio įstatymo 3 straipsnį

SVV įmonėms skirstyti į labai mažas, mažas ir vidutines yra naudojami darbuotojų skaičiaus, metinių pajamų ir turto vertės kriterijai (žr. lentelė 5). Apibrėžiant SVV subjekto sąvoka Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme taip pat nurodyta, jog jais gali būti ir verslininkai, kuriems taip pat keliami reikalavimai pagal tokius pačius kriterijus. Lietuvoje mažų ir vidutinių įmonių samprata atitinka 1996 m. Europos Komisijos rekomendaciją dėl mažų ir vidutinių įmonių sampratos (96/280/EC).

Lentelė 5 Smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų samprata.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymu.

Tipas	Darbuotojų skaičius	Metinės pajamos	Turto balansinė vertė
Vidutinė įmonė	mažiau kaip 250	iki 40 mln. eur.	neviršija 27 mln. eur.
Maža įmonė	mažiau kaip 50	iki 7 mln. eur.	neviršija 5 mln. eur.
Labai maža įmonė	mažiau kaip 10	iki 2 mln. eur.	neviršija 1.5 mln. eur.
Verslininkas, kaip SVV subjektas	mažiau kaip 250	iki 40 mln. eur.	neviršija 27 mln. eur.

Smulkaus ir vidutinio verslo sektorius greičiausiai pajunta rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius, prisitaiko prie jų, sukuria naujas darbo vietas tose veiklose, kurių produktai ir paslaugos konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią paklausą (Stripeikis, Žukauskas, 2004). Kaip teigia V. Sūdžius (2001) diegiant naujus produktus ir paslaugas persiorientuoti tokiose įmonėse yra daug paprasčiau ir tai galima padaryti įdedant mažesnes investicijas negu stambiose įmonėse. Todėl galima teigti, kad finansuoti SVV įmones labiau apsimoka, nes jos efektyviau įsisavina gautas lėšas, greičiau pasiekia užsibrėžtus rezultatus ir atneša naudą valstybei.

Lietuvoje kaip ir kitose ES valstybėse narėse SVV įmonės sudaro didžiąją dalį visų šalyje veikiančių įmonių. Didžiausią dalį visų SVV įmonių užima uždarnosios akcinės bendrovės ir individualios įmonės (žr. 8 priedas), mažiausią Europos bendrovės. Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2016 metų pradžioje Lietuvoje veikė 79 840 įmonės iš kurių 79 472 labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės, o tai reiškia, kad SVV sektoriui priskiriamos įmonės sudaro 99,5 proc. visų valstybėje veikiančių verslo sektoriaus įmonių. Todėl būtent šis sektorius yra reikšmingas ir stipriai prisideda prie valstybės ekonomikos vystymo.

Smulkiojo ir vidutinio verslo sektorius tampa vienu svarbiausiu veiksmu duodančiu naudą ir skatinančiu valstybės ekonominę plėtrą. Efektyviai veikiantis SVV sektorius padeda skatinti užimtumą ir taip mažinti nedarbo lygio rodiklius valstybėje, didina valstybės konkurencingumą. Verslo sektorius prisideda prie sukuriama valstybės metinio BVP. Būtent prekybos sektorius (žr. 6 priedas), kuriam priskiriami prekybos, transporto, apgyvendinimo, maitinimo veiklą vykdančiai subjektai, 2014 metais užėmė 27 proc. dalį visoje sukuriama Lietuvos metinio BVP struktūroje. Visiškai negalime teigti jog visą šį sektorių sudaro tik mažos ir vidutinės įmonės, tačiau palyginus su tuo kokią dalį bendroje verslo struktūroje sudaro SVV galima daryti išvadą, kad didžioji sukuriamos pridėtinės vertės iš prekybos sektoriaus ateina būtent iš smulkaus ir vidutinio verslo subjektų.

Tačiau, kad SVV sektoriaus indėlis į valstybės ekonomikos gerinimą būtų reikšmingas reikia užtikrinti geras sąlygas verslui kurtis ir plėstis. Lietuva šiuo metu atsilieka nuo ES nustatyto verslumo lygio vidurkio ir pagrindinė to priežastis, tai kad Lietuvoje sąlygos kurti verslą yra sunkios. Verslo įmonės kaip pagrindines problemas, kurios trukdo vykdyti veiklą nurodo didelius mokesčius, menką valstybės finansinę paramą verslo pradžiai, inovacijoms diegti, žinių stoką ir didelį konkurencingumą. SVV plėtros skatinimas, taikant įvairias finansinės paramos formas, yra vienas svarbiausių ekonominės plėtros uždavinių, nes pagrindiniai šalies raidos tikslai (kurti naujas darbo vietas, stiprinti viduriniąją klasę, spartinti BVP augimą, mažinti regionų socialinius – ekonominius skirtumus) negali būti pasiekti neišplėtojus SVV įmonių tinklo (Žukauskas, 2002). Todėl joms ypač reikalingas finansavimas. Prisijungus prie ES Lietuvai pradėtos teikti lėšos iš ES struktūrinių fondų, kurių dalis yra nukreipta į verslo sektorių jo konkurencingumui ir plėtrai skatinti. Investicijos yra suteikiamos dviem būdais: per negražinamas subsidijas ir per finansų inžinerijos priemones: garantijas, rizikos kapitalo investicijas, paskolas, eksporto kredito garantijas ir kt. Antrasis būdas yra daug patrauklesnis valstybei, nes panaudotos investicijos sugrįžta ir jas galima dar kartą panaudoti. Tai reiškia, jog naudojant finansų inžinerijos priemones galima investuoti į didesnę dalį įmonių. Įgyvendinant finansų inžinerijos priemones pritraukiami privatūs investuotojai. Šiomis priemonėmis yra sprendžiamos plėtros ir konkurencingumo problemos su kuriomis susiduria SVV subjektai.

Apibendrinant galima teigti, jog efektyviai veikiantis smulkaus ir vidutinio verslo sektorius padeda skatinti valstybės ekonomikos augimą ir užimtumą. Tokia išvada daroma atsižvelgiant į tai, jog SVV užima didžiąją dalį viso šalies verslo sektoriaus, o verslo sektoriaus sukuriamą pridėtinę vertę sudaro didžiausia dalį bendroje metinio BVP struktūroje. Tačiau SVV susiduria su plėtros ir konkurencingumo problemomis, todėl joms yra reikalingos investicijos, kurios padėtų įmonėms padėti skatinti jų konkurencingumą, produktyvumą ir plėtrą. Todėl dalis valstybės ir ES struktūrinių fondų lėšų yra nukreipta į smulkiųjų ir vidutinį verslą, jo plėtros ir konkurencingumo skatinimą.

3.2 Europos Sąjungos struktūrinių fondų priemonės smulkiam ir vidutiniam verslui finansuoti

Valstybės asignavimai yra labai riboti, todėl finansavimas skiriamas iš valstybės biudžeto smulkiojo ir vidutinio verslo įmonėms yra nedidelis ir vien tik jo neužtenka, kad būtų sukurta palanki aplinka verslui kurtis ir užtikrintas SVV įmonių plėtimasis ir konkurencingumo skatinimas. Nuo įstojimo į ES Lietuvai pradėtos teikti lėšos iš struktūrinių fondų skirtos stiprinti valstybės ūkio sektoriui. Šiuo metu jau pradėtas vykdyti trečiasis finansavimo laikotarpis, todėl yra verta aptarti kokioms SVV subjektų sritims gerinti yra skiriamos ESI fondų lėšos.

Šiuo metu Lietuvoje jau yra vykdomas trečiasis laikotarpis ir visų finansavimo laikotarpių metu į SVV subjektus buvo nukreipta dalis ES struktūrinių fondų prioritetų priemonių. Smulkaus ir vidutinio

verslo sektoriui tinkamos finansuoti priemonės kiekvienu laikotarpiu augo (2004–2006 m. – 13 priemonių, 2007–2013 m. – 23 priemonės, 2014–2020 m. – 26 priemonės), tai parodo, kad SVV vaidmuo valstybės ekonomikos srityje yra svarbus ir toliau auga (žr. 9, 10, 11 priedai). Norint palyginti atskirais laikotarpiais, kam SVV panaudojo daugiausiai ESI fondų investicijų, būtų netikslu imti panaudotų lėšų sumas ir jas lyginti. Dėl to, jog finansinių laikotarpių ilgis skiriasi, Lietuvai skirtų ES struktūrinių fondų investicijų kiekis skiriasi, o trečiasis finansinis laikotarpis dar tik prasidėjo. Tačiau atsižvelgus į visus tris ES struktūrinių fondų finansinius laikotarpius Lietuvoje galima pastebėti, jog išryškėja kelios sritys, kuriomis ES struktūrinių fondų lėšos yra nukreipiamos į SVV subjektus (žr. 9, 10, 11 priedai). Išanalizavus 2004–2006 m., 2007–2013 m. ir 2014–2020 metų veiksmų programomis į SVV sektorių nukreiptus prioritetus galima išskirti tokias tris sritis:

- Žmogiškųjų išteklių plėtros skatinimas, priskiriamos priemonės nukreiptos į naujų darbo vietų kūrimą, darbuotojų kvalifikacijos kėlimą ir darbuotojų prisitaikymą prie kintančios darbo rinkos;
- SVV produktyvumo, konkurencingumo ir plėtros skatinimas, priskiriamos priemonės nukreiptos į SVV subjektų plėtrą ir tarptautiškumo skatinimą, gamybos apimčių didinimą, konsultacijos naujo verslo kūrimo klausimas ir pagalba sudant planus naujo verslo kūrimui ir verslo plėtrai.
- Technologijų plėtros, inovacijų ir darnaus vystymosi skatinimas, priskiriamos priemonės finansuoti įmonių inovacijų diegimui, įrengimų ir mechanizmų modernizavimui ir šių technologijų prisidėjimas prie aplinkos taršos mažinimo.

Suskirsčius kiekvieno finansinio laikotarpio priemones skirtas finansuoti SVV pagal šias sritis ir apskaičiavus, kokią dalį, Lietuvoje panaudotų ES struktūrinių fondų lėšų, o paskutiniame laikotarpiu planuojamų panaudoti ES struktūrinių fondų lėšų (2004–2006m. – 1,3 mlrd. eur., 2007–2013 m. – 8,6 mlrd. eur., 2014–2020m. – 6,9 mlrd. eur.), sudaro kiekviena sritis kiekvienu finansiniu laikotarpiu galima pastebėti, kuriai sričiai skiriama daugiausiai dėmesio (žr. lentelė 6).

Lentelė 6 SVV priemonių išskirstytų sritimis sudaroma dalis, bendroje visų Lietuvoje panaudotų ES struktūrinių fondų lėšų struktūroje

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis www.esparama.lt ir www.esinvestijos.duomeys.lt

	2004-2006m.	2007-2013m.	2014-2020m.*
Žmogiškųjų išteklių plėtros skatinimas	1.44%	0.79%	1.86%
SVV produktyvumo, konkurencingumo ir plėtros skatinimas	9.15%	8.80%	7.71%
Technologijų plėtros, inovacijų ir darnaus vystymosi skatinimas	10.73%	8.93%	0.26%

*skaičiuoja pagal Lietuvai skirtas ir planuojamas panaudoti SVV finansavimui investicijas

Nors pirmuoju ir antruoju finansiniu laikotarpiu daugiausiai finansavimo SVV įmonėms buvo skiriama per technologijų plėtros, inovacijų ir darnaus vystymosi skatinimo sritį, bet trečiuoju

laikotarpiu šiai sričiai skirta gerokai mažiau lėšų, todėl daroma išvada, kad ši sritis nebėra tokia svarbi kokia buvo ankstesniais laikotarpiais. Pirmaisiais dviem laikotarpiais daugiau lėšų buvo skiriama būtent šiais sričiai, nes Lietuvos įmonės buvo gerokai atsilikusios nuo kitų ES valstybių narių technologijų srityje ir nebuvo tokios modernios. Per 2004–2006 ir 2007–2013 m. laikotarpius efektyviai panaudojus šiai sričiai skirtas investicijas, modernizavus gamybos procesus daugelyje įmonių, šios srities svarbumas sumažėjo. Prie to taip pat prisidėjo 2014–2020 metų veiksmų programa nusistatytas didesnis investicijų nukreipimas užimtumo ir ekonomikos augimo skatinimo tikslams siekti, nes šiuo laikotarpiu yra bandomi įgyvendinti „Europa 2020“ tikslai. Žmoniškųjų išteklių plėtros skatinimo sričiai visais finansiniais laikotarpiais buvo skiriama panaši dalis ES struktūrinių fondų investicijų. O SVV produktyvumo, konkurencingumo ir plėtros skatinimo sritis visais laikotarpiais užėmė galima sakyti didžiausią dalį SVV subjektams skiriamų ir panaudojamų investicijų dalį. Remiantis gautais rezultatais, galima daryti išvadą, jog investavimas į SVV subjektų plėtrą ir konkurencingumo tarptautiniu lygiu skatinimą atneša naudą ne tik įmonėms, bet ir valstybei, todėl kiekvienu finansiniu laikotarpiu yra išlaikomas panašus finansavimas šiai sričiai.

Galima pastebėti, jog didžiausia dalis lėšų, per priemones, kurios yra priskiriamos SVV produktyvumo, konkurencingumo ir plėtros skatinimo sričiai, 2007–2013 m. (žr. 10 priedas) yra nukreipta į kontroliuojančius fondus arba kitaip į tam tikrus kitus fondus, kuriais yra investuojama į įmonių plėtrą ir jų augantį kapitalą per finansų inžinerijos priemones, kurios grįžta ir jas galima panaudoti pakartotinai. Kadangi šiai priemonei skirtas investicijas galima panaudoti ne vieną kartą, todėl jos atneša daugiau naudos ir jomis galima finansuoti daugiau įmonių. Kadangi šioms priemonėms yra skiriama didžioji dalis SVV finansavimui skirtų lėšų, todėl yra reikalinga išanalizuoti kontroliuojančių fondų priemonės įgyvendinimą per finansų inžinerijos priemones.

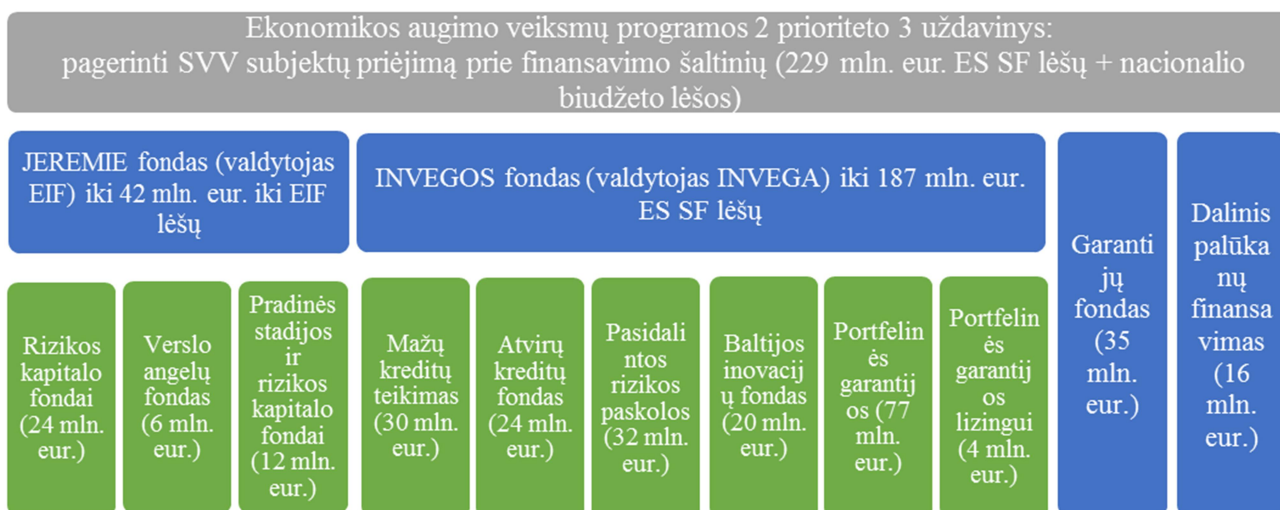
3.3 2007-2013 metų laikotarpiu iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansuojamų finansų inžinerijos priemonių analizė

Vienos svarbiausių priemonių SVV subjektams finansuoti ir kuriai yra skiriama daugiausiai ES struktūrinių fondų lėšų yra finansų inžinerijos priemonės. Jos skirtos SVV subjektų plėtrai, konkurencingumui skatinti ir gerinti sąlygas jiems gauti finansavimą. Kadangi įgyvendinant finansų inžinerijos priemones (toliau FIP) investuotos lėšos grįžta ir gali būti perinvestuojamos, todėl šiomis priemonėmis galima suteikti finansavimą daugiau subjektų ir jos suteikia daugiau naudos.

2007–2013 metų laikotarpiu ES struktūrinių fondų lėšų finansavimas verslo plėtrai, produktyvumui, konkurencingumui skatinti buvo teikiamas dvejopai: tiesioginio finansavimo būdu, skiriant subsidijas; netiesioginio finansavimo būdu, pasitelkus tarpininkus finansų inžinerijos priemonėms įgyvendinti. Finansų inžinerijos priemonių poveikis yra daugialypis, nes ne taip kaip

skiriant subsidijas jos yra grįžtančios ir jas galima panaudoti pakartotinai. 2007–2013 metų finansiniu laikotarpiu finansų inžinerijos priemonės buvo naudojamos įgyvendinti Ekonomikos augimo veiksmų programos 2 prioriteto 3 uždaviniui: pagerinti SVV subjektų priėjimą prie finansavimo šaltinių. Šis uždavinys įgyvendinamas per priemonę: kontroliuojantieji fondai, o ją įgyvendinti paskirti du fondai: Europos investicijų fondas (toliau EIF) ir INVEGOS fondas. 2007–2013 metų laikotarpiu šiai priemonei yra skirta 228,478 mln. eurų, kurie yra paskirstyti taip: EIF skirta 41,975 mln. eurų, o INVEGOS fondui – 186,503 mln. eurų. (žr. 18 pav). EIF jam skirtas ES struktūrinių fondų lėšas panaudoja per vieną iš keturių iniciatyvų – JAREMIE, kuri yra sukurtas EK ir EIF siekiant skatinti finansinių inžinerijos priemonių naudojimą norint pagerinti galimybes mažoms ir vidutinėms įmonėms prieiti prie finansinių šaltinių. Per JAREMIE iniciatyvą 2007–2013 metais įgyvendinamos šios FIP (žr. 18 pav):

- **Rizikos kapitalo fondai** – Sudaro BaltCap didžiausio Baltijos šalyse privataus ir rizikos kapitalo investuotojo fondas KŪB „Lithuania SME Fund“ ir lietuviškos privataus kapitalo fondų valdymo bendrovės fondas KŪB „LitCapital I“. Investuoja į verslo plėtrą vykdančias ir didelį augimo potencialą turinčias įmones. LitCapital fondas orientuojasi į šiuos sektorių: IT, paslaugų, plataus vartojimo prekių, medicinos, bioenergijos, o Lithuania SME Fund tokių sričių neišskiria.
- **Verslo angelų fondai** – Fondas investuoja kartu su verslo angelu santykiu 50:50. Verslo angelas - tai fizinis arba juridinis asmuo, pasirengęs investuoti į pasirinktą bendrovę dalį savo kapitalo ir su jos vadovais dalintis asmenine verslo patirtimi, siekdamas iš investicijų gauti grąžą. Orientuojasi investuoti į perspektyvias ir į eksportą orientuotas Lietuvos bendroves.
- **Pradinės stadijos ir rizikos kapitalo fondai** – Jis sudarytas iš dviejų fondų: Pradinės stadijos rizikos kapitalo fondo, kurio tikslas padėti augti naujoms įmonėms finansuojant perspektyvias idėjas, padedant joms vystytis pradiniame verslo stadijos etape ir rizikos kapitalo fondo, kuris skirtas investuoti į idėjas, išvystytas Pradinės stadijos rizikos kapitalo fondo investicijų pagalba, bei į veikiančias sparčiai augančias įmones.

19 Pav. 2007–2013 metų laikotarpiu ES struktūrinių fondų lėšų paskirstymas finansų inžinerijos priemonėms.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Ūkio ministerija duomenis.

INVEGOS fondas administruoja 6 finansų inžinerijos priemones ir buvo atsakingas už atskirų dviejų fondų įgyvendinimą: (žr. 18 pav.):

- **Mažų kreditų teikimas** (administruoja) – skiriamos lengvatinės paskolos verslo plėtrai – įmonių investicinėms ir apyvartinėms lėšoms finansuoti. Mažo kredito gavėjas gali būti tik Lietuvos teritorijoje veikianti ir įregistruota įmonė, atitinkanti labai mažos, mažos ar vidutinės įmonės apibrėžimą pagal SVV įstatymą. Gražintos mažų kreditų lėšos bus naudojamos tik naujiems mažiems kreditams teikti.
- **Atvirų kreditų fondas** (toliau AKF) (administruoja) – Lengvatinės paskolos SVV subjektų plėtrai. Kreditai iš atvirų kreditų fondo lėšų gali būti teikiami SVV subjekto investicijoms finansuoti ar apyvartinio kapitalo trūkumui padengti, jei tas finansavimas susijęs su SVV subjekto naujos veiklos pradžia ar egzistuojančios veiklos plėtra. Iš AKF skiriama 75 proc. kredito sumos, o likusi dalis t.y. 25 proc. prideda atrinkti bankai, kurie veikia kaip tarpininkai. SVV subjektų gražinti kreditai ar jų dalis yra pervedami į INVEGOS fondą perinvestavimui.
- **Pasidalintos rizikos paskolos** (administruoja) – priemonė, kuria teikiamos paskolos investicijoms, apyvartinėms lėšoms papildyti, jeigu jomis yra plečiama SVV subjekto veikla. Teikiant šią paskolą tarpininkaujantys bankai turi prisidėti nemažiau 50 proc. iš savo lėšų, kita dalis skiriama iš šiai priemonei skirtų ES struktūrinių fondų lėšų. Jei įmonė atitinka tam tikrus reikalavimus imdama paskola ji gali pasinaudoti ir INVEGA garantijomis.
- **Portfelinės garantijos** (administruoja) – priemonė skirta palengvinti finansavimo gavimą SVV subjektams, kai šios susiduria su nepatrauklaus ar nepakankamo užstato problema ir tai joms trukdo gauti finansavimą. Kitaip nei individualių garantijų atveju, pagal šią

priemonę kreditus teikia ir dokumentaciją rengia kredito įstaigos. Suteikiama 80 proc. kredito sandorių sumos iki sutartyje su finansų įstaiga nustatytos nuostolingos ribos.

- **Portfelinės garantijos lizingui** (administravo) - suteikiama finansinė garantija iki 80 proc. lizingo sumos naujiems SVV lizingo sandoriams. Kaip ir portfelinės garantijos atveju pagal šią priemonę kreditus teikia ir dokumentaciją rengia kredito įstaigos.
- **Garantių fondas** (įgyvendino) - teikia garantijas kredito įstaigoms už SVV subjektų paskolas, susijusias su verslo plėtra, taip sprendžiant nepatrauklaus užstato problemą. Dėl individualios garantijos teikimo sprendimą priima INVEGA, iš finansų įstaigos gavusi reikiamus dokumentus. Individuali garantija garantuoja nuo 30 iki 80 proc. kredito grąžinimo finansų įstaigai. INVEGA gali suteikti garantijas už paskolas, kurias smulkaus verslo subjektams suteikia INVEGOS nusistatytos kredito įstaigos.
- **Dalinis palūkanų finansavimas** (įgyvendino) - tai ES struktūrinių fondų lėšų teikimas projekto vykdytojui, kompensuojant dalį projekto vykdytojo sumokėtų palūkanų. Palūkanos gali būti kompensuojamos paskoloms, projektams, kurie buvo skirti SVV subjekto plėtrai.
- **Baltijos inovacijų fondas** (toliau BIF) (administravo) – šis fondų fondas sukurtas dėl to jog atskiros Baltijos šalių rizikos kapitalo rinkos nėra patrauklios ir riboto dydžio. Juo siekiama paskatinti Lietuvos, Latvijos ir Estijos rizikos kapitalo rinkų augimą. Kaip ir didžioji dalis FIP priemonių BIF orientuojasi į didelį augimo potencialą turinčias įmones. Šis fondas bendrai finansuojamas iš INVEGOS fondo, Latvijos garantijos agentūra ir Kredex po 20 proc. (po 26 mln. eur.), o EIF dengia likusią 40 proc. dalį (52 mln. eur.)

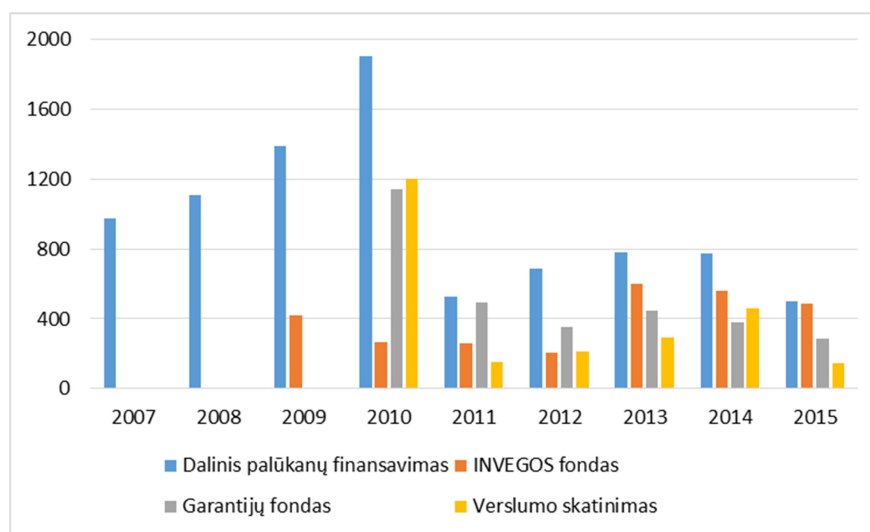
Kadangi JAREMIE iniciatyvos finansų inžinerijos priemonėmis yra daromos ilgalaikės investicijos ir jų grąžai reikalingas laikas, todėl ataskaitos kaip paskirstytos, kaip panaudotos, kokia jų grąža šių lėšų nėra. Tačiau 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų svetainėje yra skelbiama kad investicijas pagal šią iniciatyvą yra gavę virš 70 projektų ir visos per EIF skirtos lėšos buvo paskirstytos. Tačiau savo finansinės veiklos ataskaitose plačią informaciją apie savo administruojamas FIP pateikia INVEGA, todėl verta plačiau išanalizuoti jas.

INVEGA prie ES struktūrinių fondų įgyvendinimo prisijungė tik nuo 2007–2013 metų veiksmų programos laikotarpio pradžios. Prieš analizuojant priemones yra naudinga paminėti, kad INVEGOS fondas FIP pradėjo vykdyti 2009 m., o jų panaudojimo laikotarpis baigėsi 2015 metų pabaigoje, todėl ES struktūrinių fondų lėšos pradėtos naudoti tik nuo 2009 metų ir laikotarpis užtęstas iki 2015 m. Prieš 2007 metus INVEGOS fondas veiklą vykdė iš savo generuojamų lėšų.

Nuo 2007 metų INVEGA pradėjo įgyvendinti tik jai paskirtos dalinių palūkanų kompensavimo finansų inžinerijos priemonės įgyvendinimą, kuri buvo dalinai finansuojama iš ES struktūrinių fondų lėšų. Atviro kredito fondas ir mažų kreditų teikimas pradėjo veikti 2009 metų, nuo 2010 metų prie jų

prisidėjo garantijų fondas ir verslumo skatinimo fondas, 2012 metais Lietuvai, Latvijai ir Estijai įkūrus Baltijos inovacijų fondą, Lietuvoje INVEGOS fondui buvo paskirtas jo administravimas, o 2013 metais buvo perimtos pasidalintos rizikos paskolos ir portfelines garantijos administravimas iš prieš tai jas valdžiusios JAREMIE iniciatyvos. Dalis FIP pradėjo veikti 2009–2010 metais, nes joms įforminti reikėjo sudaryti tam tikrą struktūrą, kad jos tikrai veiktų ir efektyviai finansuotų SVV subjektus.

Didžiausia dalis, net 8 649 įmonių per analizuojama laikotarpį, buvo finansuotos iš dalinių palūkanų kompensavimo FIP, nes ši priemonė veikė visa laikotarpį ir pradžioje kol nebuvo pradėjusios funkcionuoti kitos priemonės iš jos buvo finansuojama po 1000 subjektų per metus (žr. 20 pav.). Šis skaičius 2007–2010 metų laikotarpiu sparčiai augo, nes nedaug finansinių inžinerijos priemonių veikė, o ES investicijos projektams buvo teikiamos pagrįdė negrąžinamosios subsidijos forma. Todėl norėdamos palengvinti sau finansavimo gavimo našta, sumažinti kaštus, planuotis verslo plėtrą įmonės naudojos šia priemone. Nuo 2010 metų pradėjus veikti daugiau finansų inžinerijos priemonių finansuotų įmonių skaičius per jas pasiskirstė labiau (žr. 19 pav.) ir dalinių palūkanų finansavimo priemonė susilaukdavo ir mažiau paraiškų finansavimui, 2015 metais iš jos buvo finansuoti tik 503 subjektai.

20 Pav. SVV subjektų skaičius gavusių finansavimą pagal atskiras FIP.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis INVEGA duomenimis.

2009 metais pradėjo veikti iš INVEGOS fondo finansuojamos FIP atviro kredito fondas ir mažų kreditų fondas. Iš atviro kreditų fondo buvo finansuoti 619 subjektų (žr. 20 pav.), kurių dauguma buvo finansuoti 2013–2015 metais, o iš mažų kreditų fondo buvo finansuoti 931 SVV subjektai, tačiau kadangi viso lėšos buvo paskirstytos ir įsisavintos anksčiau jis baigėsi 2014 metais, o 2014–2020 metais šios priemonės nebeliko, nes ji buvo panaikinta. Panaikinimo priežastis gali būti, tai kad atskira priemonė, kurios administravimui reikalingos lėšos įgyvendinti yra neefektyvu, kai tokius pačius kreditus tik sumos kiekis gali svyruoti nuo mažesnės iki didesnės sumos yra įgyvendinti efektyviau per vieną priemonę.

Pirmaisiais garantijų ir verslo skatinimo fondų veikimo metais pastebimas didelis įmonių finansavimas siekė virš 1000 subjektų, tačiau kitais metais jis smarkiai krito. Per abu šiuos fondus per visą laikotarpį buvo skirtas finansavimas 5 555 subjektų iš jų garantijos fondu – 3 094, o verslo skatinimo fondu – 2 461 (žr. 20 pav.). Šie fondai yra vieni iš tų pagal, kuriuos buvo paskirstytas finansavimas daugiausiai subjektų. Nuo 2013 metų INVEGA perėmė administruoti iš JAREMIE iniciatyvos dvi FIP pasidalintos rizikos paskolos ir portfelinės garantijos. Portfelinės garantijas sudaro dvi jų rūšys: portfelinės garantijos ir portfelinės garantijos lizingui. Pasidalintos rizikos paskolos per 2013–2015 metų laikotarpį kiekvienais metais augo ir per laikotarpį finansavo 511 SVV subjektus, o portfelinės garantijos kiekvienais metais finansavo po mažiau subjektų nei prieš tai metais ir laikotarpio gale buvo finansavę 714 subjektų. LR Ūkio ministerija paskelbė, kad iki 2012 metų pabaigos buvo suteiktas finansavimas 5 700 įmonių, o 2015 metų pabaigoje užfiksuota, kad suteiktas finansavimas 17 037 SVV subjektų.

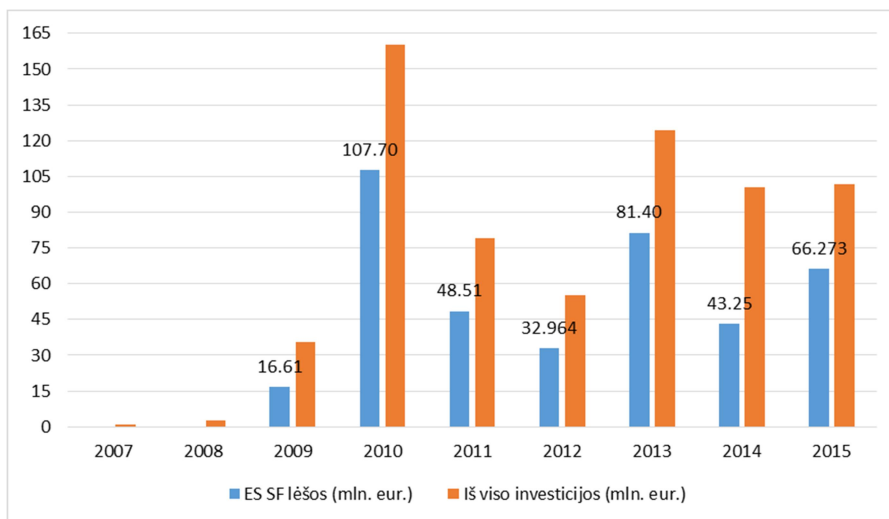
Prie Baltijos investicijų fondo bendro biudžeto Lietuva prisideda 20 proc. lėšų suplanuotų paskirstyti per laikotarpį, kaip ir visos kitos valstybės. Tačiau kiek tiksliai lėšų ir subjektų iš jo yra finansuojama nėra pateikta, nors ir teigiama, kad Lietuva gauna nemažiau negu pati į ją investuoja, tačiau duomenų, kaip šios lėšos yra paskirstomos nėra. Todėl nėra aišku ar šiuo fondu paskirstomos lėšos yra efektyviai įsisavinamos ir į ką labiausiai nukreipiamos.

Finansinių inžinerijos priemonės yra finansuojamos iš pagrindinių ES struktūrinių fondų ERPF ir ESF, tačiau pastebint, kiek paraiškų norinčių gauti finansavimą sulaukiama šių lėšų nepakanka. Dalį lėšų skiria valstybė, kitą dalis kaip nustatyta kiekvienos FIP yra dalinai finansuojamos iš tarpininkaujančių bankų, dalis įmonių gaudamos finansavimą pritraukia kitų įmonių lėšas, kurios nori investuoti į įmonės kapitalą arba yra dengiama grįžusiomis lėšomis. Nors tokių priemonių, kurioms 2007–2013 m. buvo paskirstomos perinvestuojamos lėšos nėra daug, nes lėšos grįžti pradėjo tik nuo laikotarpio vidurio ir didžiausias jų grįžimas laukiamas 2014–2020 m. laikotarpiu, kuriam šios lėšos ir bus skirtos finansuoti.

Dalinis palūkanų finansavimas viena iš tų priemonių, kurios yra finansuojamos perinvestuojant lėšas. Šiai priemonei finansuoti panaudota 21,20 mln. eurų iš kurių 17,85 mln. Eur. ES struktūrinių fondų lėšos, o likusi dalis buvo dengiama iš grąžintų lėšų (žr. 12 Priedas). Nors ši dalis yra labai nedidelė tik 3,35 mln. eurų, kas sudaro tik 15 proc. visos šiai priemonei skirtos sumos. Dar viena finansų inžinerijos priemonė, kuriai pavyko susigrąžinti dalį investuotų lėšų ir jas perinvestuoti yra atviras kreditų fondas per visą finansinį laikotarpį šiai FIP panaudota 20,716 mln. eurų iš jų 19,628 mln. eurų įsisavinta iš ES struktūrinių fondų, 1,088 mln. eurų dalis panaudota iš grąžintų lėšų. Taip pat dalis grąžintų lėšų buvo panaudota ir finansuojant pasidalintos rizikos FIP. Jai buvo panaudota 97,644 mln. eurų iš jų 93,729 mln. eurų ES struktūriniais fondais skirtos lėšos, o likusi 3,915 mln. eurų skirtos nuo grįžusių lėšų. Per visą 2007–2013 metų laikotarpį pakartotinai panaudota 8353 lėšų.

Nors grąžintų lėšų 2007–2013 metų finansinio laikotarpio metu buvo panaudota ne daug, nes didžioji dalis lėšų, kurios turi būti grąžintos dar nėra pasiekusios INVEGOS fondo atgal, tačiau jau yra planuojama, kad 2014–2020 metų finansiniu laikotarpiu SVV subjektams finansuoti bus perinvestuota 107,4 mln. eur. grąžintų lėšų. Šios lėšos padės, suteikti finansavimą daugiau įmonių, ne skaičiuojant kiek būtų galima šiomis perinvestuoti skirtomis lėšomis paremti įmonių gautume apie 1000 įmonių.

Lietuva per finansų inžinerijos priemones lėšas pradėjo įsisavinti nuo 2009 metų, nors finansinis laikotarpis prasidėjo 2007 m., tačiau kadangi reikėjo atrinkti projektus ir paskirstyti lėšas panaudojimas prasidėjo vėliau. Kadangi panaudojimas prasidėjo vėliau įsisavinimas taip pat automatiškai užsitęsę, todėl ESI fondų lėšos yra panaudojamos dar 2 metai po veiksmų programos pabaigos. Visais laikotarpio metais išskyrus 2014 metus galima pastebėti, kad ES struktūrinių fondų lėšos sudarė šiek tiek daugiau negu pusę visų panaudotų lėšų (žr. 19 Pav.). Bendroje viso laikotarpio panaudotų lėšų sumoje ES struktūrinių fondų investicijos taip pat sudarė didžiausią dalį, net 60 proc. visų INVEGA įgyvendinamų finansų inžinerijos priemonių finansavimui. Didžiausias lėšų panaudojimas pastebimas 2010 metais, kurio išaugimui įtakos galėjo turėti, tai kad pradėjo veikti visos priemonės. Taip pat kadangi didžioji dalis lėšų paskirstymo vyko 2007–2009 metais didžiausias panaudojimas susidėjo būtent metams po to ir buvo panaudota 160,4 mln. eurų. Mažiausias įsisavinimas buvo pirmaisiais dviem metais, nes veikė tik dalinių palūkanų kompensavimo priemonė ir nebuvo naudojamos ESI fondų lėšos, todėl per metus buvo panaudojama tik 1-2 mln. eurų. Per šį laikotarpį buvo panaudota net daugiau lėšų negu buvo numatyta, tai parodo, kad finansų inžinerijos priemonės yra reikalingos ir joms skirtų lėšų įsisavinimas yra efektyvus ir naudingas.

21 Pav. Kiekvienais metais panaudota lėšų pagal FIP finansuoti ir ES struktūrinių fondų dalis skirta FIP finansuoti tais metais.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis INVEGA duomenimis

Daugiausiai lėšų paskirstyta per Garantijų fondą (žr. 12 Priedas). Naudojantis šia finansų inžinerijos priemone panaudota 379.54 mln. eurų., bendroje panaudotų lėšų struktūroje jis sudarė daugiau negu 50 proc. visų panaudotų FIP lėšų per laikotarpį. Šia priemone yra finansuojamos įmonės, kurios nėra patrauklios kredito įstaigoms gauti kreditui. Kadangi šios priemonės finansavimui skirta tik

37 mln. eurų iš ES struktūrinių fondų didžioji dalis šiai priemonei panaudotų lėšų ateina iš INVEGOS taip pat dalis yra finansuojama iš nacionalinio biudžeto. Nuo pat atsiradimo pradžios, 2010 metais, kiekvienais metais garantijų fondu buvo paskirstoma daugiausiai lėšų. Pirmuosius tris metus 80 proc. visoje per metus paskirstomų FIP lėšų struktūroje, o vėliau pradėjo mažėti ir paskutiniaisiais metais sudarė tik 35,5 proc.

INVEGOS fondas su savo finansų inžinerijos priemonėmis tuo tarpu per finansinį laikotarpį bendroje panaudotų lėšų struktūroje sudarė tik 33,5 proc. Šis procentas benroje struktūroje išaugo tik vėliau, nes pradžioje šis fondas sudarė tik apie 15 proc., tačiau kai jo struktūroje pradėjo veikti pasidalintos rizikos paskolų ir portfelinių garantijų priemonės procentas išaugo, nes šiomis priemonėmis buvo paskirstoma daugiausiai lėšų iš visų INVEGOS fondo administruojamų priemonių. Per portfelinių garantijų priemonę buvo paskirstyta/panaudota 95 mln. eurai ir tai sudarė 43 proc. visų INVEGOS fondo bendrų investicijų. Atsižvelgiant į tai, kad ši priemonė veikė tik 3 metus, o didžioji kitų priemonių dalis 5-6 metus, toks panaudojimo procentas parodo, jog priemonė tikrai buvo reikalinga ir nors ir per trumpesnę laiką, bet visos jai skirtos lėšos buvo panaudotos. Vienas iš didžiausių INVEGOS fondo privalumų arba kitaip ES struktūrinių fondų skyrimo ne projektui, o fondui yra tai, kad vienai priemonei nepanaudotos ES struktūrinių fondų lėšos gali būti perskirstytos kitai priemonei finansuoti, jeigu joje yra jaučiamas finansavimo trūkumas. Iš ES struktūrinių fondų finansuojamiems konkretiems projektams to padaryti negalima, nes jie yra įgyvendinti skirtingų įmonių/įstaigų. Kadangi fondas lėšas skėtiniu būdu paskirsto tarpininkams jis gali koreguoti paskirstomas lėšas priemonėms.

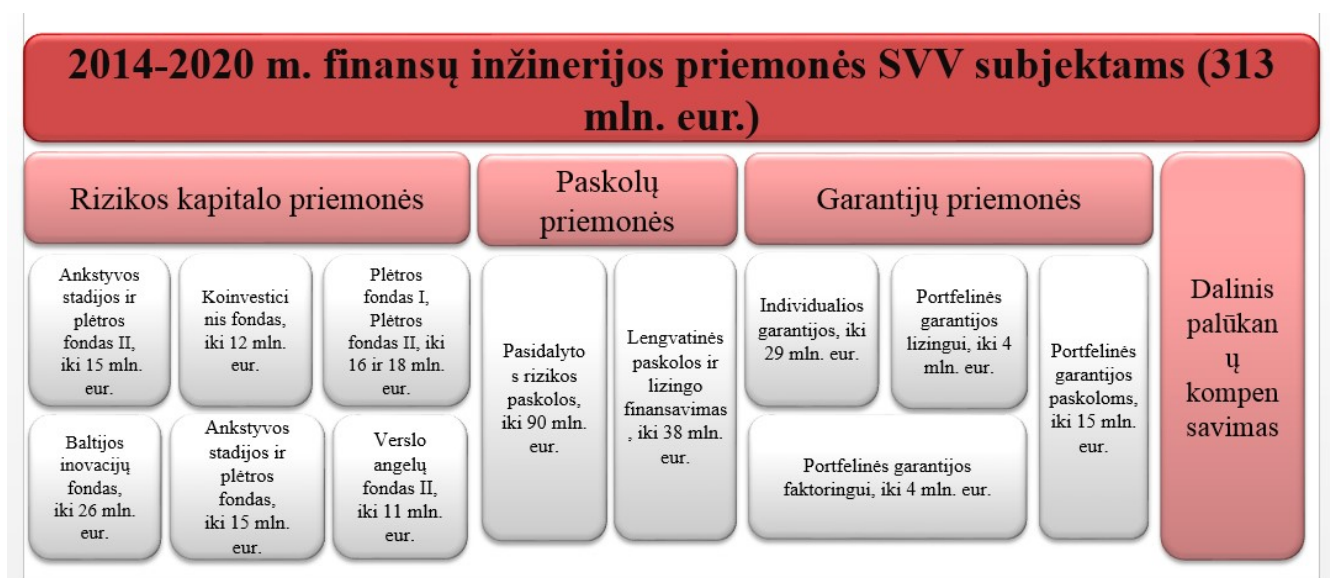
Apibendrinant galima teigti, jog finansų inžinerijos priemonės yra patrauklios valstybei, nes jas galima susigrąžinti ir pakartotinai panaudoti, o verslui jos yra patrauklios nes jų pagalba galima lengviau planuoti plėtros procesus ir gauti reikiama finansavimą kai įmonė nėra tokia patraukli investuotojams. Per 2007–2013 metų ES struktūrinių fondų laikotarpiu pirmą kartą iš ESI fondų lėšų buvo finansuojamos FIP, pastebėjus jų naudą ir panaudojimo stiprumą kitu finansiniu laikotarpiu planuojama skiriamas lėšas FIP didinti.

3.4 Planuojamos finansų inžinerijos priemonės 2014–2020 metų laikotarpiui

Pirmasis laikotarpis, kuomet iš ES struktūrinių fondų lėšų buvo finansuojamos ir finansų inžinerijos priemonės pasibaigė. Vertinimu metu pastebėjus, tokius didelius paraiškų teikimo skaičius ir supratu, jog FIP yra naudingos nes jas galima perinvestuoti nuspręsta toliau šioms priemonėms skirti finansavimą iš ESI fondų. 2014-2020 m. laikotarpiu FIP bus taikomos platesniu spektru, ne tik verslo investicijoms, daugiabučių ir bendrabučių renovacijai, bet ir kitiems infrastruktūros, viešosios ir privačios partnerystės projektams. Šiuo finansiniu laikotarpiu yra panaikinamos ir pridedamos kelios

naujos finansų inžinerijos priemonės. Nuo 2014–2020 metų veiksmų programos laikotarpiu iš ES struktūrinių fondų bus finansuojamos šios naujos finansų inžinerijos priemonės:

- Ankstyvos stadijos ir plėtros fondas ir Ankstyvos stadijos ir plėtros fondas II – skirta labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms finansuoti. Tinkamos finansuoti bus tas įmonės, kurios kuria produktus aukštųjų technologijų sektoriuose, įgyvendinančias aukštųjų technologijų idėjas, kurioms reikia specialių žinių.
- Ko-investicinis fondas – Investuojama į įmonės akcinį kapitalą arba jo dalį įmonės augimo stadijoje. Naudos gavėjai: įmonės vykdančios ekonominę veiklą pažangios specializacijos srityje.
- Plėtros fondas I ir Plėtros fondas II – Sąlygos keliamos norint gauti finansavimą iš šios priemonės: investicijų regionuose skatinimas, didelių įmonių investicijų pritraukimo skatinimas.
- Lengvatinės paskolos ir lizingo finansavimas
- Portfelinės garantijos faktoringui – jos tikslas - pagerinti SVV subjektų priejimą prie išorinių finansavimo šaltinių. Finansuojami modeliai lengvinantys mažų ir vidutinių įmonių atsiskaitymus su partneriais vietinėje ir užsienio rinkose.
- Individualios garantijos – skirtos materialioms investicijoms, turtui pirkti arba rekonstrukcijai atlikti, nematerialioms investicijoms įsigyjant technologijų patentus ir licencijas ir apyvartinėms lėšoms finansuoti.

22 Pav. 2014-2020 metais išskirtos FIP ir joms skiriamos ES struktūrinių fondų lėšos.

Šaltinis: LR Ūkio ministerija

2014 metais prasidėjo naujas ES struktūrinių fondų laikotarpis ir su juo paskirstytos lėšos FIP finansuoti. 2014–2020 metais planuojama finansų inžinerijos priemonėms skirti 313 mln. eurų net 36 proc. daugiau negu praeitą finansinį laikotarpį. Skiriamos lėšos didėjo, nes 2007–2013 metais per FIP buvo įsisavinta daugiau ES struktūrinių fondų lėšų negu planuota, o paraiškų gauti finansavimui per

visą laikotarpį gauta beveik 20 000. Nors dar nėra nuspręsta, kas bus atsakingas už šių priemonių administravimą, tačiau tikėtina, kad INVEGA bus atsakinga už paskolos priemonių garantijų priemonių ir dalinių palūkanų kompensavimo priemonių administravimą ir įgyvendinimą ir jeigu nesikeis nuo praėjusių metų apsiims administruoti Baltijos inovacijų fondą, o JAREMIE iniciatyva kartu su EIF bus atsakinga už kitas 5 rizikos kapitalo priemones. Per šį laikotarpį INVEGA turės paskirstyti – 227,8 mln. eurų, o JAREMIE iniciatyva – 69,6 mln. eurų., 65,7 proc. lėšų skirtų finansų inžinerijos priemonėms finansuoti bus skirta iš ES struktūrinių fondų, o likusios lėšos 14,3 proc., bus skiriamos iš po praeito investavimo periodo sugrįžusių lėšų, kurios turėtų siekti 107,4 mln. eurų.

Finansų inžinerijos priemonių nauda yra gerokai didesnė nei subsidijų, nes panaudotos investicijos grįžta ir jas galima perinvestuoti kelis kartus. Tokios galimybės padidina panaudojamų lėšų efektyvumą ir leidžia daugiau įmonių gauti joms taip reikalingą finansavimą įmonės plėtrai vykdyti. Kadangi 2007–2013 m. finansiniu laikotarpiu buvo įsisavinta daugiau ES struktūrinių fondų lėšų nei planuota todėl 2014–2020 metais net iki buvo pridėtos grįžusios lėšos perinvestavimui, bet buvo didintos ir ES struktūrinių fondų lėšos finansų inžinerijos priemonėms, taip pat buvo koreguojamos ir keičiamos pačios priemonės ir dabar jų yra daugiau. Didelis FIP skirtų lėšų panaudojimas parodo, kad SVV subjektai stengiasi pasinaudoti visomis finansų inžinerijos priemonėmis norėdami plėsti savo verslą ir didinti jo konkurencingumą tarptautinėje rinkoje.

Smulkaus ir vidutinio verslo sektorius laikomas vienu iš svarbiausių valstybės ekonomiką veikiančių veiksnių. Tačiau SVV subjektai dažnai susiduria su plėtros ir konkurencingumo problemomis ir tai trukdo jiems veikti efektyviai, todėl jiems yra reikalingas finansavimas, kad probleminės sritys būtų gerinamos. Patraukliausias būdas valstybei finansuoti SVV yra per finansų inžinerijos priemones, kurios grįžta ir jas galima panaudoti ne vieną kartą, to pasekoje suteikti reikiamą finansavimą daugiau įmonių. Atlikus 2007–2013 metų laikotarpio FIP analizę galima daryti išvadą, jog verslas noriai naudoja šiomis priemonėmis ir rezultatai matomi iš to kiek įmonių pasinaudojo šia galimybe. Todėl 2014–2020 metų finansiniu laikotarpiu yra nusistatytos naujos priemonės ir didesnis finansavimas, kad būtų galima suteikti finansavimą visoms verslo įmonėms, kurioms jo tikrai reikia.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados:

1. ES siekia ekonominės integracijos, nes jis skatina ekonominį bendradarbiavimą tarp valstybių narių, palengvina tam tikras transportavimo ir prekybos sąlygas ir mažina ekonomikos išsivystymo skirtumus tarp valstybių narių. Pasiekta pilna Europos Sąjungos ekonomikos integracija užtikrintą, kad visos valstybės narės yra ekonomiškai vienodai išsivysčiusios, ekonomiškai stiprios ir to pasekoje Europos rinka stiprėtų, o Europos Sąjunga veiktų kaip vieninga ekonominė zona, kurios rinka būtų viena konkurencingiausių pasaulyje.
2. ES vykdoma sanglaudos politika dar kitaip vadinama regioninė arba struktūrinė politika skirta mažinti ekonominiams ir socialiniams skirtumams tarp valstybių narių ir jų regionų. Ji yra įgyvendinama per tam skirtus finansinius instrumentus ES struktūrinius investicinius fondus, kurių lėšos yra kryptingai skiriamos valstybių narių probleminėms sritims. Tačiau plečiantis ES ir prisijungiant naujoms ekonomiškai silpnoms valstybėms skirtumai tarp šalių tik didėja, taip sudarant problemas efektyviai sanglaudos politikai įgyvendinti ir ES ekonomikos integracijai siekti.
3. Tyrimas parodė, kad 2004–2015 m. laikotarpiu panaudotos ESI fondų lėšos Lietuvos ekonomikai turėjo reikšmingos įtakos. Atlikto tyrimo rezultatai, leidžia teigti, kad ESI fondų lėšos stipriai prisideda prie BVP augimo, skatina eksporto apimčių augimą padeda pritraukti daugiau TUI. Tačiau šiek tiek mažiau įtakos daro nedarbo lygio mažėjimui, MI augimui, o biudžeto deficitui

daro neigiamą įtaką tačiau taip pat nedidelę. Todėl galima daryti išvadą, kad vis dėl to ES struktūrinių fondų investicijų daroma įtaka suteikia valstybės ekonomikos vystymuisi postūmį.

4. Vienas patraukliausių būdų finansuoti SVV subjektus yra per finansų inžinerijos priemones, nes jos yra grįžtančios ir jas galima investuoti iš naujo, taip suteikiant galimybę daugiau įmonių pasinaudoti lėšomis verslo plėtrai vykdyti. Remiantis atlikta analizę per 2007–2013 metų veiksmų programa išskirtas priemonės jomis pasinaudojo virš 17 tūkst. subjektų ir joms buvo paskirstyta 700 mln. eurų, kuriuos sudarė ESI fondų lėšos, nacionalinės lėšos, INVEGA ir bankų nuosavo lėšos ir grįžusios panaudotos FIP lėšos. Tai leidžia daryti išvadą, jog finansų inžinerijos priemonės yra patraukliausios priemonės, kurioms yra skiriamas vis didesnis dėmesys ir ESI fondų lėšos, kuriomis noriai naudojasi SVV subjektai savo verslo plėtrai užtikrinti.

Rekomendacijos:

1. Norint siekti geresnio ESI fondų lėšų panaudojimo rezultatų, rekomenduotina tobulinti projektų atrankos procesus, kad lėšos būtų skiriamos tikrai naudingiems projektams ir stiprinti administravimo institucijų atliekamą stebėsenos ir kontrolės vaidmenį, kas užtikrintų skaidrumą, padidintų panaudojamų lėšų efektyvumą ir leistu siekti aukštesnių rezultatų. Rekomendacija skiriama tarpinėms ir įgyvendinančioms ES struktūrinių fondų administravimo sistemos institucijoms, jas galima matyti 1 priede.
2. Prasidėjusiam 2014–2020 metų finansavimo laikotarpiui rekomenduotina remtis, kitų ES valstybių narių gerąją patirtimi ir praėjusių laikotarpių vertinimais, kad paskirstant investicijas būtų atsižvelgiama į kintančią ekonomikos situaciją ir problematiškiausias sritis. Rekomendacija skirta Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir Lietuvos Respublikos finansų ministerijai.
3. Rekomenduotina atlikti dažnesnius ir gilesnius ESI fondų investicijų panaudojimo vertinimus, ne tik kiekvieno finansinio laikotarpio atskirai, bet visų bendrai kad būtų galima stebėti ilgalaikį kitimą, taip pat į juos būtų galima atsižvelgti einamojo finansinio laikotarpio eigoje ir prisitaikyti prie kintančios valstybės situacijos. Rekomendaciją galėtų įgyvendinti Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos ES struktūrinės paramos departamentas.

LITERATŪRA

1. Artis M. and Nixson F. (Eds.), The Economics of the European Union: policy and analysis, (2001). Oxford : Oxford University Press
2. Barry F., Convergence is not automatic: Lessons from Ireland to Central and Eastern Europe, (2000). London: Macmillan Press.
3. Barry F., European Union regional aid and Irish economic development, (2003). Washington: World Bank.
4. Beckera S. O., Eggerb P. H., Von Ehrlichg M., (2010). Going NUTS: The effect of EU Structural Funds on regional performance. Journal of Public Economics Vol. 94, (p. 578-590). [Žiūrėta 2016 05 11]. Prieiga per internet http://ac.els-cdn.com/S004727271000071X/1-s2.0-S004727271000071X-main.pdf?_tid=33498cba-1508-11e6-b45d-00000aacb361&acdnat=1462703744_8001f2f6e564b5af92f46ed6a8c52d2d
5. Beržinskienė D, Cibulskienė D., Būdvytytė-Gudienė A., (2012). ES Struktūrinių fondų paramos įsisavinimo intensyvumas Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo sektoriuje. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 4 (28), (p. 53–64). [Žiūrėta 2016 05 03]. Prieiga per internetą http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1648-9098.N_4_28.PG_53-64/DS.002.0.01.ARTIC
6. Bomberg, E., Stubb, A. (2003). The European Union: How does it Work. Oxford University press.
7. Brazas A., (1999). Europos Sąjunga: struktūriniai fondai ir regioninė politika. Vilnius: Pradai.
8. Campanella, R. M. and Eijffinger, S. C. W. (Eds.), (2003). EU Economic Governance and Globalization. Massachusetts: Edward Elgar Publishing Inc.
9. Campos F. N., Coricelli F., Moretti L., (2014). Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method. <http://anon-ftp.iza.org/dp8162.pdf>

10. Čekanavičius V., (2011). Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose. [Žiūrėta 2016 05 04]. Prieiga per internetą <http://www.statistika.mif.vu.lt/wp-content/uploads/2014/04/regresine-analize.pdf>
11. Distribution of regions in EU member states, (2014). [Žiūrėta 2016 04 20]. Prieiga per internetą <http://insideurope.eu/node/498>
12. Dumčiuvienė D., (2010). Europos ekonominė integracija. Kaunas: Technologija.
13. Dornbusch R., Fischer S., Starz R., Macroeconomics, (2011). Singapore: Mc Graw Hill.
14. Economic integration. In Encyclopedia Britannica. [Žiūrėta 2016 02 25]. Prieiga per internetą <http://www.britannica.com/topic/economic-integration>
15. Efektyviausios verslo rėmimo formos naudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas, (2007). [Žiūrėta 2016 05 10]. Prieiga per internetą http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/BPD_vertinimo_ataskaitos/UM_37.pdf
16. ES struktūrinė parama 2007 –2013 m., (2016). Detali 2007-2013 m. ES paramos panaudojimo statistika. [Žiūrėta 2016 04 23]. Prieiga per internetą http://www.esparama.lt/barometras?program=&intermediate_institution=&program_priority=&implementing_institution=&measure=&date_to
17. ES struktūrinė parama 2007–2013 m., (2013). Verslui.[Žiūrėta 2016 05 20]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/verslui>
18. ES struktūrinių fondų poveikio bendrajam vidaus produktui vertinimas, (2009). [Žiūrėta 2016 05 15]. Prieiga per internetą http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2008MVP/BVP_ataskaita.pdf
19. ES Struktūrinių fondų poveikio šalies ekonomikai vertinimas, ekonomikos augimo prognozės iki 2020 metų, (2012). [Žiūrėta 2016 04 30]. Prieiga per internetą http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Poveikio_ekonomikai_modeliavimas2012_santrauka_LT.pdf
20. European Commission (2016), Commission staff working document, SWD(2016) 76, Country Report Estonia 2016. [Žiūrėta 2016 04 20]. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_estonia_en.pdf
21. Europos Komisija, (2012). Completing Europe's economic and monetary union, (2015). [Žiūrėta 2016 03 01]. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/priorities/sites/beta-political/files/factsheet-completing-banking-union_en.pdf
22. Europos Komisija, (2013). Europos socialinis fondas. [Žiūrėta 2016 03 17]. Prieiga per internetą <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=lt>
23. Europos Komisija (2014). Cohesion Policy and Lithuania. [Žiūrėta 2016 05 10]. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/information/cohesion-policy-achievement-and-future-investment/factsheet/lithuania_en.pdf
24. Europos Komisija, (2014). Ekonominė ir pinigų sąjunga. [Žiūrėta 2016 02 29]. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/index_lt.htm

25. Europos Komisija, (2014). Europa 2020. [Žiūrėta 2016 03 14]. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_lt.htm
26. Europos Komisija (2014), Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui, COM(2014) 130, Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ rezultatų apžvalga. [Žiūrėta 2016 03 14]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/europe2020stocktaking_lt.pdf
27. Europos Komisija, (2015). The road to EMU. [Žiūrėta 2016 02 29]. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/road/index_en.htm
28. Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio smulkiajam ir vidutiniam verslui vertinimas, (2014). [Žiūrėta 2016 05 10]. Prieiga per internetą http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2011MVP/SVV_Galutine_ataskaita.pdf
29. Eurostat statistics explained, (2016). Unemployment statistics. [Žiūrėta 2016 04 20]. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics
30. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, (2009). Kokybinis ir kiekybinis pasiektų Lietuvos 2004–2006 m. Bendrojo programavimo dokumento tikslų ir uždavinių vertinimas. [Žiūrėta 2016 05 10]. Prieiga per internetą http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2009MVP/BPD_pasiektu_tikslu_vertinimo_ataskaita_LT.pdf
31. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, (2013). Rizikos kapitalas. [Žiūrėta 2016 05 20]. Prieiga per internetą <http://www.esparama.lt/eif/parama-verslui/rizikos-kapitalas#PracticaSeedCapitalPracticaVentureCapital>
32. Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija, (2015). Finansų inžinerijos priemonės SVV subjektų plėtrai. [Žiūrėta 2016 05 23]. Prieiga per internet: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi5t4un14nNAhUGCpoKHcrXCU8QFggdMAA&url=http%3A%2F%2Fukmin.lrv.lt%2Fuploads%2Fukmin%2Fdocuments%2Ffiles%2Fes_parama%2F2007_2013%2Fparama_verslo_pletrai%2Ffinansines_priemonws_verslo_pletrai_schema_2015-07-16.pptx&usg=AFQjCNGXYwoYWoDUhOnjLbCLtEi5Qdc0OQ&sig2=u7Qr5NoPpx_Glr0q0ud5OA
33. Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos administruotos Europos Sąjungos struktūrinės paramos 2004–2006 metų programavimo laikotarpiu panaudojimo efektyvumo vertinimo bei rekomendacijų dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo efektyvumo didinimo 2007–2013 metų programavimo laikotarpiu galutinė vertinimo ataskaita, (2008). [Žiūrėta 2016 05 04]. Prieiga per internet http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/BPD_vertinimo_ataskaitos/UM_38_ataskaita.pdf
34. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerija (2013), Lietuvos regioninė politika, Samprata, tikslas, prioritetinės kryptys, įgyvendinimo teorijos. [Žiūrėta 2016 04 06]. Prieiga per internetą <http://www.nrp.vrm.lt/index.php?id=162>
35. Lietuvos Statistikos departamento oficialios statistikos portalas, (2015). Lietuvos biudžeto deficitas. [Žiūrėta 2016 05 04]. Prieiga per internetą <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles41>

36. Lietuvos statistikos departamento oficialios statistikos portalas, Materialinės investicijos (2014). [Žiūrėta 2016 05 17]. Prieiga per internetą https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/3329771/Materialines_investicijos.pdf
37. Lukoševičienė R., Vaičiulienė S., (2006). Struktūrinių fondų parama verslui. [Žiūrėta 2016 05 02]. Prieiga per internetą http://www.elibrary.lt/resursai/Mokslai/Kolegijos/Kolpingo_kolegija/konferencija2006/18.pdf
38. Magnus M., Backman J., Power C., (2015). Europos Parlamentas, Bankų Sąjunga. [Žiūrėta 2016 03 01]. Prieiga per internetą http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_4.2.4.html
39. Millar G., Culture and the Structural funds in Ireland, (2012). [Žiūrėta 2016 04 15]. Prieiga per internetą <http://www.eenc.info/wp-content/uploads/2012/10/GMillar-Culture-and-the-Structural-Funds-in-Ireland.pdf>
40. Misiūnas A., (2005). Lietuvos statistikos darbai: Verslo plėtros įtaka šalies ekonomikai.
41. Molle W., The Economics of European Integration: theory, practice, policy, (2006). Burlington: Ashgate Publishing Company.
42. Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti (2012). [Žiūrėta 2016 05 03]. Prieiga per internetą http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Visos_patvirtintos_priemones/strategija_20120925.pdf
43. Pass, Ch., Lowes B., Davies L., Ekonomikos terminų žodynas, (1997). Vilnius: UAB „Baltijos bisnis“.
44. PĀUN C., (2014). The Socio-economic Impact of European Funds on Eastern European Countries. International Review of Social Research Vol. 4, (p. 49-56). [Žiūrėta 2016 05 04]. Prieiga per internetą http://www.irsr.eu/issue10/04_Paun_p49-56.pdf
45. Rakauskienė O. G., Valstybės ekonominė politika, (2006). Vilnius: Mykolo romerio universitetas.
46. Tartilas J., (2005). Nedarbo problema. Jurisprudencija, t. 74(66), (p. 30–38). [Žiūrėta 2016 05 01]. Prieiga per internetą https://www.mruni.eu/upload/iblock/a8b/004_tartilas.pdf
47. Stripeikis O., Žukauskas, P., (2004). Smulkaus ir vidutinio verslo aplinka Lietuvos ir ES rinkos, organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai Nr. 31. Kaunas: VDU
48. Sūdžius V., (2001). Smulkaus ir vidutinio verslo administravimas ir valdymas. Vilnius: Kronta.
49. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“, (2014). Baltijos inovacijų fondas. [Žiūrėta 2016 05 20]. Prieiga per internetą <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/invega/rizikos-kapitalas#Baltijosinovacijfondas>
50. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“, (2016). Garantijos paskoloms. [Žiūrėta 2016 05 19]. Prieiga per internetą: <http://www.invega.lt/lt/paslaugos/garantijos/individualios-garantijos/paskoloms>
51. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“, (2015). INVEGOS veikla: 2007–2015 metų veiklos ataskaitos. <http://invega.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaitos/invegos-veikla>
52. Ūkio ministerijos kompetencijai priskirtų bendrai finansuojamų iš ES struktūrinių fondų lėšų ekonomikos sektorių būklės pokyčio vertinimas, galutinė ataskaita, (2011). [Žiūrėta 2016 05 10]. Prieiga per internetą http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2009MVP/U_M_Ekonomikos_sektoriu_vertinimo_ataskaita.pdf
53. Vainienė R., Ekonomikos terminų žodynas, (2008). Vilnius: Tyto alba.
54. Vilpišauskas R., (2009). Lietuvos dalyvavimo Europos sąjungoje politinė Ekonomija: lūkesčiai ir penkerių metų patirtis. Politologija, Nr. 58 (p.121-153). [Žiūrėta 2016 05 17]. Prieiga per internetą <http://www.zurnalai.vu.lt/politologija/article/viewFile/8404/6272>

55. Vinckas, V., Melnikas, B., (2015). Europos Sąjungos ekonominės integracijos poveikis Lietuvos transporto sektoriui. 18-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas–Lietuvos ateitis” teminė konferencija Verslas XXIa. amžiuje (p. 113-120). Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas. [Žiūrėta 2016 02 23]. Prieiga per internetą <http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/conference/2015/paper/viewFile/237/198>
56. Vitkus G. (2008). Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. Vilnius: Eugrimas.
57. Well D. N., Economic growth (2013). Essex: Pearson education limited.
58. Žukauskas S. R., Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros strateginės kryptys, (2002). Viešoji politika ir administravimas, Nr. 1, (p. 71-74), Vilnius. [Žiūrėta 2016 04 20]. Prieiga per internetą https://www.mruni.eu/upload/iblock/124/10_r.s.zukauskas.pdf

ŠALTINIAI

1. 1996 m. balandžio 3 d. Europos Komisijos rekomendacija 96/280/EK: Komisijos Rekomendacija dėl smulkaus ir vidutinio verslo sąvokos apibrėžimo. Official Journal of the European Union 107, (p. 4-9). [Žiūrėta 2016 05 016]. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31996H0280&from=EN>
2. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas 1998 m. lapkričio 24 d. Nr. VIII-935. Žin., 2007, Nr. 132-5354. [Žiūrėta 2016 05 16]. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.640D50DB8877/FvNqxCIJzS>
3. Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymas “Dėl rizikos kapitalo priemonės “Ankstyvosios stadijos ir plėtros fondas I” schemos, patvirtintas 2016 m. vasario 12d., Nr. 4-133, Vilnius. [Žiūrėta 2016 05 20]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/28f126e0d18011e583a295d9366c7ab3>
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 „Dėl Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento patvirtinimo, Žin. 2004, Nr. 123-4486. [Žiūrėta 2016 03 02]. Prieiga per internetą https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AEF225494516/TAIS_342192
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. rugpjūčio 28 d. nutarimu Nr. 791 „Dėl įgyvendinant finansų inžinerijos priemones grįžusių ir grįšiančių lėšų panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, Žin. 2013, Nr. 94-4700. [Žiūrėta 2016 05 02]. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C873D2170C78>

PRIEDAI

1 Priedas. 8 Pav. naudojamos santrumpos. Šaltinis: www.esinvesticijos.lt

□ SADM – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija;	□ VRM – Vidaus reikalų ministerija;	□ APVA – Aplinkos projektų valdymo agentūra;
□ ŠMM – Švietimo ir mokslo ministerija;	□ RPT – Regionų plėtros tarybos;	□ LMT – Lietuvos mokslo taryba;
□ SAM – Sveikatos apsaugos ministerija;	□ RPD prie VRM – Regioninės plėtros departamentas;	□ MITA – Mokslo, inovacijų, technologijų agentūra;
□ SM – Susisiekimo ministerija;	□ VPT – Viešųjų pirkimų tarnyba;	□ VIPA – UAB „Viešųjų investicijų plėtros agentūra“;
□ AM – Aplinkos ministerija;	□ FNTT – Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba;	□ INVEGA – UAB „Investicijų verslo garantijos“;
□ KM – Kultūros ministerija;	□ ESFA – Europos socialinio fondo agentūra;	□ LVPA – Lietuvos verslo paramos agentūra;
□ EM – Energetikos ministerija;	□ CPVA – Centrinė projektų valdymo agentūra;	
□ ŪM – Ūkio ministerija;	□ TID – Transporto investicijų direkcija;	

2 Priedas. 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų lėšų paskirstymas pagal sektorius. Šaltinis: sudaryta autorės remiantis www.esinvesticijos.lt duomenimis.

Sektorius	Priemonių sk.	Šiuo metu įgyvendinamų priemonių sk.	Skirta lėšų	Šiuo metu paskirstytos lėšos (mln. eur.)
Švietimas	39	0	887.64	0
Energijos taupymas ir renovacija	11	1	791.268	0.261
Verslas	26	6	659.494	66.34
Turizmas	3	1	36.563	0
Viešasis valdymas	15	0	176.662	0
Užimtumas ir soc. sanglauda	25	0	568.186	0
Informacinė visuomenė	10	0	235.943	0
Aplinkosauga	19	0	689.538	0
Sveikatos apsauga ir gerovė	25	0	241.858	0
Regioninė plėtra	6	1	411.047	0.223
Moksliniai tyrimai ir inovacijos	12	2	351.497	0
Susisiekimo infrastruktūra	19	0	1101.701	0
Techninė parama	3	0	249.829	0
Kultūra	6	0	188.819	0
Energetika	5	0	151.244	0
Iš viso:	224	11	6741.289	66.824

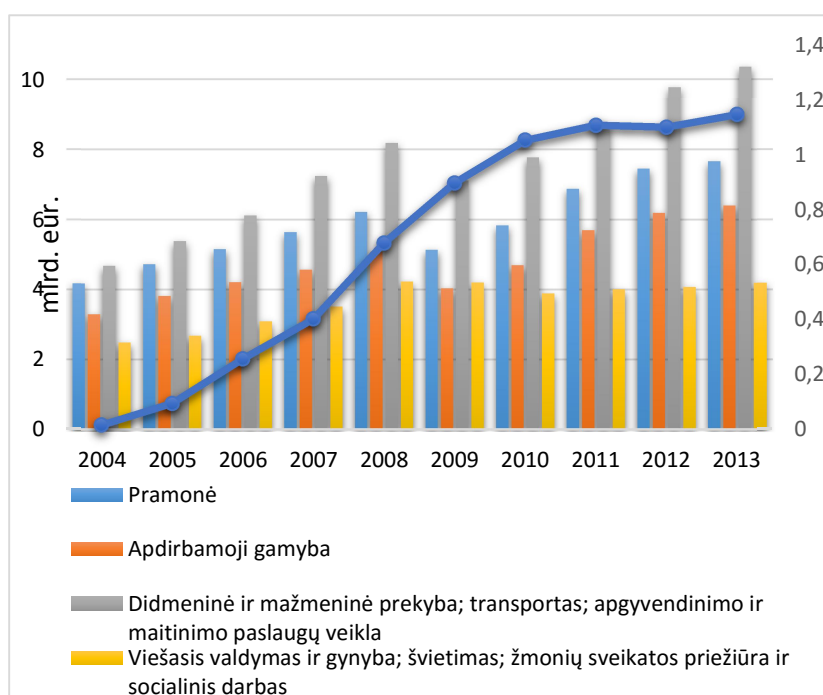
3 Priedas. Nagrinėjamų makroekonominių rodiklių ir ESI fondų panaudotų lėšų 2004–2015 m. duomenys. **Šaltinis:** duomenis imti iš Lietuvos statistikos departamento.

Rodikliai \ Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ESI fondų lėšos panaudotos kiekvienais metais (mlrd. eur.)	0.017	0.096	0.258	0.403	0.679	0.897	1.053	1.107	1.1	1.146	1.001	0.905
BVP to meto kainomis (mlrd. eur.)	18.238	21.002	24.079	29.041	32.696	26.935	28.028	31.263	33.335	34.962	36.444	37.124
Nedarbo lygis (proc.)	10.9	8.3	5.8	4.2	5.8	13.8	17.8	15.4	13.4	11.8	10.7	9.1
Eksportas (mlrd. eur.)	7.478	9.49	11.263	12.509	16.077	11.797	15.651	20.151	23.047	24.545	24.361	22.984
Biudžeto deficitas (proc.)	-1.4	-0.3	-0.3	-0.8	-3.1	-9.1	-6.9	-8.9	-3.1	-2.6	-0.7	-0.2
TUI tenkančios vienam gyventojui (eur.)	1398	2104	2578	3201	2887	2930	3286	3672	4072	4321	4404	4592
Materialinės investicijos tenkančios vienam gyventojui (eur.)	958.20	1184.66	1533.73	2101.36	2172.75	1438.16	1360.71	1687.61	1785.24	2015.94	1915.20	1973.08

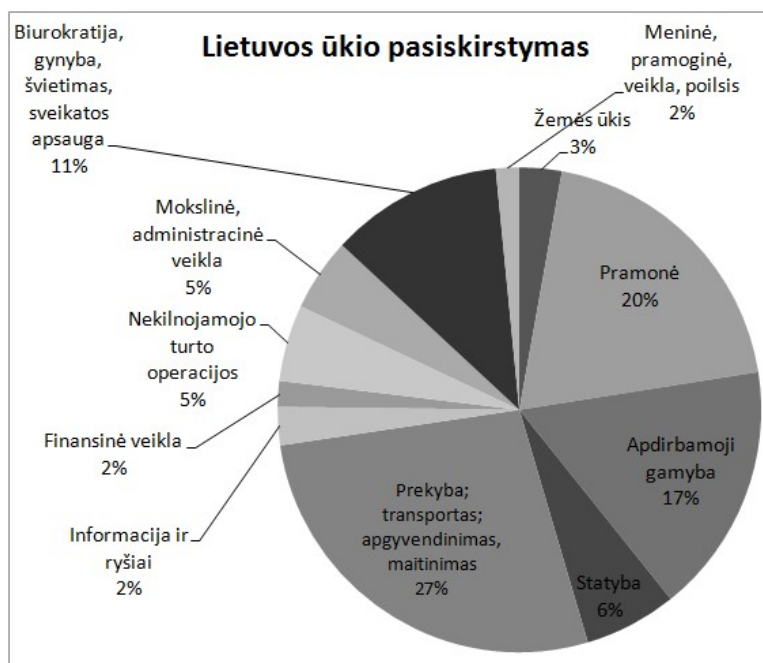
4 Priedas. Apskaičiuoti koreliacijos ir determinacijos koeficientai tarp nagrinėjamų makroekonominių rodiklių ir ESI fondų panaudotų lėšų. **Šaltinis:** sudaryta autorės.

$r(2004;2015)$	$r(2004;2008)$	$r(2008;2015)$	$r(2004;2015)$	$r^2(2004;2015)$
ESI fondų lėšos panaudotos kiekvienais metais (mlrd. eur.)	-	-	-	-
BVP to meto kainomis (mlrd. eur.)	-	-	0.813	0.660
Nedarbo lygis (proc.)	-0.745	0.712	0.618	0.383
Eksportas (mlrd. eur.)	0.992	0.528	0.843	0.710
Biudžeto deficitas (proc.)	-0.687	-0.143	-0.528	0.279
TUI tenkančios vienam gyventojui (eur.)	0.813	0.502	0.846	0.715
Materialinės investicijos tenkančios vienam gyventojui (eur.)	-	-	0.500	0.250

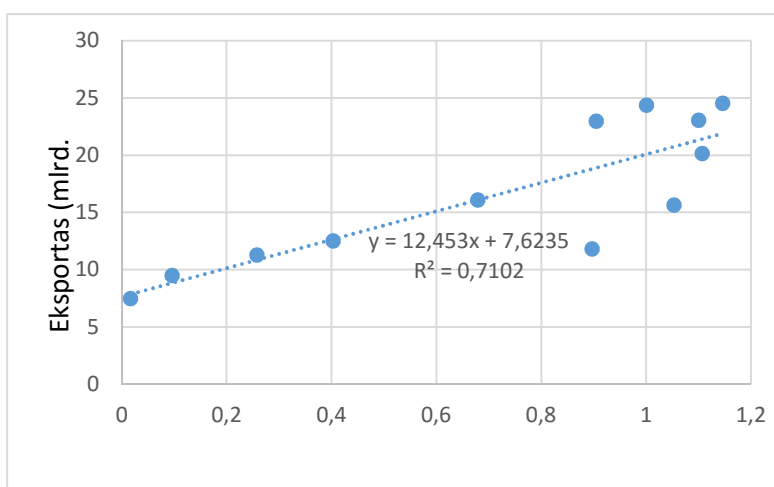
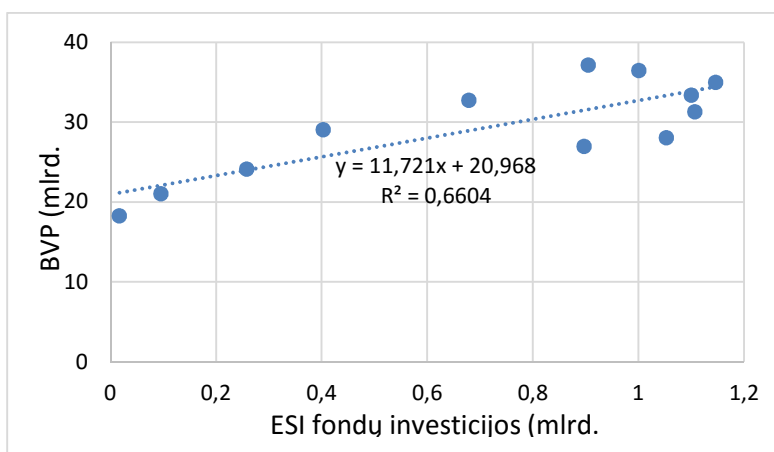
5 Priedas. Pagrindinių sektorių Lietuvos bendrojo vidaus produkto struktūroje ir ESI fondų panaudotos lėšos 2004–2013 metais duomenys. **Šaltinis:** sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

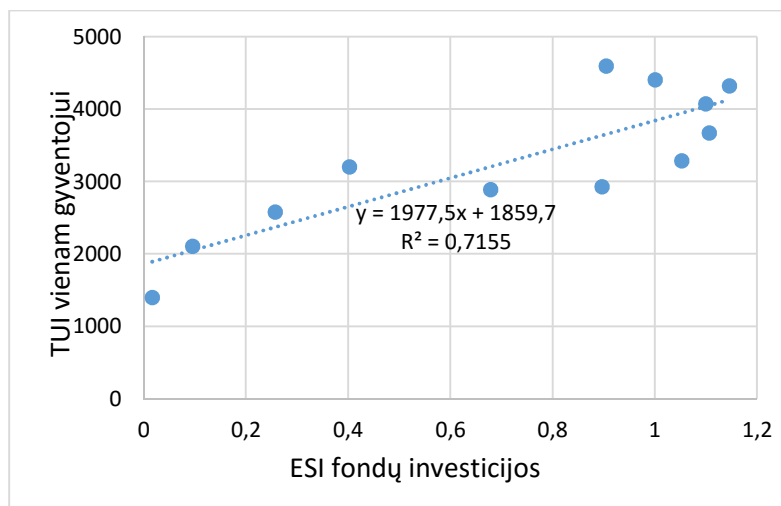

6 Priedas. Bendrojo vidaus produkto Lietuvoje struktūra pagal pagrindinius sektorius. **Šaltinis:** <http://www.finansistas.net/bvp.html>

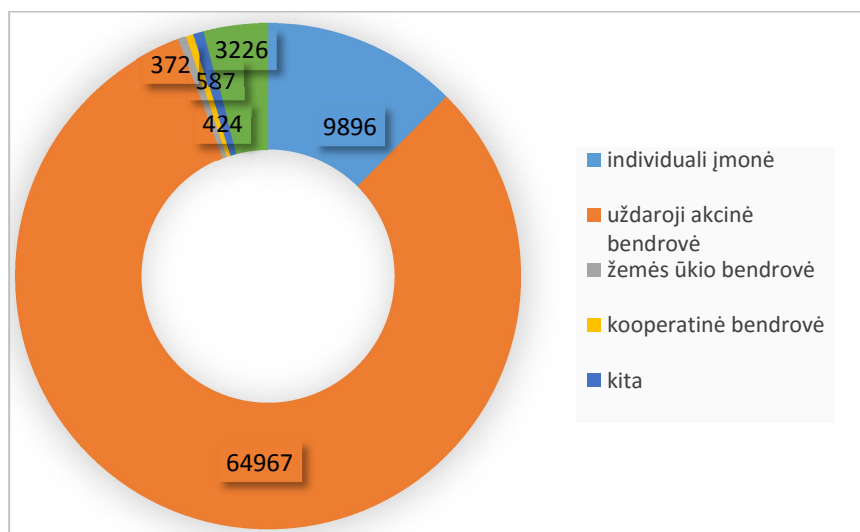

7 Priedas. Makroekonominių rodiklių ir ESI fondų taškinės sklaidos grafikai. **Šaltinis:** sudaryta autorės naudojant Lietuvos statistikos departamento ir www.esparama.lt duomenis.

8 Priedas. Veikiančių SVV įmonių pasiskirstymas pagal teisinės formas. Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

9 Priedas. 2004–2006 metų finansini laikotarpio priemonės skirtos SVV subjektam finansuoti. Šaltinis: sudaryta autorės: remiantis www.esparama.lt duomenimis.

Prioritetai	Priemonės	Panaudotos ES SF lėšų (mln. eur.)	SVV panaudotos ES SF lėšos (mln. eur.)
1 prioritetas. Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra	1.2 priemonė. Energijos tiekimo stabilumo, prieinamumo ir didesnio energetikos efektyvumo užtikrinimas. 1.4 priemonė. Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimas ir modernizavimas	368.792	85.417
2 prioritetas. Žmoniškųjų išteklių plėtra	2.2 priemonė. Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių ugdymas	164.075	18.712
3 prioritetas. Gamybės sektoriaus plėtra	3.1 priemonė. Tiesioginė parama verslui 3.2 priemonė. Verslo aplinkos gerinimas 3.3 priemonė. Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra 3.4 priemonė. Viešojo turizmo infrastruktūra ir paslaugos	237.022	93.480
4 prioritetas. Kaimo plėtra ir žuvininkystė	4.1 priemonė. Investicijos į žemės ūkio valdas 4.2 priemonė. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas 4.4 priemonė. Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas 4.8 priemonė. Veikla, susijusi su žvejybos laivynu 4.9 priemonė. Vandens išteklių apsauga ir plėtra, žuvininkystė, žvejybos uosto įrengimai, žuvų perdirbimas, rinkodara ir žvejyba vidaus vandenyse 4.10 priemonė. Kita veikla (susijusi su žuvininkyste)	133.476	79.492

10 Priedas. 2007–2013 metų finansini laikotarpio priemonės skirtos SVV subjektam finansuoti.

Šaltinis sudaryta autorės: remiantis www.esparama.lt duomenimis.

Programa	Prioritetai	Priemonės	Skirta ES SF lėšų (mln. eur.)	SVV panaudotos lėšos
Žmogiškųjų išteklių plėtra	1 prioritetas. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis	01 Žmogiškųjų išteklių tobulinimas įmonėse 08 Verslumo skatinimas 11 Žmogiškieji ištekliai INVEST LT+	49.79 14.48 2.32	50.80 14.48 2.25
	3 prioritetas. Tyrėjų gebėjimo stiprinimas	01 Valstybės pagalba aukštos kvalifikacijos darbuotojų įdarbinimui įmonėse	0.94	0.54
	1 prioritetas. Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra	01 Idėja LT 02 Intelektas LT 03 Intelektas LT+ 01 Inoklaster LT 02 Inoklaster LT+	4.19 49.88 62.02 3.27 13.97	3.70 46.18 58.38 2.87 13.10
Ekonomikos augimas	2 prioritetas. Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas	03 Procesas LT 02 E-verslas LT 04 Naujos galimybės 01 Lyderis 05 Invest LT+ 06 Invest LT-2 01 Kontroluojamieji fondai	2.95 15.45 38.46 85.84 22.67 57.68 228.48	2.75 14.83 33.12 86.28 21.79 57.03 228.48
	4 prioritetas. Esminė ekonominė infrastruktūra	02 Šilumos tiekimo sistemos modernizavimas	64.84	61.99
	1 prioritetas. Vietinė urbanistinė plėtra kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas ir pritaikymas turizmo plėtrai	06 Turizmo paslaugų/produktų įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas	44.49	42.52
Sanglaudos skatinimas	2 prioritetas. Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra	12 Investicijos į privačių asmenų sveikatos priežiūros įstaigų teikiamų viešųjų ambulatorinių ir stacionarių paslaugų infrastruktūrą	4.82	4.97
	3 prioritetas. Aplinka ir darnus vystymasis	01 Atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas 01 Energijos gamybos efektyvumo didinimas 02 Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas energijos gamybai 01 Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra	122.75 7.88 82.21 544.98	186.15 7.56 83.11 568.96

11 Priedas. 2014–2020 metų finansini laikotarpio priemonės skirtos SVV subjektam finansuoti.

Šaltinis sudaryta autorės: remiantis www.esinvesticijos.lt duomenimis.

Prioritetai	Priemonės	Skirta ES SF lėšų (mln. eur.)	Šiuo metu paskirstyta lėšų
1 prioritetas. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas	816 Technoinvestas	17.6	-
3 prioritetas. Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas	Visos priemonės (19 priemonių)	512.73	66.34
4 prioritetas. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas	811 Dalinis palūkanų finansavimas	4.344	-
7 prioritetas. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas	428 Subsidijos verslo pradžiai 424 Verslumo skatinimas 2014-2020	16.0 24.547	-
9 prioritetas. Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas	814 Kompetencijos 813 Kompetencijų vaučeris 805 Žmogiškieji ištekliai Invest LT+	9.847 62.841 11.585	6.03

12 Priedas. 2007 –2013 metų INVEGA finansų inžinerijos priemonių lėšų panaudojimas. Šaltinis: sudaryta autorės remiantis UAB „Invesicijų ir verslo garantijos“ finansinėmis ataskaitomis.

		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015	
		vnt. subje	mln. eur.	vnt. subje	mln. eur.	vnt. subje	mln. eur.	vnt. subje	mln. eur.	vnt. subje	mln. eur.	vnt. Sub.	mln. eur.	vnt. Sub.	mln. eur.	vnt. Sub.	mln. eur.	vnt. Sub.	mln. eur.
1	Dalinis palūkanų finansavimas	978	1.04	1107	2.67	1390	4.22	1906	3.19	524	1.85	687	1.88	779	1.85	775	2.1	503	2.4
2	INVEGOS fondas	-	-	-	-	422	31.39	265	13.21	262	12.15	206	8.47	600	49.59	559	44.28	489	60.90
2.1	Atviras kreditų fondas	-	-	-	-	13	3.80	105	4.8	83	3.23	56	2.08	119	2.99	142	4.47	101	3.31
2.2	Pasidalintos rizikos paskolos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	113	3.69	196	5.06	202	16.893
2.3	Baltijos inovacijų fondas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	5	-	5	-	5
2.4	Portfelinės garantijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	368	37.91	218	29.46	128	28.02
2.5	Mažų kreditų teikimas	-	-	-	-	409	27.59	160	8.41	179	8.92	150	6.39	30	0.41	3	0.29	-	-
2.6	Garantijų fondas 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	58	7.68
3	Garantijų fondas	-	-	-	-	-	-	1142	129.52	493	62.51	352	40.61	444	62.76	377	48.07	286	36.07
4	Verslumo skatinimas	-	-	-	-	-	-	1200	14.48	150	2.67	214	4.23	291	5.01	459	5.85	147	2.3
	Iš viso ES SF lėšos:	-	-	-	-	-	16.61	-	107.70	-	48.51	-	42.96	-	81.40	-	33.25	-	66.27
	Iš viso investicijos:		1.04		2.31		35.61		160.40		79.18		60.19		124.21		105.30		106.67